

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Socialni položaj samozaposlenih v kulturi in predlogi za njegovo izboljšanje s poudarkom na temi preživetvene strategije na področju vizualnih umetnosti

Končno poročilo raziskovalnega projekta

Ljubljana 2012

Univerza v Ljubljani

Univerza v Ljubljani

EKONOMSKA
FAKULTETA

Raziskovalna skupina

red. prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat, Filozofska fakulteta, vodja raziskave

doc. dr. Damjan Mandelc, Filozofska fakulteta

mag. Ana Ješe, Filozofska fakulteta

asist. Tjaša Učakar, Filozofska fakulteta (nadomeščanje mag. Ane Ješe)

izr. prof. dr. Irena Ograjenšek, Ekonomska fakulteta

asist. Lejla Perviz, mag, Ekonomska fakulteta

red. prof. dr. Ivo Lavrač, Ekonomska fakulteta

Predgovor	i
1 UVOD	1
2 SAMOZAPOSLENI V KULTURI: SPLOŠNI VIDIKI IN OCENE	5
2.1 Zasnova poglavja	5
2.2 Kratek pogled v zgodovino	5
2.3 Opredelitev področja samozaposlenih v kulturi	6
2.4 Specifike v položaju samozaposlenih v kulturi	7
2.5 Dohodki samozaposlenih	8
2.6 Stanje danes.....	8
2.7 Mnenje javnosti o samozaposlenih.....	9
2.8 Zastopniške organizacije	10
2.9 Stališča pristojnega ministrstva	11
3 SAMOZAPOSLENI V KULTURI: SOCIOEKONOMSKI VIDIKI	17
3.1 Zasnova poglavja	17
3.2 Argumentacija za oblikovanje in izvajanje javnih ukrepov na področju kulture 17	
3.3 Mednarodni primeri ukrepov kulturne politike.....	19
3.4 Značilnosti in kritično ovrednotenje ukrepov aktualne kulturne politike v Sloveniji	23
3.5 Pridobitev in prenehanje statusa samozaposlenega v kulturi.....	25
3.5.1 Osnovne opredelitve in pogoji	25
3.5.2 Odzivi na spremembo določil Uredbe o samozaposlenih v kulturi v letu 2012	29
3.6 Samozaposleni v kulturi v mednarodnih primerjavah	30
3.7 Samozaposleni v kulturi v primerjavah na nacionalni ravni	35
3.7.1 Metodološki okvir za primerjave s celotno populacijo.....	35
3.7.2 Delovno aktivno prebivalstvo in samozaposleni v kulturi.....	38
3.8 Dosedanje raziskave o položaju samozaposlenih v kulturi v Sloveniji	41
4 POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH V KULTURI: KVALITATIVNA RAZISKAVA...42	
4.1 Kvalitativna metodologija.....	42
4.2 Izvedba osebnih intervjujev	46
4.2.1 Pregled raziskovalnih rezultatov	52

4.2.2	Povzetek spoznanj kvalitativnega dela raziskave.....	112
5	POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH V KULTURI: KVANTITATIVNA RAZISKAVA	
		119
5.1	Zasnova poglavja	119
5.2	Predstavitev metode	119
5.3	Opis raziskovalnega procesa	121
5.4	Pregled raziskovalnih rezultatov	129
5.4.1	Informacije o sodelovanju samozaposlenih v kulturi z resornim ministrstvom	
	129	
5.4.2	Informacije o vpetosti samozaposlenih v kulturi v stanovske organizacije	132
5.4.3	Stališča samozaposlenih v zvezi z aktualnim izvajanjem državne podpore	
	samozaposlenih v kulturi	133
5.4.4	Informacije o sodelovanju samozaposlenih z javnimi zavodi ter pravnimi	
	osebami zasebnega prava s področja kulture	135
5.4.5	Informacije o premoženju, poslovanju, finančnem načrtovanju in preživetvenih	
	strategijah samozaposlenih v kulturi.....	139
5.4.6	Informacije o dejavnikih, ki pozitivno in negativno vplivajo na ustvarjalnost	
	samozaposlenih v kulturi	142
5.5	Povzetek raziskovalnih spoznanj.....	143
6	ZAKLJUČKI, PRIPOROČILA IN PREDLOGI.....	145
6.1	Sklepne ugotovitve in vsebinski zaključki	149
7	LITERATURA IN VIRI	152
8	KAZALO PRILOG	i

Predgovor

To poročilo prinaša povzetke raziskave Položaj samozaposlenih v kulturi in predlogi za njegovo izboljšanje s poudarkom na temi preživetvene strategije na področju vizualnih umetnosti, ki sta jo opravili raziskovalni skupini Filozofske fakultete in Ekonomske fakultete UL. Glavni cilj raziskave je bilo podati vpogled v stanje samozaposlenih v kulturi s posebnim poudarkom na vizualni kulturi. Stanje smo raziskovali glede na objektivne kvantitativne pokazatelje socio-ekonomskega položaja kot tudi glede na dejanske izkušnje in subjektivne percepcije samozaposlenih v kulturi o njihovem položaju in širše o stanju kulture v slovenski državi. Vpogled v ta drugi del smo pridobili s kvalitativno raziskovalno nalogo.

Temeljno izhodišče združevanja obeh metod je bilo, da so kvantitativne meritve položaja nujen analitičen instrumentarij za **oceno splošnega socioekonomskega stanja** v družbenem segmentu samozaposlenih v kulturi; medtem ko so le kvalitativne metode, ki temeljijo na strukturiranem polpoglobljenem in poglobljenem intervjuju s samozaposlenimi v njihovih **dejanskih življenjskih okoliščinah in individualnih pogojih**, v katerih opravljajo poslanstvo producentov kulture, lahko ustrezen pokazatelj učinkov ustreznosti kulturne politike in sistemskih okvirov za zagotavljanje in spodbujanje kakovostne kulturne produkcije.

Tej metodološki platformi smo sledili na podlagi dveh konceptualnih izhodišč, ki se opirata na sociološko teoretsko paradigmo »produkcije kulture« (Becker, 1982; Bourdieu, 1983; Crane, 1992):

- 1.) Kultura je eden najpomembnejših dejavnikov produkcije, promocije in samoohranjanja identitete naroda; je podstat demokratičnega razvoja družbe in njenih človeških potencialov ter gonilo širšega evropskega in globalnega pluraliziranja eksistencialnih, duhovnih in materialnih temeljev za celostni družbeni razvoj in razvoj posameznika.

2.) Kultura ni abstraktna kategorija duhovne produkcije, pač pa v konkretnih materialnih, socialnih, političnih in vrednotnih pogojih ustvarjeni produkt posameznikov in skupin; kakovost teh pogojev določa pogoje kreativnosti in ustvarjalnih presežkov na vseh področjih kulturnega življenja; v primeru kulturnih producentov, ki si z ustvarjanjem kulture zagotavljajo svojo fizično in duhovno eksistenco, pa tudi pogoje osebnostnega razvoja ustvarjalca in napredovanja k vrhunskosti lastnega umetniškega proizvoda.

(1) Kultura je pogoj razvoja identitete naroda, nacije in drugih kolektivnih identitet

Sodobni procesi globalizacije, transnacionalizacije in kozmopolitizacije so kulturo naredili za najpomembnejši človeški vir za ohranjanje distinktivnosti družb in njihovih individualnih zgodovinskih doprinosov k humanističnem razvoju človeštva. Evropska unija v svojih številnih dokumentih države članice opozarja na pomen kulture za ohranjanje temeljne evropske vrednote kulturne raznolikosti, izpeljane iz kulturnih kapacitet in ustvarjalnih potencialov njenih članic (prim. Vidmar Horvat, 2009; Vidmar Horvat, 2012). Medtem ko EU poudarja, da je kultura osnova združevanja evropskih nacij in njenih državljanov in državljanek, in pri tem namenja tudi različne oblike podpore državam članicam, pa je povsem gotovo, da je odgovornost za kulturo države članice njena politična in družbena odgovornost. Le država članica lahko zagotovi, da bodo pogoji za razvoj in razcvet kulture osnovani v takšnih parametrih podpore, spodbude in vrednotenja, ki bodo *strukturno, zgodovinsko in identitetno ustrezajoči družbi, katere zaščitnica* je. Pristajanje na drugačne vzvode za ohranjanje in nadgrajevanje kulturne in duhovne produkcije nacije, ki bi državo razbremenila odgovornosti, bi (v zdajšnjih nadnacionalnih kontekstih!) implicitno pomenilo pristajati na odvzem suverenosti, avtonomnosti in neodvisnosti kulture nacije in njenih posameznikov.

(2) Kultura ni abstraktni proizvod

Čeprav je specifična kakovostne kulturne produkcije, da je sposobna univerzalnega nagovora človekovega eksistencialnega izkustva, in da v tem pogledu družbene in kulturne posebnosti okolja, v katerem nastaja, prenaša tudi na nivo abstraktnega dožemanja in zamišljanja, pa je sam kulturni produkt vselej odvisen od **konkretnih**

pogojev ustvarjanja, v katerih se je znašel njegov producent (Becker, 1982; Griswold, 2012; Milohnič et al., 2005); ali, kot pravi P. Bourdieu, umetniška dela so rezultat strukturiranosti polja kulturne produkcije (Bourdieu, 1993; glej tudi Strandvad, 2012). To pomeni, da se pri sociološko-kulturološki analizi kulturne produkcije upošteva tako procese ustvarjanja kot tudi institucionalne okvire, organizacijske pogoje in delovanje »gatekeeperjev« (prim. Majcen, rokopis doktorske disertacije), ki te procese bodisi spodbujajo bodisi zaustavljajo. Zgodovinsko izkustvo, ki ga ima tudi slovenska nacija, da so največje duhovne in kulturne stvaritve pogosto nastale v eksistencialno najtežjih pogojih, zgodovinsko danes ne zdrži več primerjave: ne zgolj zato, ker bi to pomenilo regresijo v družbeno nerazvitost skupnosti kot celote, temveč ker v današnjih pogojih privatizacije, marketizacije in globalizacije kulturne sfere takšen odnos neobhodno vodi v ukinjanje družbenih pogojev za razvoj distinktivne kreativnosti in umetniške vrhunskosti v kontekstih lokalnega nacionalnega prostora. Trivializacija, profanizacija in komercializacija umetnosti na nivo vsakdanje vsečnosti množicam in medijem z namenom preživetja in profita je konsekvence državne in družbene odločitve za tržni pristop v kulturi, ne odgovornost posameznikov. Medtem ko države z dejansko delujočim trgom, ki po obsegu in strukturiranosti ter razmahu družbeno odgovornega kapitala še lahko ustvarjajo vzporedne prostore za razvoj vrhunske umetnosti in kreativnosti, pa je specifična »tranzicijskih držav« in mladih demokracij, da je odpoved javnemu poslanstvu kulture že rezultirala v hromljenju najvitalnejših kulturnih centrov, skupin in posameznikov (J6-9726, ARRS, 2007-2009). V Sloveniji so prvič na svoj nemogoč položaj v letu medkulturnega dialoga opozorili prevajalci, založniki na državo naslavlajo apele vse od osamosvojitve dalje, enako velja za glasbenike (prim. Vidmar Horvat, 2004: 79); vizualni umetniki, ki so ob njihovih izjemnih javnih stvaritvah v svoji eksistencialni ranljivosti javno morda najmanj vidni, pa že pogosto ustvarjajo v pogojih, primerljivih s pogoji »cukrarne« z začetka prejšnjega stoletja.

To poročilo podaja ekonomsko-socialno sliko položaja samozaposlenih v kulturi in eksistencialnega bremena, ki ga nosijo umetniki in kulturniki v sodobnih pogojih. Naj poudarimo, da so se ti pogoji s krizo poslabšali, toda: kriza ni ekskluzivni razlog za slabo stanje v sferi kulture, je zgolj proliferacija učinkov dolgotrajnejše nepremišljenosti kulturne politike, kako optimalizirati pogoje za razcvet kreativnosti,

umetniškosti in humanosti slovenske družbe v kontekstih samostojne države na zemljevidu kulturne, politične in ekonomske globalizacije.

Ob analizi stanja to poročilo podaja tudi predlog za takojšnje ukrepanje v smeri iskanja skupne rešitve, ki bo kreativnost in doseganje vrhunskosti **omogočala vsem samozaposlenim** v kulturi – ne glede na specifične njihove dejavnosti – in kulturo spet naredila za skupno družbeno vrednoto. Za takšen premik so potrebni novi pristopi: nekaj od njih jih navajamo v delu, ki se opira na mednarodno primerjavo kulturnih politik po izbranih evropskih državah. Ključno priporočilo tega poročila je, da se nemudoma vzpostavi dialog med MIZKŠ in samozaposlenimi; da se ob MIZKŠ, ki, kot kažejo rezultati naše raziskave, ne more prevzemati odgovornosti za socialni položaj samozaposlenih, v reševanje vključi tudi druga pristojna ministrstva, predvsem Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve; pripravi organizacijski načrt za vpeljavo načrta podpore samozaposlenim (od informacijske do socialne in projektne infrastrukture); pripravi načrt trajnostnega usposabljanja kulturne administracije na državni ravni; ter, najvažnejše, da **samozaposleni v kulturi postanejo učinkovito samo-organizirani, in pripoznani, kot aktivni deležniki v procesu iskanja nove platforme za ureditev njihovega položaja.**

Vsebine, ki ji prinaša poročilo v nadaljevanju, ne odsevajo stališč in mnenj raziskovalcev, razen kjer je to posebej navedeno. Z oblikovanjem poročila smo želeli kar najbolj jasno izpostaviti, kadar gre za pričevanja in mnenja intervjujanih oseb. Ta stališča vsekakor predstavljajo prvi korak za trajnostno urejanje področja. V nadaljevanju bi bilo vsekakor nujno upoštevati tudi izkušnje zaposlenih na MIZKŠ, saj se je ob neformalnem pogovoru izkazalo, da so tudi sami pogosto žrtev sistemsko neurejenih okoliščin svojega delovanja kot javni uslužbenci, kar posledično pogloblja tudi negotovost položaja samozaposlenih ter večja konfliktnost v odnosih. Glavnino odgovornosti za razrešitev stanja, v katerem so se znašli samozaposleni v kulturi (oziroma njihov najbolj ranljivi del), pa je vsekakor na državi in družbi, ki se morata jasno opredeliti, kaj želimo s slovensko kulturo; in kako za cilje, sprejete s splošnim družbenim konsenzom, najti najustreznejše materialno-ekonomske, socialne in stimulacijske pogoje za tiste, ki kulturo producirajo. Ker samozaposleni po svoji številčnosti in bremenu državnih politik na področju kulture predstavljajo najbolj

kritično skupino kulturnih producentov, bo razrešitev njihovega položaja pomemben pokazatelj uspešnosti začasnih in trajnostnih politik republike Slovenije na področju kulture. S tem poročilom, ki zajema iz neposrednih izkušenj samih samozaposlenih, želimo kot nepristranski tretji prispevati k razmisleku; ter na podlagi rezultatov, zbranih s pomočjo raziskave, nakazati nekaj nujnih izhodišč za ureditev področja.

Poročilo je delo raziskovalk in raziskovalcev, kot navedeno na naslovnici. Deli poročila, ki so jih pripravili v partnerski skupini na Ekonomski fakulteti, so na željo partnerja opremljeni z individualnim navajanjem avtorstva.

Koordinatorji projekta se na tem mestu želimo zahvaliti vsem, ki so sodelovali pri raziskavi in nam dovolili, da z njimi delimo zgodbe o samozaposlenih. Posebej se za pomoč pri interpretaciji pravnih gradiv zahvaljujemo go. Mojci Jurič, za splošno pomoč in podporo pa go. Juditi Krivec- Dragan, obe z MIZKŠ. Posebna zahvala tudi strokovnemu osebju Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, posebej go. Barbari Dolenc.

1 UVOD

Naročnik raziskave je izvajalcu naložil, da preuči socio-ekonomski položaj samozaposlenih v kulturi z vidika njihovih delovnih, ekonomskih in življenjskih razmer. Na podlagi izbrane metodologije smo raziskovalne aktivnosti razdelili na kvantitativni in kvalitativni del raziskave, s katero smo ugotavljali ustreznost aktualnega načina državne podpore samozaposlenim v kulturi; in iskanju predlogov za morebitne alternativne možnosti za učinkovito socialno podporo samozaposlenim ter pravično razdelitev proračunskih sredstev. Detektirali smo stanje na področjih, ki jih je nalagalo naročilo, pri čemer smo raziskavo vodili na dveh nivojih, na preučevanju celotne populacije samozaposlenih v kulturi, ki so imeli v avgustu 2012, ko smo dostopali do baze Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (v nadaljevanju MIZKŠ) aktivni status, kakor tudi preučevanju in analizi po posameznih področjih, na katerih delujejo/ustvarjajo samozaposleni v kulturi (knjiga, arhitektura in oblikovanje, uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, likovna umetnost, intermedijska umetnost ter mediji in avdiovizualna kultura). Z uporabo kombiniranih raziskovalnih orodij (spletna anketa ter osebni intervju) ter refleksije gradiv, ki smo jih pridobili v času trajanja projekta, smo raziskovali:

- socialno-demografske vidike samozaposlenih v kulturi,
- vezanost samozaposlenih na delo v javnih zavodih s področja kulture ter posledice, ki so nastale zaradi zaostrene gospodarske situacije,
- izobraževanje v povezavi in kontekstu umetniških praks in vstopanje v profesionalno prakso,
- položaj in razvoj posameznih področij umetniške produkcije in umetniških praks (umetnostna infrastruktura, umetnostna produkcija itd.),
- delovne pogoje (prostorski pogoji, način vodenja poslovanja, letni dopust, bolniški dopust, neformalne oblike izobraževanja itd.),
- ekonomske razmere (viri in ustreznost dohodkov, prihranki, vrsta in količina pogodbenih razmerij itd.),

- vezanost oziroma sodelovanje samozaposlenih v kulturi z javnimi zavodi, nevladnimi organizacijami in zavodi ter podjetji,
- splošne bivanjske razmere samozaposlenih v kulturi,
- doživljanje delovnih, ekonomskih in življenjskih razmer ter njihov vpliv na ustvarjalnost,
- razstavne aktivnosti na različnih področjih delovanja,
- predloge ukrepov v kulturni politiki,
- predloge spremljanja nacionalne umetnosti in položaja samozaposlenih v kulturi v prihodnje.

Raziskavo smo opravili s kombinirano kvalitativno in kvantitativno metodo raziskovanja in s pomočjo ustreznih tehnik zbiranja podatkov (spletna anketa, osebni intervju).

Raziskovalne probleme smo obravnavali s socio-ekonomskega vidika, pri čemer smo se posluževali obstoječe baze podatkov ter obstoječih študij v domačem in mednarodnem prostoru.

Raziskovalno poročilo predstavlja vpogled v socialno-ekonomski položaj samozaposlenih v kulturi s poudarki na nekaterih izpostavljenih področjih (vizualna umetnost idr.), predloge ukrepov kulturni politiki, predloge oblikovanja alternativnih možnosti urejanja področja, predloge za izboljšanje nekaterih vidikov izobraževalnega sistema ter ugotovitve v zvezi z obstojem vezanosti na delo v javnih zavodih oziroma NVO.

Raziskava prinaša strokovne podlage za sprejemanje aktivnih ukrepov pri celostnem področju urejanja statusa samozaposlenih v kulturi, pri čemer raziskovalna skupina ugotavlja, da bodo potrebna nadaljna raziskovanja – predvsem v luči pomanjkanja preciznih ocen o materialnem/finančnem položaju samozaposlenih v kulturi, ter natančnejših podatkov s strani državnih institucij kot so Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, DURS itd.

Izvedba projekta je potekala po časovnici, ki sta jo raziskovalni skupini določili na prvem sestanku (kick off meeting). Projektni skupini sta imeli v slabih treh mesecih (6.8.2012- 31.10.2012), kolikor je potekala raziskava, več skupnih sestankov, vsaka raziskovalna skupina se je medtem sestajala tudi ločeno. V prvi polovici avgusta 2012 sta raziskovalni skupini zbrali preliminarne raziskovalne gradiva in zasnovali korake za metodologijo, v drugi polovici avgusta 2012 je potekalo testiranje vprašalnika za spletno anketo in vodil za intervju; ter, za potrebe izvedbe projekta, urejanje seznamov iz baze podatkov MIZKŠ. 5. septembra 2012 je raziskovalna skupina Ekonomske fakultete začela z izvajanjem spletne ankete; povezave na anketo je posredovala vsem samozaposlenim v bazi, ki so imeli veljaven elektronski naslov. 25. septembra 2012 je raziskovalna skupina Filozofske fakultete po interni presoji po navadni pošti posredovala še 712 dopisov vsem tistim samozaposlenim z aktivnim statusom, ki v bazi MIZKŠ niso imeli elektronskega naslova. V mesecih septembru in oktobru so potekali osebni intervjuji, obenem je raziskovalna skupina na podlagi delnih rezultatov že pripravljala gradiva in delne analize za končno poročilo.

Števila oziroma razmerja med kategorijami intervjuvancev nismo določali na podlagi predvidene kategorizacije MIZKŠ, ker so izsledki spletne ankete pokazali, da samozaposleni delujejo na več kot enem področju in da je delitev na šest področij za ustrezno izvedbo raziskovalnih aktivnosti neustrezna. Zato smo za podlago uporabili mednarodno klasifikacijo NACE. Raziskovalni skupini Filozofske in Ekonomske fakultete sta 29. oktobra 2012 pregledali, kritično ovrednotili in ustrezno dopolnili končno raziskovalno poročilo, ki smo ga 30. oktobra 2012 s priporočeno pošto v prvo branje posredovali naročniku raziskave. Pričujoče besedilo je končna verzija, ki je na zahtevo naročnika dopolnjena in popravljena tam, kjer je bilo prvotno besedilo nejasno ali dvomno oziroma nepopolno.

Informacije o posameznikih, ki so sodelovali pri izvedbi osebnih intervjujev, so zaupne narave in bodo razkrite zgolj s privoljenjem udeležencev. Vsa gradiva, glede na delitev dela, hranita raziskovalni skupini. Raziskovalci na projektu o položaju samozaposlenih v kulturi smo se pisno zavezali, da bodo metodologija, terenska izvedba raziskave ter analiza zasledovale najvišje etične in profesionalne standarde ter da bo končno poročilo izključno rezultat znanstvenih ugotovitev, do katerih bodo raziskovalci prišli v času trajanja raziskave.

Raziskava je bila v partnerskem dogovoru med Filozofsko fakulteto in Ekonomsko fakulteto Univerze v Ljubljani zasnovana in izvedena na način, da tako njen metodološki del kot tudi pravni vidik upoštevata načela zaupnosti. Do baz podatkov, ki so bile raziskovalnima skupinama na voljo, so imeli v času trajanja raziskave dostop zgolj formalno imenovani člani raziskovalnih skupin, ki so s podpisom etične izjave o varovanju podatkov (izvod podpisane izjave je arhiviran pri vodji projekta) odgovorni za tajnost podatkov in varovanje interesa samozaposlenih v kulturi. Tako spletna raziskava kot kvalitativna raziskava s polstrukturiranimi intervjuji je dosledno varovala elektronske naslove in druge osebne podatke udeleženi v raziskavi.

2 SAMOZAPOSLENI V KULTURI: SPLOŠNI VIDIKI IN OCENE

2.1 Zasnova poglavja

V tem poglavju osvetljujemo nekatere osnovne vidike položaja samozaposlenih v kulturi. Pri tem se opiramo na zgodovinski pregled urejanja področja v republiki Sloveniji; izpostavimo pravno-formalne razlike med podjetniki in samozaposlenimi v kulturi; stališča MIZKŠ ob novi uredbi, ter specifične v položaju samozaposlenih glede na druge kulturne delavce. Na kratko naslovimo tudi vprašanje javne podobe samozaposlenih, ki bo, po našem mnenju (in kot navedeno v sklepih), morala igrati vlogo v nadaljnjem urejanju področja, vključno z načrtom izobraževalnih dejavnosti.

2.2 Kratek pogled v zgodovino

Status samozaposlenega na področju kulture je bil uveden v obdobju nekdanje države SFRJ kot oblika statusa državnih umetnikov. Značilnosti tega statusa in položaj skupine se je z leti spreminjal, do leta 1992 je bil formalni naziv statusa »samostojni kulturni delavec«. V *Zakonu o samostojnih kulturnih delavcih iz leta 1982* je zapisano, da *dosegajo samostojni kulturni delavci na podlagi dela in rezultatov dela v načelu enak družbenoekonomski položaj kot delavci v organizacijah združenega dela*.¹ Takšen v izhodišču primerljiv status med samostojnimi kulturnimi delavci in zaposlenimi kulturnimi delavci je leta 1994² odpravil *Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture* (ZUJIK), uradni naziv se je spremenil v »samostojni ustvarjalec na področju kulture«. Leta 2002³ je prišlo do nove in aktualne

¹ Zakon o samostojnih kulturnih delavcih /ZSKD/Ur.l. SRS, št. 9/1982.

² Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture /ZUJIPK/Ur.l. RS, št. 75/1994.

³ Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo /ZUJIK/Ur.l. RS, št. 96/2002.

spremembe naziva »samozaposleni v kulturi«, ki je nadalje preoblikoval položaj in status delavcev v kulturi.⁴ V Sloveniji imajo ustvarjalci na področju kulture, če želijo biti vključeni v sistem državnega socialnega varstva,⁵ dve pravni obliki samozaposlitve: samostojni podjetnik in samozaposleni v kulturi.

2.3 Opredelitev področja samozaposlenih v kulturi

Ključne razlike med samostojnim podjetnikom in samozaposlenim v kulturi so predvsem v tem, da lahko samostojni podjetnik v kulturi postane kdorkoli, ob registraciji mora navesti zgolj področje svojega delovanja, za vpis pa ne potrebuje dokazil o ustrezni izobrazbi ali delovnih izkušnjah, voditi mora svoje knjigovodstvo, zaposluje lahko druge osebe itd. Ta hip je samostojnih podjetnikov na področju kreativnih poklicev približno 4.000, med njimi najdemo arhitekte, oblikovalce, kulturne ustvarjalce, prevajalce, tehnične podporne poklice v uprizoritveni umetnosti idr.

Na drugi strani so pogoji za pridobitev statusa samozaposlenih ostrejši in natančneje določeni. O statusu samozaposlenega v kulturi odloči minister, pristojen za kulturo in po posvetovanju s strokovno komisijo iz 20. člena ZUJIK s področja delovanja kandidata in Kulturniško zbornico (87. Člen ZUJIK) z odločbo, ki je dokončna. Če Kulturniška zbornica Slovenije ne predloži mnenja najkasneje v 15 dneh od dneva vročitve zahteve, minister odloči o vpisu brez njenega mnenja. Samozaposleni lahko pod pogoji dohodkovnega cenusa uveljavlja 25% normiranih stroškov, a mu pri tem ni potrebno voditi knjigovodstva, samozaposleni ne sme zaposlovati drugih oseb, v nasprotju s s.p, kjer vodi register AJPES, vodi tovrstni register samozaposlenih Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (pred tem je to področje sodilo v delokrog Ministrstva za kulturo) in AJPES. Pod posebnimi pogoji lahko samozaposleni v kulturi zaprosi za pridobitev pravice za plačilo prispevkov za

⁴ Strokovna analiza »Ocena stroškov dela za samozaposlene v kulturi«. Vir: <http://www.asociacija.si/slo/wp-content/uploads/2009/11/analiza-stroski-samozaposleni-KONCNO.pdf>. Dostop 1.9.2012.

⁵ Prispevki za t.i. »socialno varnost« zajemajo: obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, obvezno zdravstveno zavarovanje, starševsko varstvo in zaposlovanje od najnižje pokojninske osnove (ZPIZ, ZoSoc.Varst.Prejemkih, ki določa enoten sistem socialnega zavarovanja za vse kategorije samozaposlenih).

pokojninsko in invalidsko ter zdravstveno zavarovanje iz državnega proračuna. Takšen prispevek v višini približno 350 EUR mesečno pokrije MIZKŠ.⁶

2.4 Specifike v položaju samozaposlenih v kulturi

Samozaposlenim v kulturi glede na zgoraj navedeni postopek MIZKŠ ob izpolnjevanju pogojev odobri tako status kot tudi možnost sofinanciranja prispevkov iz državnega proračuna. Pogoji za pridobitev te pravice do plačila prispevkov vključujejo dva ključna kriterija: izjemni kulturni prispevek ter nizki dohodki. Dohodkovni cenzus (t.j. višina letnih prihodkov) znaša 21.605,70 eur bruto na leto. Tovrstni mehanizem, takšno je javno dostopno stališče stanovskih organizacij, deluje na vmesni stopnji med socialnim korektivom in nagrado za vrhunsko delo ustvarjalcu na področju kulture.⁷

Višina prispevkov, ki jih prispeva MIZKŠ, je po objektivnih kriterijih nizka ne le kratkoročno, torej z vplivom na življenje samozaposlenega v tem trenutku, temveč je neustrezna tudi dolgoročno: večina samozaposlenih si namreč prispevkov zaradi slabega finančnega stanja in drugih razlogov ne doplačuje, kar posledično pomeni, da bodo prejeli po upokojitvi relativno nizke pokojnine. Na drugi strani si tisti samozaposleni, ki nimajo pravice do financiranja prispevkov iz državnega proračuna, sami plačujejo prispevke in so pogosto v še slabšem položaju, saj si morajo iz honorarjev, ki jih prejema po avtorskih pogodbah (oziroma z izstavitvijo računa naročniku storitve), plačevati tudi omenjene prispevke. Kriteriji za izračun višine prispevkov ne upoštevajo dejanskih prihodkov, temveč prihodke iz preteklega leta.⁸

³ Informacije o dokumentih, odločbah in formalnih postopkih, ki dokazujejo višino cenzusa, višino socialnih prispevkov, plačanih s strani države, ter drugih uradnih določb, smo pridobili na različnih spletnih mestih; http://www.artservis.org/prirocnik/prirocnik_status.htm (dostop 5.9.2012), http://www.arhiv.mk.gov.si/si/storitve/postopki/statusi_in_pravice/vpis_v_razvid_samozaposlenih/ (dostop 5.9.2012), http://www.mizks.gov.si/si/storitve/kultura/postopki/statusi_in_pravice/vpis_v_razvid_samozaposlenih/ (dostop 5.9.2012).

⁷ Glej opombo 3.

⁸ Glej opombo 3.

2.5 Dohodki samozaposlenih

Z raziskavo smo raziskovalci dostopali le do podatkov, ki so nam jih v spletni raziskavi oziroma v globinskih intervjujih posredovali samozaposleni v kulturi, nismo pa imeli dostopa do realnih dohodkov, ki jih posedujejo za to pristojne institucije v RS. Za takšne občutljive podatke nismo zaprosili, ker menimo, da tovrstna ekonomska analiza presega omejitve naše raziskave. V tej luči predlagamo, da MIZKŠ s pomočjo relevantnih državnih institucij in služb za prihodnje preučevanje samozaposlenih v kulturi pripravi oziroma omogoči dostop do tovrstnih podatkov. Ne glede na omenjeni manko ocenjujemo (groba ocena na podlagi poizvedovanja med samozaposlenimi), da samozaposleni v kulturi preko avtorskih honorarjev (ki so večinoma glavni, pogosto pa edini vir prihodka) zasluži povprečno 10.000 EUR na leto. Gre za povprečje, ki je nižje od seštevka 12 minimalnih plač v Sloveniji. To v praksi v mnogih primerih pomeni, da se v statusu samozaposlenega v kulturi skriva in prikriva tudi raven revščine v Sloveniji.

2.6 Stanje danes

Samozaposleni v kulturi so ustvarjalci na področju kulture, ki samostojno opravljajo specializiran poklic s področja kulture kot svoj edini ali glavni poklic.⁹ V primerjavi z zaposlenimi kolegi v državnih kulturnih institucijah (ki imajo status javnih uslužbencev) so samozaposleni glede na vloženo delo, dolžino delavnika, delovno obremenitev in dohodek, ki ga dosegajo, v neenakem oziroma celo diskriminiranem položaju. **Ne morejo uveljaviti pravic zaposlenega kot so denimo bolniški dopust (do enega meseca), dopust, regres, nadomestilo za brezposelnost¹⁰, zato predstavljajo zelo ranljivo skupino.** Njihov položaj je moč oceniti, takšna je tudi samopercepcija samozaposlenih v kulturi, s katerimi smo opravili globinske intervjuje, kot prekarno delo. Za razliko od prekarnih delavcev pa njihov položaj še

⁹ http://www.arhiv.mk.gov.si/si/storitve/postopki/statusi_in_pravice/vpis_v_razvid_samozaposlenih/, Dostop 5.9.2012.

¹⁰ Podrobneje o prispevkih za socialno varnost za samozaposlene v kulturi: http://www.artservis.org/prirocnik/placevanje_prispevkov.htm. O pravici in pogojih, da samozaposleni pridobijo nadomestilo za brezposelnost podrobneje v FAQ na spletni strani Artservis: http://www.artservis.org/prirocnik/faq_odgovor.asp?ID=236.

bistveno določa zahteva po doseganju izjemnih rezultatov, in sicer v omejenem časovnem obdobju; več o tem v nadaljevanju. Na drugi strani velja, da se ustvarjalni potencial samozaposlenih v kulturi (delna ugotovitev kvalitativnega dela raziskave, glej v nadaljevanju), izgublja prav zaradi slabo urejenih socialnih pravic ter njihovega ekonomskega in socialnega položaja (povezanega tudi in predvsem s tem, da delajo na tržno omejenem področju kulture), negotovosti glede možnosti zagotavljanja lastnih prihodkov in osnovnega življenjskega standarda, ter ukvarjanja z administrativnimi preprekami in predpisi. Kakor sledi iz analize zbranih podatkov in na podlagi različnih preiskovanih vidikov, bi bilo ***potrebno samozaposlenim v kulturi, za to da lahko trajnostno razvijajo svoje ustvarjalne potenciale, zagotoviti enakovreden ekonomski in socialni položaj***, ki bo primerljiv z zaposlenimi v primerljivih poklicih.

Ker (še posebej) v zadnjem obdobju zaposlitev za samozaposlene na trgu dela ni veliko, so ustvarjalci v kulturi primorani vstopiti v status samozaposlenih v kulturi oziroma s.p., če želijo biti vključeni v državni socialni sistem. Sorodna raziskava med novinarji je denimo pokazala, da si jih kar 84% želi redne zaposlitve (Jurančič, 2008: 61).¹¹

2.7 Mnenje javnosti o samozaposlenih

V Sloveniji se še vedno srečujemo z romantiziranimi predstavami o statusu samozaposlenega v kulturi, ki so povezane s tako imenovano »svobodno izbiro« oziroma svobodno odločitvijo za tovrstni status. Resnica je drugačna in najpogostejše pri odločitvi za status »svobodnjaka« velike izbire ni, pogojena je namreč z objektivnimi in strukturnimi pogoji na trgu dela (ibid.: 161). Takšno neustrezno mnenje negativno vpliva na trajnostno urejanje položaja samozaposlenih, saj zmanjšuje družbeni pritisk na pristojne državne organe, da uredijo ta del javnega sektorja; zmanjšuje tudi družbeno in javno moč samozaposlenih.

¹¹ Anketa iz l. 2007, ki je bila opravljena med samozaposlenimi novinarji, ki delajo na RTV SLO. Jurančič, I. (2008): Svobodnjaki v medijski industriji, v: Lukič (ur.): *Sindikalno gibanje odpira nove poglede*. Ljubljana: ZSSS. Str. 61.

Eden od pomembnih dejavnikov urejanja položaja samozaposlenih, kot bomo poudarili v sklepnem delu tega poročila, bi moral vključevati tudi ustrezno komunikacijo predstavnikov državnih institucij z javnostjo o pomenu kulture in kulturnih delavcev; ter prispevati k ozaveščanju o spremenjenih, post- in a-romantičnih pogojih, v katerih kulturni delavci ustvarjajo javno dobro za sedanje in prihodnje generacije. Na kratko, javna družbena podoba samozaposlenih v kulturi, za katero je odgovorna tudi država, bi morala nasloviti njihov **pomen in vlogo za trajnostni razvoj družbe** in njene demokratično-civilizacijske prihodnosti.

2.8 Zastopniške organizacije

Zastopniške organizacije

Samozaposleni na področju kulture nimajo celovite in profesionalne zastopniške organizacije. Težnjo po ustrežnejši ureditvi področja je prepoznalo tudi Ministrstvo za kulturo, ki je leta 2009 ustanovilo *Projektno skupino za celostno reševanje problematike samozaposlenih na področju kulture*.

Poleg predstavnikov področnih ministrstev (za kulturo, za delo itd.) sestavljajo skupino tudi štirje predstavniki stanovskih organizacij samozaposlenih: *Artservis*,¹² spletna baza informacij za umetnike, kustose, teoretike in kulturne upravljalce, *Asociacija*,¹³ društvo nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev na področju umetnosti in kulture, ki je mreža v umetnosti dejavnih nevladnih organizacij in posameznikov, *Odprta zbornica za vizualno umetnost*,¹⁴ ki je forum za samoorganizacijo posameznikov in skupin na področju sodobne umetnosti ter *Sindikalna konferenca samostojnih ustvarjalcev na področju kulture in medijev pri*

¹² <http://www.artservis.org>

¹³ <http://www.asociacija.si>

¹⁴ <http://www.ljudmila.org/odprtazbornica/>

*sindikatu Glosa (SUKI).*¹⁵ Navkljub aktivnemu delu predstavnikov samozaposlenih, država, razen minimalnih sugestij in predlogov, teh predstavnikov pri spreminjanju zakonodaje in urejanju tega področja po njihovem mnenju (glej v nadaljevanju) doslej ni ustrezno upoštevala.

2.9 Stališča pristojnega ministrstva

Na tem mestu navajamo uradni odziv in zapis Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, ki je bil objavljen na spletni strani MIZKŠ dne 19. 4. 2012 in ki smo ga v raziskovalni skupini prejeli v obliki dokumenta, ki ga je oblikovala ga. Mojca Jurič z MIZKŠ in ki se v tiskani obliki nahaja v arhivu raziskovalne skupine FF. Vsebina dokumenta osvetljuje potek javne razprave in perspektivo resorne politike, ki je oblikovala in zarisovala genezo nastajanja rešitev v zvezi z novo Uredbo. Dokument zapisuje, da so kriteriji v Uredbi nastali na podlagi predlogov, ki so jih podajale strokovne komisije ob reševanju konkretnih vlog za dodelitev pravice do plačila prispevkov. Strokovne komisije so izpostavljale različne težave, ki so jih imele zaradi nejasnih in presplošnih kriterijev v Uredbi, po pregledu dodelitev po posameznih področjih dela komisij ugotovljena precejšnja neuravnoteženost med posameznimi področji in neusklajenost med neformalnimi kriteriji komisij za dodelitev pravice do plačila prispevkov pri posameznih poklicih v kulturi. Tako so, po navedbah MIZKŠ, popravljeni kriteriji rezultat dela strokovnih komisij, strokovnih služb Ministrstva ter opozoril širše strokovne javnosti zadnjih let – kriteriji so zasledovali uskladitev na način, da sta izjemnost in visoka strokovnost za vse poklice postavljeni na enako raven.

Nacionalni svet za kulturo, ki je obravnaval gradivo 10.5.2012, je na svoji seji sprejel sklepe, ki jih je posredoval Vladi RS in Odboru za izobraževanje, znanost, kulturo, šport in mladino. Ministrstvo je na sklepe Nacionalnega sveta za kulturo odgovorilo s sklicevanjem na izpeljavo zakonske (Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo) zahteve po določitvi kriterijev za dodelitev pravice do plačila prispevkov, ki jih

¹⁵ http://www.sindikat-glosa.si/projekt_suki/

doslej v Uredbi ni bilo. Navedlo je tudi, da gre za nujno izpeljavo zakonsko določene zahteve in ne za sistemske spremembe.

MIZKŠ je na podlagi pripomb, predlogov in pobud, ki jih je prejelo v času od objave gradiva in v času obravnave na Nacionalnem svetu za kulturo, pripravilo dopolnjen predlog kriterijev, ki ga je objavilo na spletni strani 23. 5. 2012, javna predstavitev je potekala na razpravi 24. 5. 2012.

MIZKŠ je na podlagi vsebinskih sklopov podal obrazložitve o tem, kateri predlogi in pobude so bili sprejeti.

1) Kombiniranje števila točk z vseh področij oz. upoštevanje interdisciplinarnosti

MIZKŠ je takšen predlog zavrnil z argumentom, da »interdisciplinarnost sama po sebi še ne pomeni izjemnega kulturnega, še manj umetniškega, prispevka«, da so »kriteriji za posamezne poklice določeni tako, da je mogoče upoštevati ustvarjalčevo širše delovanje« ter da »skladno s Pravilnikom o strokovnih komisijah le-te vsaka za svoje področje delovanja presodijo izponjevanje pogojev za pridobitev pravice do plačila prispevkov«. Komisije se po teh navedbah »seznanijo s celotno vlogo in vsemi področji delovanja vlagatelja, pri čemer upoštevajo tudi delovanje na drugih področjih kulture, v kolikor le-to vpliva na njihovo matično področje delovanja«. Mdr. je MIZKŠ upošteval predlog, da se med specializirane poklice uvrsti **interdisciplinarni ustvarjalec sodobne umetnosti**, kar lahko po mnenju MIZKŠ predstavlja ustrezno rešitev za ustvarjalce z različnih področij, ki se ne prepoznavajo v katerem od doslej navedenih poklicev.

2) Trajno upoštevanje določenih nagrad

Takšen predlog je MIZKŠ zavrnilo z argumentom, da se področja glede obstoja in pomena nagrad zelo razlikujejo in da jih ZUJIK pri prispevkih veže na presojo delovanja zadnjih treh let, česar tudi Uredba ne spreminja. Vrednotenje nagrad je prepuščeno strokovnim komisijam, upoštevana so bila tudi opozorila, da določena področja/poklici **nimajo nagrad** (antikvar, direktor

filma, izdelovalec glasbil, korepetitor, lektor, mešalec slike, mešalec zvoka, glasbeni opremljevalec, pedagog, producent, snemalec, teatrolog, uglaševalec glasbil, urednik, kinooperater). Upoštevana je bila tudi pripomba o previsokem pomenu nagrad pri ocenjevanju, vrednost kriterija je bila na tej podlagi znižana z 20 na 10 točk.

3) Ustreznost kriterija izjemnosti

Predlaganega kriterija primerljivosti s kakovostjo ustvarjalcev v javnih zavodih in drugih predlogov za spremembo kriterija izjemnosti MIZKŠ ni upoštevalo. Obrazložitev: Kriterij izjemnosti je določen z ZUJIK in ga v Uredbi s kriteriji zgolj natančneje opredeljujemo. Vrhunskost je v 9. členu uredbe nadomeščena z izjemnim kulturnim prispevkom, kar je skladno z določbo 82. člena ZUJIK. Znotraj izjemnega kulturnega prispevka so ustreznejše obravnavani tako izvajalski/podporni kot ustvarjalni poklici.

4) Razmerje med kriterijem obsega in kvalitete

Predlogi, ki utemeljujejo drugačno razmerje med kriterijema pri posameznih poklicih ali področjih (v nekaterih primerih si predlogi med seboj tudi nasprotujejo), niso bili upoštevani. V predlogu uredbe je razmerje med kriterijem obsega in kvalitete postavljeno enotno (20 : 80) za vse poklice. Enako razmerje pri vseh poklicih po mnenju MIZKŠ zagotavlja enotno in uravnoteženo obravnavo vseh področij. Kriterija se med seboj dopolnjujeta, hkrati pa je mogoče specifično poklicev upoštevati z bolj ali manj strogo zastavljenimi kriteriji obsega in kvalitete, kar se je na podlagi prispelih pobud večinoma tudi upoštevalo.

5) ZUJIK in Uredba za starejše samozaposlene, ki so stari 50 let in jim do izpolnitve minimalnih pogojev za upokožitev manjka najmanj 6 let, omogočata trajno pridobitev pravice do plačila prispevkov. Predlagana sprememba, da se pogoj 6 let do izpolnitve minimalnih pogojev za upokožitev poviša na 12 let, ni upoštevana. V uredbi povzeti pogoji so določeni z ZUJIK.

6) Predlog, da bi v primeru porodniškega dopusta morali upoštevati delovanje v zadnjih treh (aktivnih) letih, ni bil upoštevan. Za čas porodniškega dopusta imajo ženske možnost zaprositi tudi za podaljšanje pravice do plačila prispevkov za čas mirovanja. Obstoječa ureditev, z določenim razmerjem med obsegom in kvaliteto, omogoča ustrezno obravnavo žensk tudi v primeru, ko se presoja delovanje zadnjih treh (koledarskih) let – kar je določeno z ZUJIK in z uredbo v to, kot zapisuje MIZKŠ, ne morejo posegati.

7) Posvetovanje s Kulturniško zbornico

MIZKŠ zapiše, da ZUJIK določa, da o priznanju pravice do plačila prispevkov odloči minister po posvetovanju s strokovno komisijo s področja delovanja kandidata ter Kulturniško zbornico. Predlogi, da se v postopku pridobi tudi mnenje nekaterih drugih strokovnih združenj, niso bili upoštevani, ker gre po interpretaciji MIZKŠ za zakonske določbe, ki se jih z uredbo ne spreminja. Spremembe Uredbe v zvezi s Kulturniško zbornico so po tej razlagi le uveljavitev dejstva, da ZUJIK predvideva mnenje Kulturniške zbornice zgolj v primeru odločanja o pravici do plačila prispevkov, ne pa tudi v zadevah vpisa v razvid (19. čl. ZUJIK – naloge KZ).

8) Rangiranje oz. napredovanje samozaposlenih primerljivo zaposlenim v javnih zavodih

Po mnenju MIZKŠ gre za sistemsko vprašanje, ki bi moralo biti enotno rešeno na nivoju ZUJIK za vse poklice. Tudi višina plačanih prispevkov je po navedbah MIZKŠ z ZUJIK določena enotno. Na tej podlagi je bila obrazložena tudi zavrnitev predloga za dodelitev dodatnih točk za strokovno izobrazbo samozaposlenega za obdobje in stopnjo študija.

MIZKŠ v dokumentu izpiše še predloge, ki se nanašajo na posamezne specializirane poklice in jih na tem mestu ne bomo navajali. Obenem izpiše imena 18 stanovskih organizacij in društev ter šestih posameznikov, ki so pobude in predloge podali.

V povzetku MIZKŠ obrazloži, da nekaterih splošnih vprašanj, ki so jih posredovali pobudniki, ni bilo moč upoštevati, ker gre za vprašanja, ki jih mora urejati Zakon in ne

Uredba, ki je le njegov izvedbeni akt, pripominja pa MIZKŠ, da je bil del predlogo in ugotovitev v tem segmentu utemeljen, prav tako, da so upoštevali večino konkretnih predlogov strokovnih in stanovskih društev, ki so se nanašali na posamezne specializirane poklice.

Naša

preliminarna ugotovitev (2)

in predlog v tem kontekstu je, da mora zakonodajalec na pobudo MIZKŠ in v sodelovanju ter na podlagi partnerskega odnosa in dialoškega pristopa vseh deležnikov, vključno s stanovskimi in strokovnimi združenji in organizacijami, oblikovati konsenz o predlogih za spremembo ZUJIK. Glede na utemeljitve MIZKŠ v omenjenem dokumentu in siceršnjih stališčih, da je v nekaterih točkah predloge nemogoče umestiti v Uredbo, ker gre pri Uredbi za izvedbeni akt, bi bil logični korak sprememba oziroma popravki Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo, ki bi upoštevala utemeljene kritike in predloge strokovnih in stanovskih združenj, ki jih v Uredbi ni bilo mogoče upoštevati.

V luči vedno večjega števila samozaposlenih in težav, s katerimi se soočajo – za mnoge ustvarjalce je takšen status edini način, da so vključeni v sistem socialnih pravic – je legitimen razmislek, da se tudi samozaposlenim v kulturi zagotovijo pravice iz dela, ki jih imajo zaposleni v kulturnih institucijah. Samozaposleni v kulturi je glede na obstoječe predpise tretiran kot gospodarska družba, kot delodajalec, ki prosto deluje na trgu – pri čemer ne gre prezreti, da gre za večinoma neprofitabilen trg. Zakon bi moral takšno stanje upoštevati in se na podlagi takšnega premisleka ustrezno spremeniti.

Preliminarna ugotovitev 3

Samozaposleni v kulturi tako **nosi breme delodajalca in je obenem brez pravic delavca**. Ugotovimo lahko, da ključna okoliščina aktualne neenakosti med samozaposlenimi v kulturi in zaposlenimi izhaja iz neenakega vrednotenja dela, saj je

dohodek zaposlenega plača, samozaposleni pa mora iz svojih prihodkov (ki so obravnavani kot dobiček) pokriti tudi vse ostale stroške.

3 SAMOZAPOSLANI V KULTURI: SOCIOEKONOMSKI VIDIKI

Izr. prof. dr. Irena Ograjenšek, mag. Lejla Perviz, red. prof. dr. Ivo Lavrač

3.1 Zasnova poglavja

V tem poglavju najprej predstavimo argumente ekonomske teorije za oblikovanje in izvajanje javnih ukrepov na področju kulture. Pokažemo, da imajo kulturne dobrine in storitve značaj javne dobrine. V nadaljevanju predstavimo značilnosti ukrepov aktualne kulturne politike v Sloveniji in jih kritično ovrednotimo. Nato se osredotočimo na preučevanje opredelitev, pogojev za pridobitev statusa in značilnosti samozaposlenih v kulturi kot izhajajo iz razpoložljivih uradnih virov in sicer primerjalno na ravni Slovenija – ostale države članice EU ter znotraj Slovenije na ravni celotno prebivalstvo – samozaposleni v kulturi. Poglavje zaključimo s pregledom najpomembnejših dosedanjih slovenskih raziskav s področja analize socioekonomskega položaja samozaposlenih v kulturi.

3.2 Argumentacija za oblikovanje in izvajanje javnih ukrepov na področju kulture

Čeprav smo v zgodovini (tudi v Sloveniji) že imeli poskuse, da bi namesto tržnega gospodarstva uveljavili centralno-plansko odločanje, so se ti poskusi v mednarodnem okolju izkazali kot nekonkurenčni in jih kljub upravičenim kritikam tržnega gospodarstva ni mogoče obuditi.

Od tistih časov je prišlo do ogromnega povečanja diverzifikacije ponudbe blaga, storitev in informacij, kar še dodatno onemogoča centralno odločanje. Tako le decentralizirane tržne odločitve posameznikov in individualna motivacija omogočajo delovanje sodobnih kompleksnih družb. Četudi to velja za večino odločitev (med katere lahko štejemo tudi odločitev za status samozaposlenega v kulturi), so v

ekonomski teoriji dobro poznani primeri, ko trg ne vodi do najbolj učinkovitih odločitev in je potrebna državna intervencija za odpravo njegovih pomanjkljivosti.

Trg ne deluje v primeru tako imenovanih javnih dobrin, to so po ekonomski opredelitvi tiste, kjer ni zagotovljene ekskluzivnosti rabe in rivalstva v potrošnji. Pri tem ne gre za ostro ločitev, mnogo dobrin se nahaja vmes med čisto privatno in čisto javno dobrino. Trg deluje slabo tudi v primeru močnih pozitivnih ali negativnih eksternih efektov, ki zadevajo tudi tiste, ki niso udeleženi v tržnih transakcijah. Poleg tega trg ne deluje dobro v primeru monopolov, neinformiranosti, pa tudi ne omogoča upoštevanje interesa prihodnjih generacij in ne rešuje vprašanja razdelitve in socialne pravičnosti. Zato je potrebno mešano gospodarstvo in upoštevanje tudi javnega interesa skozi politični proces in javno ukrepanje. Javni interes ne zastopa nujno samo država, lahko vplivajo tudi privatne neprofitne organizacije in lokalne skupnosti.

Za kulturne dobrine in storitve se da brez težav dokazati **značaj javne dobrine**, pozitivne eksterne efekte, pa tudi pomanjkljive informacije, vezanih na interes prihodnjih generacij in socialno nepravičnost in s tem argumentirati **potrebo po kulturni politiki**, kajti samo upoštevanje tržnih kriterijev bi vodilo v povečanje neučinkovitosti in zmanjšanje blaginje in pravičnosti (Marshall, 2007). Vendar to ne pomeni alibi za kakršnokoli kulturno politiko: tako kot nepopolnosti trga obstajajo tudi nepopolnosti in neučinkovitosti javne intervencije, na primer tveganja neznanja ali korupcije.

Osnovni cilji kulturne politike v večini držav se nanašajo na spodbujanje kulturne produkcije nad raven, ki jo zahteva tržno povpraševanje, saj je treba zadovoljiti tudi javne potrebe. Med načini za povečanje kulturne ponudbe pa je tudi omogočanje preživetja kulturnikov. **Vprašanje preživetja kogarkoli je predmet socialne politike, medtem ko je motiv kulturne politike, da preživetje kulturnikov zagotavlja zaradi njihove kulturne produkcije.** Dodatni cilji kulturne politike se lahko nanašajo na spodbujanje povpraševanja po kulturnih dobrinah preko meja, ki jih postavlja trenutna razdelitev dohodka, informiranost in poselitev – gre za vprašanje zagotavljanja dostopnosti kulturnih dobrin.

3.3 Mednarodni primeri ukrepov kulturne politike

Preden predstavimo in kritično ovrednotimo ukrepe aktualne kulturne politike v Sloveniji, si velja ogledati izbrane mednarodne primere dobre prakse, ki smo jih poiskali v spletnem pregledu z naslovom Cultural Policies and Trends in Europe: A Compendium of Basic Facts and Trends (<http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php>):

- V **Nemčiji** so umetniki in novinarji/avtorji deležni obsežne socialne varnosti. Zaposleni so kriti v okviru splošne sheme socialne varnosti. Samozaposleni umetniki in novinarji/avtorji pa so se dolžni pridružiti Skladu za socialno zavarovanje umetnikov (*Artists' Social Insurance Fund – KSK*). Ta posebna oblika zaščite za samozaposlene, ki je stopila v veljavo leta 1981, vključuje obvezno zdravstveno, dolgoročno ali starostno oskrbo in pokojninsko zavarovanje. Tako kot zaposleni, morajo samozaposleni plačati le polovico prispevka za socialno zavarovanje. 60% tega, kar bi lahko poimenovali “delež delodajalca” plačujejo podjetja, ki redno uporabljajo in tržijo delo umetnikov in novinarjev/avtorjev. V ta namen se podjetjem zaračunavajo dajatve za socialno zavarovanje umetnikov na vse izplačane honorarje. Znesek dajatev se usklajuje na letni ravni. Poleg tega zvezna vlada zagotavlja subvencije za pomoč pri financiranju “delavčevega deleža” s 40% izdatkov Sklada za socialno zavarovanje umetnikov.

Za samostojne umetnike in novinarje je pomembno določilo 12a. člena Zakona o kolektivnih pogodbah, ki govori o tem, da so samostojni umetniki, ki delajo pretežno za eno podjetje, upravičeni do podobnega statusa kot ga imajo redno zaposleni. Ta status samostojnim umetnikom omogoča, da njihove stanovske organizacije sklepajo sporazume o plačah z njihovimi naročniki.

Za podporo umetnikov skrbijo predvsem občine in zvezne dežele preko širokega nabora instrumentov. Razširjene oblike podpore vključujejo finančno pomoč za umetniške projekte, nakup umetniških del, naročanje umetniških del, dodeljevanje štipendij, zagotavljanje prostorov za razstave, predstave, studie in delavnice ter

podeljevanje denarnih nagrad. Nagrade s področja kulture in redne štipendije za umetnike so še posebej pomemben podporen instrument. V zadnjih treh desetletjih se je njihovo število in pomen občutno povečalo. Tako je bilo v letu 2010 na voljo več kot 2.500 nagrad in štipendij. Kljub temu je potrebno poudariti, da je finančna teža teh nagrad in drugih oblik redne individualne podpore za umetnike in pisatelje precej omejena (ocenjeno je, da dosega približno 1% celotnih izdatkov za kulturo v Nemčiji). V mnogih primerih sta za prejemnika bolj kot sama višina nagrade pomembni simbolična vrednost in publiciteta, ki ju je deležen.

Umetnikom je podpora zagotovljena preko različnih programov (npr. »*Umetnost na stavbah*« in »*Umetnost v javnih prostorih*«), pa tudi v obliki svetovalnih storitev ter finančne pomoči za začetek poslovanja. Center odličnosti za kulturne industrije zvezne vlade (*Federal Government Centre of Excellence for the Culture and Creative Industries*) omogoča posebno podporo za svobodne in samozaposlene umetnike, ki se lahko za pomoč v obliki individualiziranih storitev in svetovanja obrnejo na 8 regionalnih uradov.

- V **Avstriji** so leta 2011 ustanovili center, ki samozaposlenim in zaposlenim v kulturi ponuja možnost svetovanja. Istega leta je prišlo do še ene pomembne izboljšave, ki samozaposlenim ponuja možnost, da prijavijo obdobja, ko imajo zmanjšan obseg dela oz. ko nimajo dela. Na ta način pridobijo samozaposleni pravico do nadomestila iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti. Ti ukrepi so nujen prvi korak k izboljšanju socialnega položaja umetnikov v Avstriji.
- V **Franciji**¹⁶ se samozaposleni v kulturi delijo na dve skupini: (1) umetniki na področju uprizoritvenih umetnosti (npr. igralci in plesalci) in tehniki ter (2) umetniki/avtorji (npr. pisatelji, skladatelji, režiserji, fotografi, slikarji, kiparji, oblikovalci). Ministrstvo za kulturo je predstavilo rešitev za zaščito začasno zaposlenih umetnikov na področju uprizoritvenih umetnosti in tehnikov, ki temelji na kolektivnih pogodbah in novem sistemu zavarovanja za primer

¹⁶ Del informacij, ki so predstavljene v nadaljevanju, smo pridobili dne 12. decembra 2012 v telefonskem intervjuju z gospodom Mathiasom Rambaudom s Francoskega inštituta v Ljubljani.

brezposelnosti. Od začetka leta 2007 velja, da morajo umetniki na področju uprizoritvenih umetnosti in tehniki doseči 507 delovnih ur v 10-mesečnem obdobju (približno trije meseci dela po 8 ur na dan). V tem primeru so upravičeni do prejemanja nadomestil iz naslova socialne varnosti (zdravstveno zavarovanje, nadomestilo za čas bolniškega dopusta, porodniški dopust, nadomestilo za otroke, invalidnost ipd.) za naslednjih 8 mesecev.

Od leta 1977 obstaja posebna shema socialnega zavarovanja, ki omogoča samozaposlenim avtorjem (pisatelji, skladatelji in avtorji glasbenih del, avtorji del s področja kinematografije in televizije, avtorji programske opreme, koreografi, fotografi, itd.) ter samozaposlenim "umetnikom-avtorjem" na področju grafične in vizualne umetnosti (likovni umetniki, grafični oblikovalci, itd.), da postanejo upravičeni do socialnega zavarovanja pod enakimi pogoji kot zaposleni delavci. Ko umetniki/avtorji prosijo za status samozaposlenega v kulturi, morajo dokazati, da so se v celem predhodnem letu ukvarjali z umetniškim delom in da so v tem letu zaslužili najmanj 7.524 evrov. Njihov status je izenačen s statusom zaposlenih, saj morajo s tistim, kar zaslužijo, prispevati tako kot zaposleni. Pokrito imajo zdravstveno zavarovanje, bolniško nadomestilo, porodniški dopust, nadomestilo za otroke, invalidnost ipd. V primeru, da imajo samostojni umetniki/avtorji status samozaposlenega najmanj 3 leta in da nimajo nobenih prihodkov, so upravičeni do prejemanja 14,74 evrov na dan za obdobje največ enega leta.

V Franciji vsi zaposleni plačujejo poseben davek (splošni socialni prispevek), ki znaša približno 8% bruto plače. Del teh sredstev se porabi za financiranje socialne varnosti samozaposlenih v kulturi (redistribucijo izvaja Ministrstvo za delo).

Umetnikom je na voljo mnogo specializiranih omrežij, ki nudijo različne oblike pomoči. Na primer, SPEDIDAM podpira glasbenike in tehnike, medtem ko jim IRMA nudi strokovno in pravno svetovanje. Zveza pisateljev in dramatikov (SACD) ter Zveza avtorjev, skladateljev in urednikov glasbe (SACEM) ponujata različne tečaje in skrbita za zaščito avtorskih pravic. Podobne organizacije obstajajo tudi na področju vizualnih umetnosti, literature, stripov in kina.

Umetniki imajo možnost dobiti podporo iz različnih skladov. Leta 1976 ustanovljeni Državni sklad za sodobno umetnost (*Fonds national d'art contemporain – FNAC*) zagotavlja sredstva za nakup, distribucijo in ohranitev sodobnih del na področju vizualnih umetnosti, fotografije, videa in oblikovanja. Pri nakupu umetniških del so v ospredju trije ključni cilji: odkrivanje novih mladih umetnikov, nakup del umetnikov, ki so dosegli zrelost v svojem delu ter zastopanje mednarodnih umetniških gibanj. Regionalni skladi za sodobno umetnost (*Fonds régionaux d'art contemporain, FRAC*), ki so bili ustanovljeni leta 1982, so danes prisotni v 23 francoskih regijah. Sredstva iz teh skladov zagotavljajo redno založniško dejavnost in izobraževalne pobude ter potrjujejo vlogo lokalnih in regionalnih oblasti na področju sodobne umetnosti. S pomočjo regionalnih skladov je bila ustvarjena bogata in raznolika zbirka več kot 1.500 umetniških del, pri kateri je sodelovalo 3.000 umetnikov. Nazadnje velja omeniti leta 1951 ustanovljeno pobudo »1% za umetnost«, ki določa, da morajo tako lokalne kot državna vlada 1% skupnega zneska, porabljenega za gradnjo, obnovo ali razširitev javnih stavb, nameniti za sodobna umetniška dela.

- Na **Irskem** so samozaposleni v kulturi upravičeni do prejetanja podpore za iskalce zaposlitve (*Jobseekers' Allowance*) v primeru, da njihov dohodek pade pod določen prag in pod pogojem, da aktivno iščejo delo. V letu 2011 je bila višina te podpore 188 EUR na teden.
- Na **Portugalskem** so v letu 1980 začeli uvajati zakonodajo, ki je namenjena zaščiti socialne varnosti umetnikov, vendar vsebinska razprava še ni končana. Umetniki in kulturni delavci si prizadevajo, da bo vlada za njih ustvarila poseben sistem socialne blaginje, in sicer: (1) vključitev umetnikov v splošno shemo socialne varnosti, (2) posebno obliko podpore za umetnike/pisatelje, ki se s težavo preživljajo in (3) posebno predčasno starostno pokojninsko shemo za klasične in moderne plesalce. Trenutno so samostojni umetniki vključeni v shemo socialne varnosti za samozaposlene osebe v primeru bolezni (le če so pokriti s celovito shemo, za katero se plačujejo višji mesečni prispevki), nesreče na delovnem mestu, poklicne bolezni, materinskega dopusta, očetovskega dopusta, posvojitve, nezmožnosti dela, starosti in smrti, kakor tudi v primeru poklicnega preusposabljanja.

Kar zadeva podporo umetnikov in drugih ustvarjalcev, velja omeniti leta 2009 uveden program Inov-Art, ki ga izvaja Generalni direktorat za umetnost Ministrstva za kulturo. V okviru omenjenega programa se letno podeli 200 štipendij za usposabljanje v mednarodnih institucijah. Ciljna skupina štipendistov so osebe med 18. in 35. letom, ki imajo priznane kvalifikacije ali veščine na kulturnem ali umetniškem področju.

Sklep: Iz navedenega izhaja, da ima najbolj konsistentno in posledično zgledno ureditev Nemčija, zato bi se kazalo pri urejanju položaja samozaposlenih v Sloveniji **zgledeovati po nemški praksi**. To velja tudi za del, ki se nanaša na nepreklicno izgubo statusa samozaposlene osebe, če pristojni organ ugotovi bodisi prikrivanje dejanskih bodisi navajanje lažnih podatkov o prejemkih posameznika.

3.4 Značilnosti in kritično ovrednotenje ukrepov aktualne kulturne politike v Sloveniji

Sedanja kulturna politika v Sloveniji sledi ciljem spodbujanja kulturne ponudbe na tri osnovne načine:

- Delno zagotavlja dodatno kulturno produkcijo direktno preko financiranja programa javnih zavodov.
- Delno indirektno preko javnih razpisov financira kulturno produkcijo privatnih neprofitnih ustanov, podjetnikov in fizičnih oseb, poleg že zaposlenih tudi samozaposlenih.
- Poleg tega omogoča delovanje na področju kulture večjemu številu ustvarjalcev, kot bi ga dovolil trg. S plačevanjem socialnih prispevkov večini samozaposlenih v kulturi omogoča, da se jim ni treba preusmeriti v druge dejavnosti, delno pa tudi zmanjšuje breme socialne politike in valorizira človeški kapital, da se ne odseli. Med samozaposlenimi v kulturi je veliko

izjemno kvalificiranih specialistov, z daleč nadpovprečnim znanjem in motivacijo, pravi intelektualni cvet naroda, za katerega bi bila škoda, da ni v funkciji.

Vprašanje je, kako uspešni so ti ukrepi v praksi.

Ukrep plačevanja socialnih prispevkov samozaposlenim v kulturi lahko v splošnem ocenimo kot uspešen in mednarodno primerljiv, v sedanjih pogojih in v prejšnji verziji pa ga pozdravljajo tudi kulturniki. Vendar to ne pomeni, da v izvedbi nima pomanjkljivosti, potreba po njem pa bi se lahko zmanjšala, če bi bolje delovali drugi ukrepi. Intervjuji so potrdili, da bi kulturniki raje imeli normalne pogoje za doseganje dohodka na trgu, kot da morajo biti državni podpiranci. Eden od vzrokov, da kulturni trg v tujini omogoča višje dohodke, je v tem, da naš majhen trg onemogoča višje naklade in sploh ekonomije obsega. Tu je naloga države, da s subvencijami in dofinanciranjem programov omogoči kulturnikom primerljive dohodke na trgu, če hočemo kljub majhnemu narodu ohraniti jezik in kulturo, razpad nacionalne identitete bi bil dražji od subvencij. Potrebno bi bilo tudi omogočiti trgu, da deluje. Sedaj recimo glasbeniki dobivajo nizka nadomestila za poslušanje njihove glasbe v trgovinah in lokalih. Da niso tržna, se vidi po tem, da se vsem splača, da predvajajo glasbo. Ko enkrat del lokalov ne bi predvajal glasbe, ker bi bila predraga, bi dosegli bolj ravnotežno ceno.

Pri regulaciji nadomestil za avtorske pravice država sedaj bolj upošteva interes gospodarstva. Pomanjkljivost letos avgusta spremenjene uredbe o samozaposlenih v kulturi, ki kot pogoj za plačilo prispevkov poleg dosedanjih kriterijev izkazovanja dela in nizkih dohodkov je, da vpeljuje tudi novi kriterij vrhunskosti oz. izjemnosti, saj se mu da očitati marsikaj (glej v nadaljevanju), vsekakor pa bo vodil v zmanjšanje števila podpirancev in s tem v nižjo intenzivnost intervencije.

Pri drugih dveh že omenjenih ukrepih za spodbujanje ponudbe bi veljalo razmisliti o naslednjih izboljšavah. Načeloma lahko država financira javni kulturni program, ni pa nujno, da je tudi izvajalec javni zavod v lasti države. Če dela dobro, ni treba uvajati spremembe, vendar je (5) javno lastništvo samo opcija, ne pa edino možno in ga ne gre nujno enačiti z javnim interesom.

Glede financiranja preko razpisov bi za razliko od sedanjih predlagali (6) **stalno odprte** razpise, ne pa vnašali negotovost s tem, da se ne ve, kdaj bo kakšen razpis. Razpisna procedura bi po zgledu dobrih praks iz tujine bila lahko prijaznejša. V tujini (primer Hrvaška) je možno dobiti termin za ustni pogovor in svetovanje financerja pred prijavo na razpis. Razpisi ne bi smeli biti v poletnem času, člani razpisnih komisij bi se v primeru konflikta interesov morali izločiti. Razpisi bi morali odražati programsko politiko, ki bi morala **presegati mandat enega ministra, namesto tega bi morala biti rezultat širšega konsenza.**

Točko zaključujemo z ugotovitvijo, da bi morala biti kulturna politika preko usklajene nacionalne **razvojne strategije obvezno povezana z drugimi ekonomskimi politikami, kot so socialna, fiskalna, stanovanjska in regionalna.** To v nadaljevanju poročila izhaja tudi iz ugotovitev naše kvalitativne in kvantitativne raziskave.

3.5 Pridobitev in prenehanje statusa samozaposlenega v kulturi

3.5.1 Osnovne opredelitve in pogoji

Samozaposleni v kulturi je fizična oseba, ki samostojno opravlja specializiran poklic s področja kulture kot edini ali glavni poklic, in je kot tak registriran v posebnem razvidu pri ministrstvu, pristojnem za kulturo.

Pridobitev statusa samozaposlenega v kulturi urejata v Sloveniji 82. člen Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) in 2. člen Uredbe o samozaposlenih v kulturi. Za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi (tj. za pridobitev statusa) je potrebno izpolnjevati naslednje pogoje:

- Kandidat opravlja samostojno specializiran poklic na področju kulturne dejavnosti in ni uživalec pokojnine. Specializirani poklici in specializirani deficitarni poklici so določeni v Prilogah I in II k obrazcu in so sestavni del Uredbe o samozaposlenih v kulturi (2. člen). Po ZUJIK-u (4. člen) so **kulturne**

dejavnosti vse oblike ustvarjanja, posredovanja in varovanja kulturnih dobrin na področju nepremične in premične kulturne dediščine, besednih, uprizoritvenih, glasbenih, vizualnih, filmskih, avdiovizualnih, intermedijskih in drugih umetnosti na področju založništva in knjižničarstva, kinematografije in na drugih področjih kulture.

Ob tem je zaradi posebnega fokusa naše raziskave (preživetvene strategije na področju vizualnih umetnosti) potrebno poudariti, da šteje pristojno ministrstvo med **vizualne umetnosti** tako tradicionalne zvrsti kot so slikarstvo, kiparstvo, grafika, fotografija, arhitektura in oblikovanje, kot sodobne načine izražanja, ki so jih uveljavile zgodovinske avantgarde v 20. stoletju in interdisciplinarne ustvarjalne prakse na prelomu drugega in tretjega tisočletja, tj. video, instalacija, *performing art*, *body art*, krajinska skulptura in drugi, na podobi utemeljeni načini vizualizacije umetniških zamisli. Sem sodijo tudi ilustracija, strip ter kostumografija in scenografija; področje vizualnih umetnosti pa se na svojih skrajnih mejah sooča z gledališčem, knjigo, filmom, z znanostjo in družboslovjem, s funkcionalizmom arhitekture in urbanizma ter z uporabno umetnostjo. Opredelitev področja vizualnih umetnosti je torej izjemno široka in jo je zato izjemno težko primerno operacionalizirati.

- Kandidat ima ustrezno strokovno izobrazbo oziroma z dosedanjim delom izkazuje, da je usposobljen za opravljanje te dejavnosti. Posameznikova usposobljenost za opravljanje dejavnosti na področju kulture se presoja na podlagi predloženega življenjepisa, bibliografije (po možnosti izpis iz COBISS) oziroma seznama del ali umetniških dosežkov, kritik in objav v strokovni literaturi, iz katerih sta razvidna tudi obseg in kakovost njegovega dela v zadnjem triletnem obdobju.

Če kandidat prvič po končanem študiju zaprosi za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi, so pogoji naslednji:

- Njegovi študijski dosežki obetajo pomembno delovanje na področju kulture ali ko gre za deficitarni poklic (podrobnosti so določene v Prilogi II k Uredbi). Za študijske dosežke, ki obetajo pomembno delovanje na področju kulture, se štejejo dela in dosežki študentov v času študija, za katere so prejeli

univerzitetno študentsko nagrado ali študentsko nagrado drugega visokošolskega zavoda na področju umetnosti in kulture ali drugi pomembni dosežki v času študija na področju umetnosti in kulture, ki se presojuje na podlagi življenjepisa, bibliografije oziroma seznama del ali umetniških dosežkov v času študija.

- Od zaključka študija oziroma strokovnega izpita (če je ta predpisan z zakonom) nista minili več kot dve leti.

O zahtevi za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi in priznanju pravice do plačila prispevkov za socialno zavarovanje iz državnih sredstev odloči minister po posvetovanju s strokovno komisijo s področja delovanja kandidata in Kulturniško zbornico (87. člen ZUJIK).

Posameznik se v razvid vpiše na podlagi vloge, ki jo odda na obrazcu in ki je sestavni del Uredbe o samozaposlenih (4. člen). Obrazec je določen v Prilogi III k Uredbi.

Posameznik lahko izgubi status samozaposlenega v kulturi (1) na lastno zahtevo ali (2) po uradni dolžnosti, če ministrstvo ugotovi, da ne izpolnjuje več pogojev (npr. ne opravlja več samostojno specializiranega poklica, se upokoji) ali v primeru smrti (7. člen Uredbe o samozaposlenih in 88. člen ZUJIK).

ZUJIK (83. člen) in Uredba o samozaposlenih v kulturi (8. člen) določata tudi pogoje za pridobitev pravice do plačila prispevkov iz proračuna, in sicer lahko samozaposleni v kulturi zaprosijo za pridobitev pravice do plačila prispevkov (za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, obvezno zdravstveno zavarovanje, starševsko varstvo in zaposlovanje) iz državnega proračuna v sledečih primerih:

- Ko njihovo delo pomeni izjemen kulturni prispevek v zadnjih treh letih. Za izjemen kulturni prispevek iz prvega odstavka prejšnjega člena se šteje predlagateljevo delo, ki je po obsegu in kakovosti v strokovni in širši javnosti ovrednoteno kot izjemno (npr. državna nagrada na področju kulture ali

nagrada, ki jo podeljujejo primerljiva stanovska društva, primerljiva mednarodna nagrada ali priznanje, dokumentirane kritike oziroma objave v strokovni literaturi, odmevnost v domači in mednarodni javnosti) (1. odstavek 9. člena Uredbe o samozaposlenih v kulturi). Prag za izpolnitev pogoja izjemnosti je 71 od 100 možnih točk in je podrobneje določen v Prilogi I k Uredbi.

- Ko gre za deficitarne poklice, če delo samozaposlenega v zadnjih treh letih pomeni prispevek k razvoju področja, ki ga zajema ta poklic. Za prispevek k razvoju področja, ki ga zajema deficitarni poklic iz drugega odstavka prejšnjega člena, se šteje predlagateljevo delo, ki je po obsegu in kakovosti v strokovni in širši javnosti ovrednoteno kot visoko strokovno (npr. dokumentirane kritike ali objave v strokovni literaturi, odmevnost v domači in mednarodni javnosti, življenjepis ali seznam del in umetniških dosežkov) (2. odstavek 9. člena Uredbe o samozaposlenih v kulturi). Prag za izpolnitev pogoja visoke strokovnosti je 71 od 100 možnih točk in je podrobneje določen v Prilogi II k Uredbi. Razmerje med obsegom in kakovostjo dela znaša za vse poklice 20:80, kar pomeni, da posamezen ustvarjalec s svojim obsegom delom v zadnjem triletnem obdobju lahko zbral največ 20 točk, kakovost njegovega dela pa mu bo lahko prinesla 80 točk. O kakovosti ustvarjalčevega dela bodo odločale nagrade, medijski odzivi in drugo.

Vloga za pridobitev pravice do plačila prispevkov za socialno varnost se nahaja v Prilogi IV k Uredbi. Pravica do plačila prispevkov se podeljuje za tri leta z možnostjo ponovnih podeljevanj.

Samozaposleni v kulturi lahko pravico do plačila prispevkov za socialno varnost iz državnega proračuna uveljavi le, če mu njegov dohodkovni položaj ne zagotavlja normalnih pogojev za delo. Govorimo o t.i. dohodkovnem cenzusu, ki se ugotavlja za vsako tekoče leto na podlagi povprečja dohodkov iz preteklih treh let (85. člen ZUJIK-a in 12. člen Uredbe o samozaposlenih v kulturi). Vlada z uredbo določi višino dohodkovnega cenzusa (86. člen ZUJIK-a in 13. člen Uredbe o samozaposlenih v kulturi).

V letu 2012 so za pridobitev pravice do plačila prispevkov za socialno varnost iz državnega proračuna lahko zaprosili tisti samozaposleni v kulturi, ki so imeli v letu 2011 dohodke (ki so obdavčeni z dohodnino) manjše od 21.794,88 EUR bruto.

Razvid samozaposlenih v kulturi je osnova, iz katere Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport Republike Slovenije (MIZKŠ) črpa podatke za svojo bazo. Ta baza je dne 31. avgusta 2012 vsebovala podatke o 3.560 posameznikih. Od teh je bilo 2.404 (67,5 % ali približno dve tretjini) takšnih, ki so imeli aktiven status.

3.5.2 Odzivi na spremembo določil Uredbe o samozaposlenih v kulturi v letu 2012

Konec aprila 2012 je potekala javna razprava o predlogu Uredbe o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi. Kljub nasprotovanju stanovskih in strokovnih društev s področja umetnosti in kulture je vlada na 26. redni seji, ki je potekala 23. avgusta 2012, potrdila spremembe Uredbe o samozaposlenih v kulturi in s tem **zaostrila pogoje za pridobitev pravice do plačila prispevkov za socialno zavarovanje iz proračuna**. O pravici samozaposlenega do plačila prispevkov iz proračuna odloča pristojna strokovna komisija, ki avtonomno presoja izkazani izjemen kulturni prispevek. Pridobitev pravice je določena s kvantitativnimi in kvalitativnimi kriteriji.

Strokovna in stanovska združenja (obstaja jih cela množica: naš interni seznam najpomembnejših, ki smo ga pripravili za potrebe raziskave, vsebuje 82 enot, kar pomeni 82 potencialnih partnerjev v socialnem dialogu) so mnenja, da bo nova opredelitev zmanjšala število samozaposlenih s pravico do plačila prispevkov. Opozarjajo, da so kriteriji določeni arbitrarno in neprilagojeno različnim profilom. Poudarjajo, da je za reševanje problematike samozaposlenih v kulturi nujna temeljita, strokovna in neodvisna analiza socialnega, ekonomskega in pravnega položaja samozaposlenih v kulturi. Vsa vprašanja, povezana s statusom samozaposlenih v kulturi, bi se morala reševati zgolj v tesnem dialogu s stroko.

Nasprotniki sprememb so **zaskrbljeni za ekonomski in socialni položaj samozaposlenih v kulturi**. Prepričani so, da se bo uničil osnovni namen statusa samozaposlenih, tj. izenačevanje pogojev dela in položaja samozaposlenih z zaposlenimi v kulturi. Prav tako so mnenja, da je cilj uredbe zgolj zmanjšanje števila prejemnikov prispevkov in s tem razbremenitev proračuna.

Na MIZKŠ so poudarili, da uredba ne sodi pod varčevalne ukrepe, saj spremembe ne jemljejo sredstev samozaposlenim in ne spreminjajo kriterijev za vpis v razvid, temveč jih zaostrujejo v tistem delu, ki govori o izjemnosti in pravicah do plačila prispevkov za socialno in pokojninsko zavarovanje. Po podatkih MIZKŠ je okrog 60% tistih, ki so zavedeni v razvidu samozaposlenih v kulturi, upravičenih do plačila prispevkov. MIZKŠ velikega zmanjšanja števila samozaposlenih s pravico do plačila prispevkov v prihodnjih treh letih ne pričakuje, vendar ocenjuje, da se bo realno stanje pokazalo šele leta 2015, ko bodo ponovni presoji podvrženi vsi, ki jim v prihodnjih treh letih poteče že dodeljena pravica do plačila prispevkov.

Proračunska sredstva, namenjena samozaposlenim v kulturi, so sicer v letu 2009 znašala 5,07 mio € (realiziranih je bilo 4,55 mio €), v letu 2010 4,5 mio € in v letu 2011 5,47 mio €.

3.6 Samozaposleni v kulturi v mednarodnih primerjavah

Po primerjalnih podatkih Eurostata (2011) za leto 2009 (strukturni deleži se iz leta v leto le malenkostno spreminjajo), ki jih prikazujemo na Sliki 1, znaša v Sloveniji delež zaposlenosti v dejavnostih kulture (SKD 58, 59, 60, 90 in 91) 2,00 %, kar je več kot v evropskem povprečju (EU-27), ki znaša 1,7 %. (čeprav smo po BDP na prebivalca podpovprečni). Po tem kazalcu smo tako bližje razvitejšim severnim državam, kjer so ti deleži najvišji, kot južnim manj razvitim, ki imajo najnižje.

Na prvi pogled bi lahko sklepali, da ohranjanje tolikšnega kulturnega standarda v kriznih časih verjetno presega naše možnosti, vendar se moramo zavedati, **da zaradi**

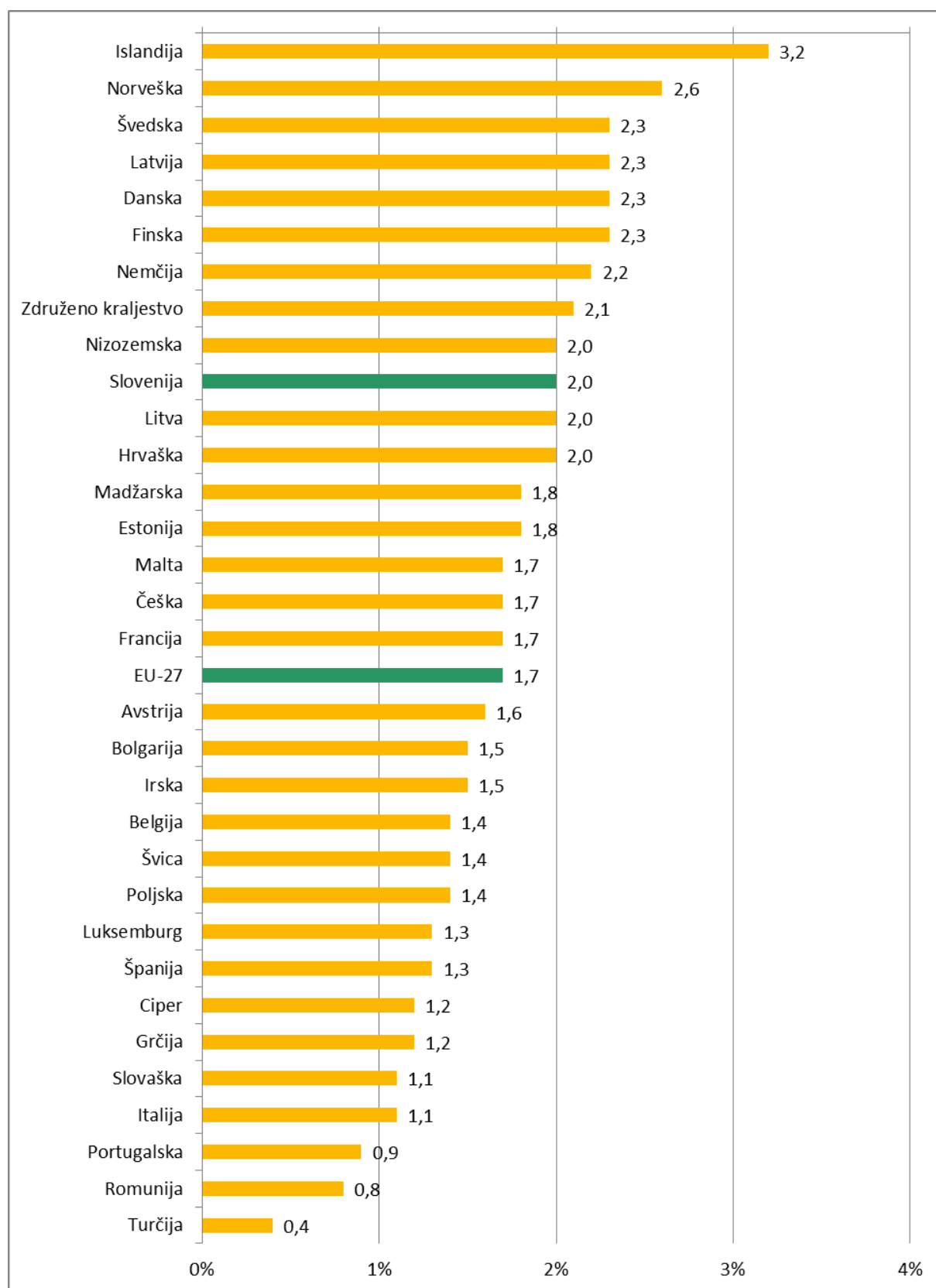
majhnosti naroda moramo kulturi namenjati relativno večjo pozornost, če želimo ohraniti lasten narod.

Delež samozaposlenih v kulturi v celotni zaposlenosti v kulturi v Sloveniji znaša po teh podatkih 10,23 %, kar je med najmanjšimi deleži v Evropi. Če naredimo izračun, pridemo do številke za samozaposlene v kulturi **okoli 2.050, kar je manj od številke 2.404, ki jih je konec avgusta 2012** Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (MIZŠK) vodilo kot aktivne samozaposlene v kulturi.

Iskanje odgovora na vprašanje, od kje ta razlika, presega okvire pričujoče raziskave in ne vpliva bistveno na sklepe iz mednarodne primerjave. Ostaja dejstvo, da je delež samozaposlenih v kulturi nižji, kot je delež samozaposlenih v vseh aktivnih v Sloveniji, ki je tudi sam nižji od evropskega povprečja. ***Verjetno bi lahko sklepali, da je status samozaposlenega v Evropi relativno manj tvegan kot pri nas.***

Podrobnejšo razčlenitev po evropskih državah in posameznih kulturnih dejavnostih klasifikacije NACE (oziroma njene slovenske različice SKD) prikazuje Tabela 1.

Slika 1: Delež zaposlenosti v dejavnostih kulture po državah EU v letu 2009

Vir: Eurostat, 2011.

Tabela 1: Število oseb, zaposlenih po izbranih 'kulturnih' področjih klasifikacije NACE, v evropskih državah v letu 2009 (v 1000)

Država oziroma državna tvorba	Vsi zaposleni	Skupaj	% vseh zaposlenih	Založništvo (NACE 58)	Dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi (NACE 59)	Radijska in televizijska dejavnost (NACE 60)	Kulturne in razvedrilne dejavnosti (NACE 90)	Dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti (NACE 91)
EU-27	217828	3638,5	1,7	1251,7	402,3	348,6	1045,6	590,3
Slovenija	981	20,0	2,0	5,8	1,0	3,8	4,3	5,0
Belgija	4421	63,5	1,4	18,4	8,7	4,8	17,9	13,7
Bolgarija	3254	49,6	1,5	11,2	u	12,4	13,7	9,7
Češka	4934	84,1	1,7	21,9	7,5	8,7	24,5	21,5
Danska	2776	63,2	2,3	18,0	6,2	5,5	14,0	19,5
Nemčija	38797	847,2	2,2	412,9	78,1	55,6	223,5	77,1
Estonija	596	10,5	1,8	2,7	u	u	3,0	3,4
Irska	1917	28,2	1,5	5,2	2,5	4,0	12,5	3,9
Grčija	4509	52,6	1,2	16,1	5,4	11,7	9,1	10,2
Španija	18888	243,4	1,3	71,2	36,1	44,1	59,0	33,0
Francija	25704	437,3	1,7	145,4	57,7	33,4	148,6	52,1
Italija	23025	246,7	1,1	89,4	27,9	12,3	79,2	37,9
Ciper	381	4,5	1,2	u	u	2,0	0,9	0,9
Latvija	983	22,4	2,3	3,4	u	1,4	9,1	7,8
Litva	1416	28,3	2,0	6,6	u	u	7,8	10,7
Luksemburg	219	2,9	1,3	1,3	u	u	0,7	u
Madžarska	3782	68,2	1,8	20,4	5,0	6,5	19,6	16,6
Malta	162	2,8	1,7	u	u	u	u	u
Nizozemska	8596	176,2	2,0	56,5	26,1	u	64,2	28,8
Avstrija	4078	64,1	1,6	12,8	6,7	8,0	27,5	9,1
Poljska	15868	222,0	1,4	49,1	14,7	27,2	72,3	58,8
Portugalska	5054	47,4	0,9	12,0	5,7	6,4	17,3	6,1
Romunija	9244	69,4	0,8	22,4	u	16,3	12,5	12,2

Tabela 1: Število oseb, zaposlenih po izbranih 'kulturnih' področjih klasifikacije NACE, v evropskih državah v letu 2009 (v 1000) - nadaljevanje

Država oziroma državna tvorba	Vsi zaposleni	Skupaj	% vseh zaposlenih	Založništvo (NACE 58)	Dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi (NACE 59)	Radijska in televizijska dejavnost (NACE 60)	Kulturne in razvedrilne dejavnosti (NACE 90)	Dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti (NACE 91)
EU-27	217828	3638,5	1,7	1251,7	402,3	348,6	1045,6	590,3
Slovenija	981	20,0	2,0	5,8	1,0	3,8	4,3	5,0
Slovaška	2366	26,1	1,1	7,6	u	2,6	7,3	7,0
Finska	2457	55,6	2,3	17,5	5,9	5,7	15,5	10,9
Švedska	4499	105,3	2,3	35,8	14,1	8,3	26,9	20,2
Združeno kraljestvo	28923	597,1	2,1	186,9	79,7	63,5	154,0	112,9
Islandija	166	5,2	3,2	1,7	u	u	1,4	u
Norveška	2500	65,9	2,6	28,2	u	7,3	16,1	9,9
Švica	4280	59,9	1,4	19,5	6,9	7,8	11,9	13,8
Hrvaška	1605	31,8	2,0	9,3	u	8,1	6,3	5,8

Legenda: u = *extremely unreliable data* (izjemno nezanesljivi podatki).

Vir: Eurostat, 2011.

Tudi za Evropo kot za Slovenijo je značilno, da je delež žensk v kulturi večji kot v celem gospodarstvu; to je pač odraz storitvene narave dejavnosti. V evropski primerjavi je za Slovenijo poleg tega značilno, da je med državami, kjer je delež priložnostnih pogodb v kulturi bistveno večji kot v celem gospodarstvu, vendar je praviloma večji tudi v drugih državah. Tudi v Evropi je za področje kulture značilno, da je delež tistih, ki delajo doma, še enkrat tolikšen kot v celem gospodarstvu, večji je tudi delež tistih, ki opravljajo več del.

3.7 Samozaposleni v kulturi v primerjavah na nacionalni ravni

3.7.1 Metodološki okvir za primerjave s celotno populacijo

V Sloveniji je bilo v letu 2011 po podatkih Statističnega urada 2.050.189 celotnega prebivalstva.

Osnovno orodje za analizo življenjskih pogojev je evropski projekt EU SILC, v katerem sodeluje tudi Slovenija. Ne gre za enotno anketo, temveč za enotni metodološki okvir za zbiranje primerljivih multidimenzionalnih podatkov v časovnih presekih in skozi čas za iste subjekte (longitudinalno) o vsebinah kot so dohodek, revščina, socialna izključenost, pogoji bivanja, izobraževanja in zdravja. Okvir vsebuje enotne sezname opazovanih spremenljivk, definicij, klasifikacij in postopkov s ciljem čim večje primerljivosti podatkov. Določena je minimalna velikost vzorca gospodinjstev in odraslih oseb, ki se anketirajo, v Sloveniji je anketiranih letno okoli 12.500 gospodinjstev oz. oseb (SURS, 2012c), kar daje reprezentativne odgovore za celotno populacijo, ne pa njene posamezne segmente, kot so samozaposleni po dejavnostih. Mednarodne primerjave, ki se objavljajo za države EU, se tako nanašajo na splošno populacijo. Poleg ankete raziskava uporablja tudi administrativne vire: podatke o dohodnini denimo pridobijo pri Davčni upravi Republike Slovenije, podatke o socialni pomočeh pa od Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

Podatki, ki jih z anketo letno pridobijo za vse osebe, ki živijo v gospodinjstvu, so naslednji:

- demografski podatki;
- sorodstvena razmerja;
- zaposlitveni status;
- izobrazba;
- državljanstvo;
- prostovoljna zavarovanja (zdravstveno, pokojninsko in življenjsko);
- nadomestila iz zaposlitve in bolniška odsotnost;
- službeni avto, ki se uporablja v zasebne namene;
- otroško varstvo.

Na ravni gospodinjstva zbirajo naslednje podatke:

- lastnosti stavbe in stanovanja;
- lastništvo stanovanja;
- hipotekarno posojilo za stanovanje;
- finančni položaj - mnenjska vprašanja;
- stanovanjski stroški in najemnina ter subvencije;
- razpoložljivost trajnih potrošnih in drugih dobrin;
- nekateri prejemki in pomoč dobrodelnih organizacij ter denarni prenosi med gospodinjstvi;
- poraba dobrin iz lastne proizvodnje;
- dohodek gospodinjstev s kmetijo.

Med podatke, ki jih z anketo pridobijo o izbrani osebi, pa sodijo:

- status aktivnosti in zaposlitev;
- zdravje in dostopnost do zdravnikov;
- uporaba interneta in mobitela.

Za posamezna leta se zbirajo tudi dodatni podatki o specifičnih temah, tako na primer za leto 2011 o medgeneracijskem prenosu prikrajšanosti. Za analizo kakovosti življenja v Sloveniji (SURS, 2012b) se poleg podatkov za EU SILC uporabljajo tudi drugi viri, na primer Anketa o porabi v gospodinjstvih.

Po podatkih ankete o življenjskih pogojih (SURS, 2012a) je za splošno slovensko populacijo ugotovljeno, da stanovanjski stroški predstavljajo za 40% gospodinjstev veliko finančno breme, ki se poslabšuje. V 35% gospodinjstev si vsaj en član gospodinjstva ni mogel privoščiti enotedenskih letnih počitnic zunaj doma. Z mesečnim dohodkom, ki so ga prejemale, je brez težav (»lahko«, »zelo lahko«) preživel 10 % gospodinjstev, s težavo (»zelo težko« ali »težko«) pa 32 % gospodinjstev. Osebni avtomobil je imelo 82 % gospodinjstev, 5 % gospodinjstev si ga ni moglo privoščiti, 13 % gospodinjstev pa ga ni imelo iz drugih razlogov.

Slabšanje življenjskih pogojev splošne populacije pomeni še nekoliko hitrejše slabšanje socio-ekonomskega položaja zaposlenih v kulturi, saj predstavljajo izdatki za kulturo v gospodinjstvih eno od izhodiščnih varčevalnih kategorij.

Primerjava samozaposlenih v kulturi s splošno slovensko populacijo sicer pokaže nekaj zanimivih odstopanj. Za slovenske samozaposlene v kulturi je namreč za razliko od splošne populacije značilno, da so koncentrirani v urbanih okoljih, zlasti v Ljubljani, podobno je tudi v svetu kultura izrazito urbana dejavnost.

Po zakonskem stanu se samozaposleni v kulturi bistveno ne razlikujejo od celotne populacije, imajo pa manj otrok, zlasti v pogostem primeru, ko je partner tudi samozaposleni v kulturi, saj iskanje priložnostnih del zahteva čas in fleksibilnost, **neenakomernost dohodkov in nedostopnost kreditov pa povzroča tveganja za ustvarjanje družine.**

3.7.2 Delovno aktivno prebivalstvo in samozaposleni v kulturi

V Sloveniji je bilo v letu 2011 po podatkih Statističnega urada 817.311 delovno aktivnega prebivalstva.

Tabela 2 prinaša razčlenbo delovno aktivnega prebivalstva po posameznih kategorijah zaposlenih in samozaposlenih oseb v obdobju 2007-2011. Za leto 2011 je Statistični urad RS žal objavil samo sumarne podatke, ne pa tudi razčlenbe na ravni dvomestne šifre dejavnosti SKD. Kljub temu daje presek kategorij 'samozaposlene osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost' ter 'R90 Kulturne in razvedrilne dejavnosti' osnovno sliko o stanju in trendih v številu samozaposlenih na področju kulture v Sloveniji. Ta slika seveda ni popolna, ker se samozaposleni na področju kulture v Sloveniji ne ukvarjajo samo s kulturnimi in razvedrilnimi dejavnostmi.

Nekatere še podrobnejše razčlenbe so na voljo v Statističnih informacijah Ministrstva za kulturo (Lipovšek, 2012).

Tabela 2: Delovno aktivno prebivalstvo, zaposleni in samozaposleni v Sloveniji skupaj ter po izbranih dejavnostih v obdobju 2007–2011 (Vir: SURS)

Leto	Dejavnosti	Delovno aktivno prebivalstvo	Zaposlene osebe			Samozaposlene osebe			
			Skupaj	Pri pravnih osebah	Pri fizičnih osebah	Skupaj	Samostojni podjetniki posamezniki	Osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost	Kmetje
2011	Skupaj vse dejavnosti	817311	723042	667560	55482	94269	54497	6638	33134
2010	Skupaj vse dejavnosti	835039	747194	685733	61461	87845	52987	6837	28021
	J58 Založništvo	3422	3345	3319	26	77	76	-	-
	J59 Dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi	1096	806	781	25	290	282	9	-
	J60 Radijska in televizijska dejavnost	2478	2363	2357	6	115	115	-	-
	R90 Kulturne in razvedrilne dejavnosti	5112	2522	2447	75	2590	578	2011	-
	R91 Dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti	3457	3445	3442	3	12	11	2	-
2009	Skupaj vse dejavnosti	858171	767373	699436	67937	90798	51452	7056	32328
	J58 Založništvo	3556	3484	3457	27	72	71	1	-
	J59 Dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi	1034	807	782	25	227	220	8	-
	J60 Radijska in televizijska dejavnost	2526	2425	2420	4	101	101	-	-
	R90 Kulturne in razvedrilne dejavnosti	4969	2457	2379	77	2513	465	2048	-
	R91 Dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti	3308	3295	3292	3	12	10	3	-
2008	Skupaj vse dejavnosti	879257	789863	717564	72300	89394	48401	7040	33953
	J58 Založništvo	3566	3502	3472	30	64	64	-	-

	J59 Dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi	965	803	780	23	162	156	6	-
	J60 Radijska in televizijska dejavnost	2555	2469	2464	5	87	87	-	-
	R90 Kulturne in razvedrilne dejavnosti	4722	2405	2340	65	2318	333	1985	-
	R91 Dejavnost knjižnic, arhivov, muzejev in druge kulturne dejavnosti	3239	3230	3228	2	9	7	2	-
	Skupaj vse dejavnosti	853999	766050	696116	69933	87949	46415	6888	34646
	DE22 Založništvo, tiskarstvo	9300	8842	8204	639	458	458	-	-
	I64 Pošta in telekomunikacije	12325	11990	11905	85	336	295	41	-
2007	K72 Obdelava podatkov, s tem povezane dejavnosti	9553	8773	8503	271	780	780	-	-
	K74 Druge poslovne dejavnosti	55873	49787	45717	4070	6086	4949	1136	-
	L75 Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	50080	50079	50079	-	1	1	-	-
	O92 Rekreatijske, kulturne, športne dejavnosti	17360	13490	13259	231	3870	861	3010	-

3.8 Dosedanje raziskave o položaju samozaposlenih v kulturi v Sloveniji

Med dosedanjimi raziskavami o socio-ekonomskem položaju samozaposlenih v kulturi v Sloveniji velja omeniti tri najnovejše:

- Zapis Denisa Miklavčiča »Samostojni izvajalci na področju kulture« v zborniku z naslovom »Sindikalno gibanje odpira nove poglede«, ki ga je leta 2008 izdala Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.
- Študijo avtorice Urške Zupanec z naslovom »Status samozaposlenih v kulturi – preliminarne analize ureditev v EU ter predlogi možnih izboljšav v Sloveniji« iz leta 2009. Namen te študije je bil identificirati primere dobrih praks oziroma rešitev, uvedenih v državah članicah EU v zvezi z izboljšanjem statusa umetnikov oziroma kulturnikov. Rezultati naj bi služili kot osnova za pripravo in uresničenje reform na področju samozaposlenih v kulturi v skladu z Nacionalnim programom za kulturo 2008-2011.
- Strokovno analizo z naslovom »Ocena stroškov dela za samozaposlene v kulturi«, ki jo je v letu 2010 po naročilu tedanjega Ministrstva za kulturo RS pripravila delovna skupina v okviru Asociacije – Društva nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev na področju umetnosti in kulture pod vodstvom Irene Pivka. V analizi so podrobno predstavljene delavske pravice samozaposlenih v kulturi, narejena je primerjava obdavčitve zaposlenih in samozaposlenih na področju kulture, ter primerjava med primerljivimi kadri v kulturi.

Vse tri študije so naši projektni skupini služile kot vsebinsko izhodišče za razvoj merskih instrumentov, ki smo jih uporabljali v kvalitativni in kvantitativni raziskavi (tj. vodil za spletni intervju, vodil za osebni intervju ter spletnega anketnega vprašalnika).

4 POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH V KULTURI: KVALITATIVNA RAZISKAVA¹⁷

4.1 Kvalitativna metodologija

Kvalitativno raziskovanje uporablja kvalitativne metode zbiranja podatkov, njihovo interpretacijo in analizo, pri čemer ugotavlja pomene kot jih opredeljujejo udeleženci. Tovrstni pristop s pomočjo procesov, interpretativnih modelov in motivov pripomore k ustrežnejšemu razumevanju socioloških karakteristik skupin in posameznikov. Vzorci v kvalitativnem raziskovanju so v nasprotju s kvantitativno metodo manjši, pri čemer je fokus specifična skupina populacije, ki ponuja globinsko perspektivo na izbrani raziskovalni problem. Pri tem vzorčenje ni statistično, temveč teoretično ali namensko (Denzin et al., 1998).

Raziskovalci smo na podlagi zastavljene metodologije, ki je zagotavljala ustrezno število kvalitativnih podatkov, s katerimi smo zadostili kriteriju nasičenosti podatkov, usklajeno pristopili k izboru sogovornikov, izvedbi intervjujev ter kontroli prepisa tonskih posnetkov. Transkripcije tekstov smo opravljali isti raziskovalci, ki smo opravljali posamezne intervjuje.

Na podlagi interne diskusije v raziskovalni skupini Filozofske fakultete smo želeli s fokusno skupino samozaposlenih v kulturi opraviti tudi skupinski intervju, predvidevali smo, da bi izsledki tovrstne aktivnosti ponudili informacijo o tem, kakšen odnos imajo do subjekta intervjuja in med seboj, skupinska dinamika pa bi raziskovalcem omogočila, da bi podrobneje preučili percepcije sodelujočih do topike diskusije. V luči omejenih časovnih rokov in urnikov predvidenih sodelujočih nam aktivnosti ni uspelo

¹⁷ Avtorja poglavja sta dr. Damjan Mandelc in mag. Ana Ješe, medtem ko sta osebne intervjuje in njihove transkripcije pripravljali obe raziskovalni skupini; na Filozofski fakulteti (13 intervjujev) mag. Ana Ješe in dr. Damjan Mandelc ter na Ekonomski fakulteti (10 intervjujev) mag. Lejla Perviz in prof. Ivo Lavrač.

implementirati¹⁸. Raziskovalna skupina Filozofske fakultete bo namero realizirala v okviru novega raziskovalnega projekta, ki problem nacionalne kulture naslavlja v okviru evropskih kulturnih politik (Jean Monnet, Grant decision nr. 2012 – 4912/001-001, project number 529581, 2012-2014).

Intervju, ki smo se ga poleg teoretskega premisleka/analize poslužili kot izhodiščno aktivnost v kvalitativnem delu raziskave, je ena najpogostejših oblik raziskovanja. Izbrali smo klasično obliko polstrukturiranega intervjuja na izbranem delu populacije samozaposlenih v kulturi in na podlagi širše metodološke strategije, ki jo je razvila raziskovalna skupina ob začetku raziskave, pri čemer so bile kombinirane metode raziskovanja oblikovane na podlagi zahtev naročila. Pogovore/intervjuje so glede na interno delitev dela med raziskovalnima skupinama in znotraj raziskovalnih skupin izpeljali štirje raziskovalci ob osebnih srečanjih s sodelujočimi v mesecih septembru in oktobru 2012.

Transkripcija intervjujev je sledila preprostemu pravilu, da smo zapisali natančno tisto, kar slišimo. Ob tem je jasno, da lahko še tako precizno delo transkripcije izgubi kakšno vitalno informacijo, denimo govorčevo intonacijo, stil govora in gestikulacijo (prim. Young, 1997).¹⁹ Ne glede na to je pisna verzija pogovora neobhodna, ker omogoča pregled teksta *in extenso*, neodvisno od toka govorne besede. Temu navkljub se nam je zdelo koristno vračati na izvirne posnetke, ko smo želeli analizirati tiste dele teksta, kjer so bili odtenki govorne besede in gestikature še posebnega pomena (Fikfak et al., 2004: 55-56).

Podlaga za vsebinsko analizo podatkov so bili polstrukturirani intervjuji. V obsežnem gradivu, ki ga predstavlja transkripcija posnetih intervjujev, smo iskali in zbirali ideje in poudarke, ki so predstavljali analitsko enoto (tematski kod) (Denzin et al., 1998; Philo in Berry, 2004), (i)zbor poudarkov smo oblikovali v vmesne in končne povzetke

¹⁸ Identificirani kandidati za skupinski intervju so pisno potrdili pripravljenost na izvedbo v začetku 2013. Pasti skupinskega intervjuja (po Morgan, citirano v Jupp 2006: 121-122) so deloma odpravljene s tem, ko smo z istimi osebami tekom raziskave že opravili individualne intervjuje in bo zato omogočeno navzkrižno validiranje pridobljenih informacij in izjav.

¹⁹ Iris Young (1997) na primer trdi, da je za uspešno izvedbo demokratične deliberacije nujno upoštevati različne kulturne kapitale sogovorcev; da bi omejili neuravnoteženost v pogajalski moči pri določanju končnih pomenov zato predlaga, da se upoštevajo tudi neverbalni vidiki argumentacije: telesna govorica, intonacija, emotivni stili itn.

raziskovalnih spoznanj. Razlog, da smo izbrali semistrukturirani namesto strukturiranega intervjuja je v tem, da prvi dopušča večjo fleksibilnost ter omogoča visoko raven komunikacije. Faze našega kvalitativnega raziskovanja so vsebovale vse ustaljene aktivnosti; seznanitev s podatki in problematiko, tematsko kodiranje, organizacija primarnih tematskih sklopov ter končno, združevanje in interpretacija.

Na tem mestu želimo izpostaviti relevanten metodološki premislek, o katerem je raziskovalna skupina Filozofske fakultete poglobljeno diskutirala pred začetkom raziskovalnih aktivnosti.

Uhan (2011) v svojem prispevku *Misliti metodo: kvalitativna metodologija med teorijo in izkušnjo* ponuja poststrukturalistično perspektivo oblikovanja raziskovalne strategije. Takšni strategiji pri našem raziskovalnem delu formalno sicer nismo sledili, smo pa v danem časovnem obsegu skušali upoštevati koristne napotke in izpostavljene dileme, ki so pomembni pri razlagi zastavitve kvalitativne metodologije in prezentacije naših rezultatov.

Na vprašanje, ali so »ugotovitve« in antimetodološka narava poststrukturalistov zadostna podlaga za opustitev ideje klasičnega empiričnega družboslovnega raziskovanja, Uhan (2011: 18-19) odgovarja, da ne nujno in da si zadržanost poststrukturalizma do klasičnih metodoloških tem razlagamo predvsem z dejstvom, da v središču zanimanja teoretikov poststrukturalizma ni »ravnanje s podatki«. Pomembna se zdi v kontekstu našega raziskovanja Uhanova ugotovitev, da lahko kritike, ki jih poststrukturalizem namenja empiričnemu raziskovanju, okrepijo metodološke ambicije raziskovalcev s tem, ko metodološko pozornost premeščajo od »empirične resnice« v podatkih k interpretaciji in refleksiji podatkov v globalnem/širšem kontekstu, ki vključuje ideološke, metateoretične, lingvistične in politične dimenzije raziskovanja (ibid.).

V praksi to pomeni, da se raziskava odvija na treh ravneh – empirični, razlagalni in kritičnointerpretativni. Slednje pomeni, da se refleksivna interpretacija ne ukvarja zgolj z naključno strukturo interakcije, pač pa z interakcijo kot transakcijo akterjev z namenom realistične rekonstrukcije razmerij med akterji. Refleksivna interpretacija v

tem pogledu zavrača tako čisti empiricizem oziroma podatkovni redukcionizem kot tudi teoretski redukcionizem, ki se kaže kot prevlada bodisi spolne, diskurzivne, strukturne bodisi kulturne reference izbrane teorije (Uhan, 2011: 19).

Po Uhanu (2011: 20) ostaja najpomembnejša metodološka zaveza sodobne refleksivne metodologije ustvarjanje odprtega teksta, ki spodbuja aktivno interpretacijo brez omejujočega in metodološko rigidnega posredovanja raziskovalcev. In nadaljuje, da je »v družboslovju tekst metafora za družbeni pojav (...). Metaforična narava teksta raziskovalcu omogoči vpogled tako, da ustvari napetost med objektom raziskave (družbo, organizacijo, posameznikom) in diskurzom, ki »zastopa« objekt raziskave« (ibid.).

Uhan nadaljuje, da v primerjavi s klasičnim pristopom (takšen pristop smo uporabili tudi sami v kvalitativnem delu raziskave), ki temelji na kodiranju in sintezi ugotovitev, »poststrukturalisti uveljavljajo normo 'odprtega teksta', kar v praksi pomeni, da raziskovalci iščejo variacije v empiričnem gradivu (opazovanjih, intervjujih), ki jih na enakovreden način vključujejo v interpretacijo. Le na ta način je mogoče izraziti multiplost identitet, ki jih premore subjekt in ki niso zgolj dominantne, temveč so tudi posebne in marginalne. (...) Pomembno je, da (raziskovalec, op.) prepozna tako »nereflektirane sociološke kategorije« (npr. menedžer, ženska, mladostnik itd.) kot tudi diskurzivne konstrukte, ki ustvarjajo učinke (2011: 15).

V takšnem kritičnem kontekstu smo raziskovalci oblikovali tudi interpretacijo in refleksijo zbranih podatkov – razumevanje smo umeščali v širši družbeni (nacionalni, evropski in globalni) okvir, ob upoštevanju pomena in vloge, ki jo imata umetnost in kultura v življenju vsake (politične) skupnosti. Pri tem smo izpostavljali in kritično analizirali tudi politične, ideološke in druge dimenzije položaja oziroma raziskovalnega področja. Zasledovali smo imperativ, da naj bo vloga raziskovalca tudi kritično presojanje odnosa med povedanim in »neslišnim«. Kot piše Uhan, je

povsem napačna predpostavka, da je za veljavnost rezultatov kvalitativnega raziskovanja pomembno upoštevati vse, ki jih lahko umestimo v relevantne kategorije. Za veljavnost ugotovitev je pomembnejši proces t. i. 'reflektiranega

izključevanja' oziroma utemeljenega pluralizma glasov, s katerim lahko v največji meri uravnotežimo perspektive akterjev, ki so vključeni v empirično gradivo. V empiričnem smislu se problem izključevanja kaže na dva načina: po eni strani gre za (ne)zastopanost različnih skupin, kategorij in posameznikov v raziskovalnem procesu oziroma tekstu, po drugi strani pa za vprašanje (ne)zastopanosti teh subjektov znotraj skupin oziroma kategorij – torej čigav glas slišimo ali preslišimo (2011: 16).

S pristopom, kot ga ponujamo v obliki delnih in sklepnih pojasnil, smo izkazali tovrstno refleksijo s tem, ko smo poudarjali pluralni glas, izpostavljali asimetrijo moči, ki jo imajo različni deležniki v kulturi (politika, stroka, formalna in neformalna združenja, posamezniki itd.).

Zbrani podatki kvalitativne metode se opirajo na transkripte/prepise audio posnetkov intervjujev, ki enako kot pri kvalitativni metodi dopuščajo kodiranje in analizo kodiranega, pri čemer pa osrednji namen ni bil kvantifikacija in količinsko sklepanje iz vzorca na populacijo, temveč je služilo kodiranje v pomoč pri vsebinski analizi transkripcij, s poudarkom na subjektivnih percepcijah intervjuvancev, njihovem dožemanju problema itd. Pri kvalitativni metodi polstrukturiranega intervjuja, ker smo imeli raziskovalci z respondentom na voljo dovolj časa (nekateri intervjuji so trajali dve uri in več), smo lahko pridobili več potrebnih informacij, podrobneje predstavili kontekst in njihove subjektivne percepcije statusa samozaposlenih v kulturi.

4.2 Izvedba osebnih intervjujev

Vsem respondentom, ki so imeli v evidenci Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport na dan dostopa aktivni status, sta raziskovalna skupina Ekonomske fakultete v mesecu septembru po elektronski pošti in raziskovalna skupina Filozofske fakultete s pisnim dopisom posredovali vabilo, da pristopijo k izpolnjevanju spletne ankete. Spletna anketa jih je obenem povabila, da nam sporočijo, ali bi bili pripravljeni sodelovati tudi v osebem intervjuju. Vsem, ki so se odzvali, smo posredovali tudi prošnjo, da identificirajo svoje področje ustvarjanja.

Izbor intervjuvancev smo pripravili v skladu s številom samozaposlenih, ki so v spletni anketi v klasifikaciji NACE izbrali področje delovanja, nato smo glede na celoto odgovorov identificirali odstotek samozaposlenih za posamezno kategorijo. Med kategorijami, ki so imele več kot odstotek respondentov smo adekvatno, glede na velikost skupine, določili število osebnih intervjujev, ki jih je bilo skupaj 23 (od tega so jih 10 opravili raziskovalci EF in 13 raziskovalci FF). Kategorije in število intervjuvancev v posamezni kategoriji so predstavljeni v tabeli 6. Intervjuvance smo pravilnoma izbirali iz skupine tistih, ki so v spletni anketi izrazili pripravljenost na sodelovanje. Da smo ustrezno pokrili vse kategorije, smo manjkajoče intervjuvance kontaktirali naključno glede na dostopne podatke v bazi MIZKŠ. Kontaktirali smo jih po elektronski pošti oziroma po telefonu, če so imeli v bazi navedeno telefonsko številko.

Sociodemografske značilnosti posameznikov, s katerimi smo izvedli osebni intervju, prikazuje Tabela 6. Tabela 7 prikazuje razmerje med posameznimi NACE kategorijami glede na število opravljenih intervjujev. Tabela 8 pa deleže po kategorizaciji Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Vodila za osebni intervju se nahajajo v Prilogi 1 ob koncu tega poročila.

Tabela 6: Sociodemografske značilnosti posameznikov, s katerimi smo izvedli osebni intervju

Koda respondenta	Spol	Letnica rojstva	Področja ustvarjanja (opredelitev ministrstva)	Glavno področje ustvarjanja (klasifikacija SKD)	Poklic (v moški slovnični obliki)
R1	Ženska	1970	Knjiga	J58.11 Izdajanje knjig	prevajalec
R2	Ženska	1966	Intermedijska umetnost	R90.03 Umetniško ustvarjanje	oblikovalec maske
R3	Ženska	1976	Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost	R90.01 Umetniško uprizarjanje	glasbeni izvajalec
R4	Ženska	1980	Arhitektura in oblikovanje	R90.03 Umetniško ustvarjanje	grafični oblikovalec
R5	Ženska	1971	Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost	R90.01 Umetniško uprizarjanje	dramski igralec
R6	Ženska	1976	Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost	J59.20 Snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij	operni pevec/glasbeni pedagog
R7	Moški	1958	Intermedijska umetnost	J59.11 Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj	producent
R8	Moški	1972	Intermedijska umetnost, mediji in AV kultura	J60.20 Televizijska dejavnost	oblikovalec zvoka
R9	Moški	1979	Arhitektura in oblikovanje	R90.03 Umetniško ustvarjanje	arhitekt
R10	Ženska	1985	Arhitektura in oblikovanje	R90.03 Umetniško ustvarjanje	grafični oblikovalec
R11	Moški	1973	Likovna umetnost	R90.03 Umetniško ustvarjanje	slikar
R12	Ženska	1970	Knjiga, likovna umetnost	R90.03 Umetniško ustvarjanje	ilustrator
R13	Moški	1964	Intermedijska umetnost, mediji in AV kultura	R90.03 Umetniško ustvarjanje	fotograf
R14	Moški	1965	Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, intermedijska umetnost, mediji in AV kultura	Drugo	snemalec zvočnih zapisov
R15	Ženska	1960	Knjiga	J58.11 Izdajanje knjig	prevajalec, urednik
R16	Ženska	1970	Mediji in AV kultura, intermedijska umetnost	J59.11 Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj	filmski producent
R17	Ženska	1973	Knjiga	J58.11 Izdajanje knjig	dramaturg
R18	Ženska	1967	Arhitektura in oblikovanje	R90.03 Umetniško ustvarjanje	arhitekt
R19	Moški	1961	Arhitektura in oblikovanje	R90.03 Umetniško ustvarjanje	arhitekt
R20	Ženska	1971	Likovna umetnost	R90.03 Umetniško ustvarjanje	slikar
R21	Ženska	1971	Likovna umetnost	R90.03 Umetniško ustvarjanje	slikar
R22	Ženska	1965	Knjiga	J58.11 Izdajanje knjig	prevajalec
R23	Ženska	1950	Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga	J90.03 Umetniško ustvarjanje	fotograf, producent

Tabela 7: Razmerje med posameznimi NACE kategorijami glede na število opravljenih osebnih intervjujev

Kategorija NACE	Frekvenca	Odstotek
J58.11 Izdajanje knjig	4	17,4
J59.11 Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj	2	8,7
J59.20 Snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij	1	4,3
J60.20 Televizijska dejavnost	1	4,3
R90.01 Umetniško uprizarjanje	2	8,7
R90.03 Umetniško ustvarjanje	12	52,2
Drugo (uprizoritvena umetnost, glasbna umetnost, intermedijska umetnost, mediji in AV kultura itd.)	1	4,3
Skupaj	23	100,0

Tabela 8: Deleži po kategorizaciji MIZKŠ*

*V predlagane kategorije MIZKŠ se je 8 od 23 intervjuvancev umestilo v več kot eno kategorijo/področje delovanja. Spodnja tabela prikazuje število izborov za posamezno kategorijo in odstotek zastopanosti kategorije. Kategorije MIZKŠ so glede na opravljene osebne intervjuje relativno enakomerno zastopane.

Kategorizacija MIZKŠ	Frekvenca	Odstotek
Knjiga	5	15,1
Arhitektura in oblikovanje	6	18,2
Uprizoritvena umetnost	4	12,1
Glasbena umetnost	4	12,1
Likovna umetnost	4	12,1
Intermedijska umetnost	6	18,2
Mediji in AV kultura	4	12,1
Skupaj	33	100,0

Druge socialnodemografske značilnosti posameznikov, s katerimi smo izvedli osebni intervju

Struktura intervjuvancev glede na zakonski stan

Od 23 intervjuvancev jih je 6 (26,1%) navedlo, da so samski, 9 (39,1%) jih živi v izvenzakonski skupnosti, 6 intervjuvancev (26,1%) je poročenih, 1 intervjuvanec (4,3%) je ločen in 1 intervjuvanec ni želel odgovoriti na vprašanje (4,3%). Od 23 jih imata dva (8,7%) partnerja, ki sta prav tako samozaposlena v kulturi.

Velikost gospodinjstva in število otrok

Povprečno gospodinjstvo intervjuvancev šteje 2 človeka. V gospodinjstvu šestih samozaposlenih živijo otroci. Z izjemo enega, ki ima dva otroke, ima ostalih pet po enega otroka.

Izobrazbena struktura intervjuvancev

3 intervjuvanci (13%) imajo zaključeno 4-letno srednjo šolo ali gimnazijo, 3 intervjuvanci (13%) so končali višjo oz. visoko strokovno šolo, univerzitetni študij je zaključilo 11 intervjuvancev (47,8%), magistrski študij 5 intervjuvancev (21,7%) in doktorski študij 1 intervjuvanec (4,3%).

Bivanjske razmere intervjuvancev

V večstanovanjski zgradbi živi 18 intervjuvancev (78,3%), v enodružinskih hiši jih živi 5 (21,7%). 13 intervjuvancev (56,5%) je odgovorilo, da so sami oziroma njihovi partnerji lastniki nepremičnine, v kateri živijo. 6 intervjuvancev (26,1%) je tržnih najemnikov, neprofitni najemniki so 3 intervjuvanci (13%), 1 intervjuvanec (4,3%) živi v hiši svojih staršev.

Prostor za opravljanje dejavnosti samozaposlenega v kulturi

Prostor za opravljanje dejavnosti samozaposlenega v kulturi imajo na voljo vsi intervjuvanci, s tem, da si jih kar 16 (69,6%) takšen prostor zagotavlja v prostorih, ki so del njihovih bivanjskih prostorov, pri čemer so trije intervjuvanci (13%) zatrdili, da takšni delovni pogoji niso optimalni oziroma ustrezni. Štirje intervjuvanci (17,4%) so tržni najemniki prostorov, kjer opravljajo dejavnost samozaposlenega v kulturi, 2

intervjuvanca (8,7%) sta neprofitna najemnika prostorov, en intervjuvanec (4,3%) pa dobi zagotovljen prostor za opravljanje svoje dejavnosti pri naročniku/naročnikih.

Prevozno sredstvo in počitnice

19 intervjuvancev (82,6%) ima možnost uporabe svojega avtomobila, pri čemer so trije izpostavili, da je lastnik avtomobila njihov partner, 4 intervjuvanci (17,4%) avtomobila nimajo. Povprečna starost avtomobila v skupini tistih, ki so takšen podatek zaupali, je 10,25 let.

Od tistih intervjuvancev, ki so želeli odgovoriti na vprašanje glede preživljanja letnega in zimskega dopusta/počitnic, jih kar 6 ne hodi na nobene počitnice (26,1%), samo na letne počitnice odhaja 8 intervjuvancev (34,8%), na letni in zimski dopust hodijo redno trije intervjuvanci (13%), pri čemer jih večina zagotavlja, da gre za skromne počitnice na morju, v poceni letovišču oziroma gre za bivanje v prostorih, kjer so lastniki počitniških objektov sorodniki ali prijatelji. Preostali intervjuvanci so odgovorili, da gredo enkrat na letni in naslednje leto na zimski dopust, ena intervjuvanka je omenila, da na leto za počitnice z družino zapravijo 1000€, ena intervjuvanka je omenila, da za dopust šteje preživljanje meseca dni v prevajalskem centru v tujini, kjer pa večino časa preživi delovno, ena intervjuvanka je omenila, da je imela letos kratki, 4-dnevni dopust, potem, ko je preživela nekaj časa v bolnišnici in je potrebovala okrevanje. A je dodala, da je *»počitnice težko načrtovati, ker je to čas, ko nisi produktiven, a v bistvu trošiš«*.

4.2.1 Pregled raziskovalnih rezultatov

Pri analizi raziskovalnih rezultatov sledimo vprašanjem iz vodil in podajamo najbolj vsebinsko relevantne navedke sogovornikov in sogovornic.

(1) Ocena delovnih, ekonomskih in življenskih razmer

(1.1) Na vprašanja o rednem ali priložnostnem delu, dolgoročni vezanosti na institucijo in vrsto institucije (državna, NVO, podjetje...) ter vprašanje o tem, ali so v glavnem odvisni od priložnostih pogodb, smo dobili heterogene odgovore.

Od 23 intervjuvancev jih je 14 odgovorilo, da imajo redno delo in 9, da imajo priložnostno delo. Pet jih je dolgoročno vezanih na institucijo, 18 jih ni vezanih na nobeno institucijo. Med navajanjem, s kakšne vrste institucijami sodelujejo, so trije odgovorili, da z javnimi institucijami, 4 so odgovorili, da z NVO-ji, 2 sodelujeta z zasebnimi podjetji, odgovor, da gre za mešano sodelovanje (javne, NVO in zasebne) pa je ponudilo 11 intervjuvancev. Dva odgovora sta relevantni opis aktualnih okoliščin, s katerimi se srečujejo samozaposleni:

R18 (arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje)

»Imam zavod, ki ga vodim. Ta zavod me seveda ne more zaposliti, ker je premajhen in ima majhen promet, sem pa dolgoročno nanj vezana, ker ga vodim in delam preko njega. To je ta dvojna vloga samozaposlenih; marsikdo je v nekem momentu odprl zavod, ker sicer sploh ne more funkcionirati, razen če nisi res dolgoročno vezan na javne institucije.«

R21 (vizualne umetnosti/umetniško ustvarjanje)

»Do letošnjega šolskega leta sem se ves čas preživljala s pedagoškim delom v osnovni šoli, ampak zdaj sem izgubila službo zaradi teh ukrepov, saj smo vsi, ki smo bili zaposleni za določen čas, bili odpuščeni. 12 let sem bila polovično v šoli, polovično pa sem imela status. Zdaj sem čisto na novo v tem, da moram kot slikarka od statusa samozaposlene v kulturi preživeti.«

R23 (arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje)

»Tukaj je cela zmeda. Samozaposleni v kulturi smo registrirani kot da smo delodajalci. A mi smo delodajalci sami sebi in iz te dvojnosti izhaja veliko problemov. (...) Zadnja leta sem delala več z vladnimi kot z nevladnimi organizacijami. Vendar z

državnimi institucijami ne moremo več podpisovati pogodb. Direktiva je prišla, da ne moremo več podpisovati pogodb in delati z javnimi zavodi.«

(1.2) Na vprašanje, koliko pogodb in s koliko različnimi naročniki podpišejo, če jim takšni angažmaji zagotavljajo varno načrtovanje prihodkov, ali je več pogodb z javnim ali zasebnim sektorjem in od katerega so bolj odvisni, smo dobili naslednje odgovore. 2 intervjuvanca letos nista podpisala nobene pogodbe, 10 intervjuvancev ima letos od 2 do 7 pogodb, pri čemer se dogaja tudi, da želi naročnik namesto pogodbe skleniti kar »ustni dogovor«. 5 intervjuvancev je navedlo, da imajo letos po 10 pogodb, trije intervjuvanci pa, da imajo približno 15 »manjših pogodb«. Ostali na to vprašanje niso ponudili odgovora. Z javnim sektorjem ima sklenjene pogodbe 6 intervjuvancev, s privatnim sektorjem 7 intervjuvancev, enako število (7) jih ima mešane pogodbe z javnim in privatnim sektorjem. Da jim takšni angažmaji omogočajo varno načrtovanje prihodkov, je odgovorilo 6 intervjuvancev, medtem ko velika večina (17 intervjuvancev oziroma 73,9%) zatrjuje, da jim takšni angažmaji ne omogočajo varnega načrtovanja prihodkov. Ponujamo tri citate, ki orisujejo težavni položaj samozaposlenih, še posebej v letošnjem letu.

R11 (vizualne umetnosti/umetniško ustvarjanje)

»Podjetja ne odkupujejo slik, sodelujem z galeristi, vendar se je prodaja v zadnjih dveh letih na tem področju popolnoma ustavila. Pred tremi, štirimi leti je bila situacija precej boljša, umetniška dela so se navkljub nerazvitemu trgu prodajala, vendar se po letu 2008 to ustavilo. Tudi pri kolegih je situacija podobna. Če se že prodaja, so to klasične slike, ne pa sodobna umetnost. Če iskreno povem, imam trenutno status samo zaradi tega, ker še razstavljam v tujini. Če ne bi imel možnosti razstavljanja v tujini, mislim, da bi kratko malo končal na zavodu za zaposlovanje oz. bi vrnil status. (...) Razstavljam v Londonu, ZDA (San Francisco), Švedska. Novembra bom imel razstavo v Sydneyu. To so skupinske razstave. A plačano dobiš samo, če se tvoje umetniško delo proda. V povprečju na leto prodam 1 umetniško delo, cena pa je odvisna, nekje 800 do 1000 eur.

R17 (knjiga/izdajanje knjig):

»(...) ker se je na področju javnih razpisov kompletno vse ustavilo za več kot pol

leta. Poleg tega je bil razpis za uprizoritvene umetnosti ukinjen par tednov nazaj, kar pomeni, da tudi evropskih sredstev ni bilo mogoče črpati, saj za pridobitev teh sredstev moraš imeti domačega financerja.»

R23 (vizualna umetnost, umetniško ustvarjanje)

»(...) letošnje leto (je) enako lanskemu, ko sem bila na bolniški. Če vzamem eno povprečno leto, sem imela 5 pogodb s 5 različnimi naročniki. Ti angažmaji mi ne omogočajo varnega načrtovanja prihodkov. Da pripraviš projekt, rabiš vsaj 14 dni. In preden mi dobimo odgovor, traja 7 do 10 mesecev, kar ni po zakonu, medtem ko se moramo mi zelo natančno držati rokov. Težko si je organizirati, ker ne veš, kaj bo. Ne da se načrtovati. Konec januarja je bil javni razpis in junija so nas prijazno opozorili, da naj dodamo vloge, kar se do zdaj ni dogajalo, to pa je samo pomenilo, da smo mi čas zapravljali, ker so potem vse skupaj odpovedali. Mi smo konec septembra dobili obvestilo, kdo je dobil in kdo ni dobil. Samo na uprizoritvenih umetnostih so cel razpis izničili. Ampak tukaj sta bili dve komisiji, ki sta bili plačani zato, da sta to izničili. Se pravi, gre denar spet tistim, ki servisirajo ministrstvo, ne pa ustvarjalcem. Tukaj je napaka.»

(1.3) Na vprašanje o obliki zaračunavanja storitev in če gre pri tem za avtorske pogodbe, ki naj bi jih ukinili marca 2013, kako bodo spremenili način zaračunavanja, so trije odgovorili, da z avtorsko pogodbo, 13 intervjuvancev izstavi račun, 6 se jih poslužuje obeh oblik (avtorska pogodba in račun) in 1 intervjuvanec dela po podjemni pogodbi. Odgovora na to, kako bodo spremenili način zaračunavanja, če bodo ukinjene avtorske pogodbe, ni imel nihče od intervjuvancev, spodaj pa navajamo nekaj razmislekov o nelogičnosti oziroma nespametnosti tovrstnih potez.

R15 (knjiga /Izdajanje knjig)

»Ukinitev avtorskih pogodb bo vnesla dodatno zmedo.»

R17 (Knjiga/izdajanje knjig)

»Pravzaprav ne vem, kaj si sploh predstavljajo, s tem, da bodo ukinili avtorske pogodbe.»

R18 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje)

»Ne vem, kako si to predstavljajo, da bodo ukinili avtorske pogodbe. Razumem ozadje, ki je nepravilno, zaradi tega, ker se razmišlja samo z nivoja zlorabe avtorske pogodbe. Verjetno je res določen procent ljudi, ki to avtorsko pogodbo zlorablja, vendar se pozablja na ljudi, ki izključno od tega živijo. Bistvo avtorske pogodbe je v avtorskem členu, ki zaščiti naročnika in izvajalca, in si ne morem predstavljati, kako bo sploh mogoče, da država kaj takega ukine, ker potem ukine avtorjevo delo. To se mi zdi nemogoče.«

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje)

»Izstavim račun, za tem pa stoji avtorska pogodba. Tukaj je ena taka siva cona. Jaz sem dolgoročno vezan na (...) zavod (...) ki sem ga jaz postavil na noge (...) Zdaj pa tako. Če ti avtorsko pogodbo dobivaš vsak mesec od enega naročnika, je to protizakonito. Morala bi biti podjemna pogodba. Podjemna pogodba pa je najdražja možna pogodba, tudi dražja od pogodbe o zaposlitvi, in mi nimamo denarja za podjemno pogodbo. Zato imamo mi sklenjeno pogodbo o delu. In bi morali skleniti vsak mesec novo pogodbo. To je luknja v zakonu, ki nam dovoljuje, da jaz opravljam avtorsko delo, ampak ne z avtorsko pogodbo, ampak s pogodbo o delu. Vse druge pogodbe, ki so, pa so avtorske pogodbe, ker ali kuriram, ali pišem tekst, ali predavam. (...)«

(1.4) Vprašanje o plačilni disciplini naročnikov/kupcev/strank, ki jih imajo samozaposleni v kulturi in ocena korelacije s splošnim stanjem v državi (gospodarska in finančna kriza). S plačilno disciplino ima težave 14 intervjuvancev, medtem ko je 7 intervjuvancev povedalo, da takih težav nima. Občasno na težave s plačilno disciplino naletita dva intervjuvanca. 13 intervjuvancev verjame, da obstaja povezava med plačilno disciplino in ekonomsko-finančno krizo, eden je omenil, da je to še posebej vidno v javnem sektorju in drugi, da je na tovrstne težave naletel pri Javni agenciji za knjigo. Trije intervjuvanci pravijo, da korelacije s krizo ni, čeprav eden ob tem pripominja, da se je število njegovih naročnikov zmanjšalo za 50%. Odgovor, da ne vedo, ali takšna korelacija obstaja, je ponudilo 7 intervjuvancev. Spodaj povzemamo tri citate, ki osvetljujejo težave pri tistih, ki so soočeni s plačilno nedisciplino.

R12 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»V času krize je veliko plačilne nediscipline. Plačilna nedisciplina je odvisna od naročnika, kriza pa je bil še dodatni izgovor. Kolikor je naročnikov, toliko je plačilnih praks.«

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje)

»Da. Cela ekipa na celemu zavodu nima honorarja že od maja. To je hud prekariat. Absolutno obstaja povezava med trenutnim stanjem v gospodarstvu in plačilno (ne)disciplino.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig)

»JAK recimo letos, ker dolgo ni bil sprejet proračun oz. oni dolgo niso dobili denarja, ni izplačeval subvencij založbam tja enkrat do maja. In vse založbe, s katerimi delam, so bile prvih 6 mesecev nesolventne in nihče ni izplačeval ničesar. Čeprav to je bilo že prejšnja leta, samo da je bilo zmeraj malo krajše. Prejšnje leto je bilo recimo do marca, zdaj pa lepo podaljšujejo... Letos je najslabše leto do sedaj.«

(1.5) Na vprašanje, ali si ustvarjajo prihodke še v kateri drugi dejavnosti poleg kulturne/umetniške ter če so v to prisiljeni iz ekonomskih razlogov, je 8 intervjuvancev odgovorilo pritrdilno in 14 nikalno. Med tistimi, ki poleg kulturniške opravljajo še druge dejavnosti, je bilo največkrat omenjeno izobraževalno/pedagoško delo, pri čemer gre v nekaterih primerih za delo, ki jim ga ni potrebno opravljati zaradi slabe ekonomske situacije, temveč ima takšen angažma včasih strokovne razloge.

R11 (Vizualna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Mislim, da se mora 99% vizualnih umetnikov ukvarjati še z drugimi stvarmi, in sicer s honorarnimi deli, kar jim omogoča tudi ta status. Jaz se ukvarjam še s kulturnim managementom in z grafičnim oblikovanjem, a po 31. 8. nimam več niti honorarnega dela, saj sem delala na visokošolski instituciji, kjer pa močno krčijo stroške in ni več priložnosti zame.«

R21 (Vizualna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»(...) s pedagoškim delom. V to sem bila prisiljena iz ekonomskih razlogov. Jaz se

počutim kot umetnica, ampak sem bila prisiljena, da se preživljam na tak način. Jaz imam končano Pedagoško fakulteto in Likovno akademijo (...) V ospredju so absolutno ekonomski razlogi. (...) delam v šoli zato, da lahko kupim material za slikanje.»

(1.6) Intervjuvance smo vprašali tudi, ali so njihovi prihodki sezonski oziroma vezani na kulturne koledarje, ter kako se preživljajo, ko ni naročil. Da gre primarno za sezonsko delo, vezano na kulturne koledarje oziroma obdobja v letu, ko konstantno ni dela, je potrdilo 14 intervjuvancev, medtem ko jih je 8 odgovorilo, da poteka njihovo delo kontinuirano čez celo koledarsko leto. Eden ni odgovoril na vprašanje. Obdobja (ki se v zadnjem času vse bolj podaljšujejo) samozaposleni rešujejo s prihranki (11 odgovorov), za pomoč prosijo družino, partnerja ali se obrnejo na »hotel mama« štirje intervjuvanci, prav tako štirje pa so povedali, da v času, ko ni prihodka, živijo skromneje. Spodaj citirane izjave osvetljujejo resnično stisko in težke življenske situacije.

R11 (Vizualna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Prihodki so redki. Trenutno še imam dohodek od avgusta, tako da mi partner še ne pomaga pri preživetju, nimam pa prihrankov. Ko bo kriza, mi bo pomagala družina. (...) Še kakšna dva meseca bom lahko plačeval račune, potem pa, če ne bom našel honorarnega dela, bom zelo hitro postal problem.»

R15 (Knjiga/Izdajanje knjig):

»Problem je družinski, ker je mož tudi samozaposlen v kulturi in sva tudi poslovno povezana.»

R18 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Ko ni bilo naročil, sem se preživljala iz prihrankov. Pred nekaj leti sem še lahko ustvarjala prihranke, po gospodarski krizi pa jih ne morem več ustvarjati.»

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Da, prihodki so sezonski. Težko se preživljam, ko ni naročil. Nimam možnosti ustvarjati prihrankov. Nekaj časa sem varčeval, zdaj pa sem nehal, ker ne gre.»

R21 (Vizualna umetnost/Likovna umetnost/Umetniško ustvarjanje):

»Prihodki iz umetniškega dela so zelo neredni, saj sem zadnji dve sliki prodala leta 2008 v Mariboru. Potem sem še enemu kolegu za male fičnike prodala eno sliko. Glavni vir mojih prihodkov je do sedaj bila pedagoška dejavnost, ki mi je omogočila preživetje.«

R23 (Vizualna umetnost/Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/Umetniško ustvarjanje):

»Ko ni naročil, se ukvarjam s prevajanjem. Čeprav zdaj trenutno tudi s prevajanjem več ne, ker je taka scena... Vse te založbe imajo zmanjšan obseg naročenih prevodov in je posledično manj dela. Težko je, ampak je pač nekaj v človeku, da zdrži. Mogoče sem tudi malo nadarjena za to, da lahko tudi brez denarja preživim, čeprav to ni noben recept za nobenega in tudi zame ne.«

(1.7) Zanimalo nas je, ali intervjuvanci plačujejo dohodnino, če jo dobijo vrnjeno ter, če letno presežejo mejo prihodkov, do katere so še deležni posebne davčne olajšave. Da plačujejo dohodnino, je povedalo 22 samozaposlenih, s katerimi smo opravili osebne intervjuje, enega odgovora nismo dobili. Da dobijo vrnjeno, je odgovorilo 21 intervjuvancev, ena intervjuvanka ni dobila vrnjene, temveč je morala plačati, eden na vprašanje ni odgovoril. Kar 20 intervjuvancev ne preseže meje letnih prihodkov, 2 intervjuvanca sta to mejo za malo presegla in od enega intervjuvanca nismo dobili odgovora. S citatom izpostavljamo enega od primerov, ko so samozaposleni nakazali na razlike v položaju različnih profilov oziroma področij in njihovo mnenje o teh razlikah.

R11 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Nikoli nisem imel problema, da bi presegel prag za davčno olajšavo, saj moji prihodki niso presegali minimalne meje, pa tudi moji stanovski kolegi niso imeli takšnih "težav". Menim pa, da arhitekti in grafični oblikovalci ne bi smeli imeti statusa samozaposlenih, ker se preživljajo z veliko bolj profitno dejavnostjo. Mi, likovni umetniki si v glavnem ne moremo doplačevati prispevkov, da bi si dvignili raven. Nekateri arhitekti pa si to lahko privoščijo.«

(1.8) Na vprašanje, ali jim je MIZKŠ v avgustu 2012 plačalo prispevke za socialno varnost, je pritrdilno odgovorilo 18 samozaposlenih, trem prispevkov pristojno ministrstvo ni plačalo, dva intervjuvanca pa sta povedala, da tega nista preverila.

R10 (Arhitektura in oblikovanje/Umetniško ustvarjanje):

»Upam, da sedaj ja. Lani decembra (2011) sem prišla k zdravniku in morala plačati pregled, nihče pa me tem ni obvestil, da nisem dobila plačanih prispevkov (za tisti in morda še kateri mesec) – si sploh ne predstavljam, kako bi finančno zmogla, če bi šlo za kak operacijski poseg ali kaj podobnega v tistem mesecu, ko mi niso plačali prispevkov!«

R23 (Vizualna umetnost/Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/Umetniško ustvarjanje):

»(...) Se mi je pa lansko leto nekajkrat zgodilo, da sem prišla k zdravniku in so rekli, da piše, da sem neredni plačnik. To so bili potem ogromni problemi, ker računalnik ne potegne. In na koncu je že skoraj tako, kot da moraš iti domov in boš že drugič povedal, kaj ti je bilo.«

(1.9) V kontekstu njihovega socialnega položaja smo vprašali tudi, ali imajo samozaposleni v kulturi težave s plačevanjem mesečnih računov, pri čemer smo merili na položnice za vodo, elektriko, najemnino, telefon in podobne neobhodne mesečne stroške. Da imajo težave s plačevanjem mesečnih računov, je pritrdilo 8 intervjuvancev, 10 jih takšnih težav nima, občasno na težave s plačevanjem računov naletijo štirje intervjuvanci. Eden na vprašanje ni želel odgovoriti. Spodnji trije odgovori prepričujejo, da so socialne stiske resne in da to velja tudi za področja, ki so bila še do pred kratkim razumljena kot varnejša ozir. glede dohodkov stabilnejša.

V istem kontekstu smo spraševali tudi, ali mesečne stroške pokrijejo sami, ali jih delijo s partnerjem v skupnem gospodinjstvu. Da stroške pokrivajo povsem sami, je odgovorilo 9 intervjuvancev, da jih delijo s partnerjem, je reklo 13 intervjuvancev, v enem primeru je intervjuvanec povedal, da mesečne stroške v gospodinjstvu v celoti pokrije partner.

R21 (Vizualna umetnost/likovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Zdaj se je pojavila situacija, ko je problem s plačevanjem računov. Oktober je že, mi pa še nismo kupili olja, ker nimamo denarja. Imamo hišo in dva otroka in zna biti kar hudo.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

» Ne, do zdaj ni bilo težav. Knjižno področje je bilo dokaj dobro urejeno, kar se tega plačevanja tiče. Mehanizem je bil bolj utečen [v primerjavi z drugimi področji]. Jaz sem v zadnjih 8 letih zelo redno služila vsako leto približno enak znesek, oz. kakšna leta več. Jaz moram vnaprej kreditirati založbo, in ko delam, vem, da bom plačilo za to delo dobila šele najprej čez kakšnega pol leta. Se pravi, imam zmeraj zalogo denarja vsaj za pol leta, če ne za eno leto naprej. Tako, da zdaj še imam to zalogo. Ampak, če se kakšna stvar ne dogodi, ne sprostí, bom v enem letu dejansko na psu, na kanti... zelo me skrbi za prihodnost. Po tem kar vidim, kaj se zdaj dogaja, na kakšen način potekajo dogovarjanja z založniki, v enem letu skorajda ne bom imela dela... čisti krč je, prav krč.«

R23 (Vizualna umetnost/Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/Umetniško ustvarjanje):

»Seveda imam težave, če nimam nobenega dohodka. Imela sem polovično bolniško od decembra do marca in od marca do danes sem dobila vsega 65 evrov iz avtorskih pravic preko SAZOR-ja in to je to.«

(1.10) Spraševali smo tudi o tem, kako ocenjujejo ekonomsko-finančno varnost, ali lahko načrtujejo življenje in koliko vnaprej. Obenem nas je zanimalo, kaj ocenjujejo kot najbolj odločilni dejavnik njihove ekonomsko-socialne varnosti. Iz spodnjih odgovorov je razvidno, da so samozaposleni v kulturi skupina ljudi, ki pozna skromno življenje, ki še posebej v zadnjem času spričo ekonomskih razmer doživljajo resnične socialne stiske. Ker so odgovori relativno podobni, ne glede na področje, v katerem delujejo, nismo posebej izpostavljali, v katero kategorijo spadajo posamezni respondenti.

R5: »Ni preveč varna, življenje je težko načrtovati vnaprej, ker preprosto ne veš, koliko bo zaslužka, zato poskušaš skromno, da plačaš za osnovne življenjske potrebe, ostalemu se odpoveduješ.«

R1: »*Socialno-ekonomska varnost je slaba. Ne morem načrtovati večjih finančnih izdatkov.*«

R3: »Ne načrtujem življenja, živim iz danes na jutri.«

R4: »*Ta hip ni prehudo, osnovne potrebe pokrijem, za kaj več kot ta minimum pa nimam denarja.*«

R10: »V mojem primeru zgolj podpora družine zagotavlja stopnjo socialne varnosti, ki jo imam. Vnaprej ne morem načrtovati.«

R7: »*Svojo ekonomsko-finančno varnost bi opisal kot negotovo, omejuje me majhen trg in ekonomska odvisnost od enega naročnika. Finančno ne morem načrtovati življenja vnaprej.*«

R8: »Zadnja tri leta je postalo nevzdržno, nobene varnosti ni, do novega leta še imam prihranke, za kasneje ne vem. In če ukinejo filmsko produkcijo, ne vem, kako bom preživel.«

R9: »*Težko je. Karkoli vnaprej je nemogoče predvidevati (...) kot samozaposleni smo v arhitekturi nekakšni podaljšani študenti. V biroju delaš polni delovni čas, a brez pogodbe. Denimo, tipični primer negotvosti: Biroju je šlo slabo, februarja smo neko sredo izvedeli, da se nam v petek ni potrebno vrniti na delo. (...) Status samozaposlenih v kulturi za arhitekta je darilo birojem, če posebej, če imaš tudi B status, torej s pravico do prispevkov iz državnega proračuna. Moj nekdanji biro je imel 10 sodelavcev, a le eden je bil zaposlen (lastnik!), vsi ostali smo bili samozaposleni v kulturi. To po mojem vedenju delajo vsi biroji v Sloveniji. Smo preprosto poceni delovna sila. Na drugi strani – če je redni dohodek in urejeno/korektno razmerje z lastnikom/delodajalcem, je ta sistem super – fleksibilni*

delovni čas. A splošno gledano je status samozaposlenega v kulturi predvsem prednost za podjetja.«

R11: *»Ne morem načrtovati vnaprej, nobene varnosti ni. Že zadnja dva meseca sem vedel, da moram najti novo honorarno delo, preko svoje mreže poznanstev sem iskal delo. Vendar, ker je MIKZS ustavilo vse projekte v kulturi, nisem uspel najti dela na svojem področju, saj ni nobenih razpisov. Zastonj pa ne morem delati, saj moram na koncu meseca plačati račune.«*

R13: *»Živim od prvega do zadnjega v mesecu. Trenutno sem že brez denarja, ker sem si kupil nov objektiv. Nimam nobenih prihrankov že 10 let. Ne vem, kako bi bilo v primeru bolezni, ker če ne delam, ne zaslužim. Jaz bolniške še nisem koristil nikoli v življenju. A je to varno ali ni, ne vem.«*

R14: *»Lahko načrtujem, vendar dohodki postopoma padajo. Če bi sistem plačevanja glasbe (avtorskih pravic) bil bolj tržen, bi lokali in trgovine plačevali precej več in bi se od glasbe lahko živelo brez podpore, celo na majhnem slovenskem trgu. Sedaj ni lokala in trgovine brez glasbe, je torej prepoceni. Nadomestila za avtorske pravice pa znašajo le nekaj procentov (okoli 4%) letnih dohodkov kulturnika.«*

R15: *»Negotovost se krepi zaradi zamude razpisov in zmanjšanja pristojnosti in sredstev Javne agencije za knjigo. Delni prenos njenih nalog na Ministrstvo lahko zmanjša možnost komunikacije med ustvarjalci in državo. Premalo razpisov in prenizka sredstva povzročajo, da je z veliko dela na strokovno najvišjem nivoju doktorata možno dosegati le nizke dohodke, ki za enak obseg dela in nivo strokovnosti niso primerljivi z drugimi poklici. Ob tem pa opravljamo nacionalno pomembno delo in omogočamo vlogo slovenskega jezika in kulture v evropskih kulturnih tokovih.«*

R16: *Bolj varna bi bila redna zaposlitev, vendar mi svobodnjaštvo ustreza. Tveganja pa so, seveda. Ne morem denimo dobiti kredita, razen če imam premoženje ali visoke dohodke. Bolniško dobim plačano samo nad en mesec bolezni. Svobodnjaštvo ne bi bilo izvedljivo, če bi imela otroka.«*

R18: »Slabo. Skrbi me za prihodnost, vendar dokler ne bo prišlo do skrajnega roba, boš to delal. V naravi našega dela je, v karakterju ljudi, ki se sploh za ta status odločijo, je to, da so pripravljeni tvegati, in da so zmožni zaradi želje po tem umetniškem ustvarjanju živeti zelo na robu. In da te želje ne bo noben ubil, tudi če bo še tako na robu živel. V preteklosti sem dobila pretresljivo informacijo, da ljudje s statusom samozaposlenega v kulturi – vsi, tudi tisti, ki nimajo plačanih prispevkov – zaslužijo letno v povprečju 10.000 evrov. S tako malo denarja ni možno živeti. Ti lahko živiš le, če imaš stanovanje, ker nekdo, ki zasluži 10.000 in nima stanovanja in nekdo, ki ga ima, je čisto druga ekonomska situacija. Jaz mislim, da v tem statusu žal lahko delujejo ljudje: (1) ki so pripravljeni živeti zelo na robu in (2) ki kljub vsemu imajo nek back-up od nekod, od družine, ali pa vsaj imajo stanovanje, da imajo vsaj neko bazo pokrito... ampak v povezavi, da so pripravljeni zelo na robu te nesigurnosti živeti, ker so pač taki po značaju.«

R19: »Moje ekonomsko-finančne varnosti tako rekoč ni. Zelo težko načrtujem življenje... iz rok v usta. Če ne bi imeli staršev, da nam pomagajo, in pri tem, da nam pazijo otroka, da mi lahko več delamo, in pri tem, da kdaj kaj sofinancirajo... ta pomoč družine je velikega pomena. Najbolj odločilen dejavnik moje varnosti je predvsem redno izpolnjevanje obveznosti plačnikov. Zato ker jaz, po mojem načrtu, dobivam solidno plačo. Samo je ne dobivam, to je problem. Zdaj sem 4 mesece v zaostanku, in to mora od nekod priti. In če tudi pri moji partnerki, ki je prav tako prekerka, ne pride do izplačil, je potem luknja.«

R20: »Mislim, da sva (s partnerjem, op.) čisto iz rok v usta. Toliko že razporediva, da imava za čez leto, da ne greš na cesto ali po socialno pomoč, je pa zelo tako... minimum. Marsičesa si ne moreš privoščiti (...) Prav tako si ne moreš kupiti nepremičnine. Kljub temu načrtujem življenje, saj je prav, da imaš vizijo in da imaš želje, čeprav se vseeno včasih poklopijo stvari, da gre dosti bolje kakor si misliš. Pridejo nove možnosti do tebe. Jaz imam ta status že kar nekaj časa, in če sem vsa ta leta zmogla, zaupam, da bo še naslednjih toliko let šlo. Da imaš eno zaupanje v sebi, to se mi zdi največja hrana. Torej je zaupanje zelo pomemben dejavnik moje varnosti. Prav tako moraš videti smiselnost v tem početju, zaradi česa to počneš in kaj ti daje, kar ni v denarju. V ozadju pa je velik pomen družine. Veliko umetnikov je

z neko bazo – družino, saj je težko biti brez, ker je tako negotovo.»

R21: »V tem trenutku je katastrofalna. Ne vem, kaj bo čez nekaj časa. Jaz nisem pesimist. Trudim se biti optimist in še vedno verjamem, če bom znala prave kode najti, da bom lahko živela od statusa, čeprav je težko. Življenja absolutno ne morem načrtovati. Ves čas je bila finančna stiska, čeprav se je prej dalo malo več načrtovati. Če ne drugega, smo pozimi vedeli, da bomo poleti šli na morje. Odločilen faktor moje ekonomsko-socialne varnosti bi bil, da bi dobila na fakulteti službo in da predavala (...). Na tem tudi poskušam delati. Če pa ne bo redne zaposlitve, se bom morala znotraj teh možnosti znajti, torej od projekta do projekta.«

R22: »Zmeraj je odvisno od tega, kaj se lahko dogovorim. Zdaj je oktober. Novembra oz. decembra se bodo založniki prijavljali na letni razpis na JAK za naslednje leto. Ampak meni se še do zdaj v zadnjih 4 letih ni dogodilo, da ne bi vedela, vsaj za pol leta vnaprej, kaj bom počela. No, zdaj pa ne vem. Oziroma vem, za en majčken projektček, ki bo prinesel verjetno enih 800 evrov, to pa je vse, za kar res zatrdno vem. Vidim, da imam recimo eno leto časa. Če se v tem času kaj ne zgodi, bom morala poiskati en alternativni način preživljanja.«

(1.11) Ocena današnjega ekonomskega položaja intervjuvancev v primerjavi s tistim izpred treh let, primerjava zaslužka in vprašanje, ali samozaposleni o tem razpravljajo na svojih društvih in strokovnih združenjih, je podobno kot gornje vprašanje, prinesla relativno podobne odgovore, da je situacija danes težja, da so honorarji manjši oziroma morajo samozaposleni za isti denar delati več, pri čemer je največja težava to, da dela pogosto sploh ni več. Zastavili smo tudi vprašanje, ali država ustrezno ščiti njihov položaj kulturnega delavca, pri čemer so bili odgovori prav tako precej podobni, namreč, da država ne ščiti ustrezno položaja kulturnih delavcev, da je sicer plačevanje socialnih prispevkov s strani države pomembno, a je na drugi strani premalo razpisov in predvsem premalo jasnih ciljev kulturne politike. Naštevamo nekaj odgovorov, ki vsebinsko naslavlajo dileme.

R3 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Primerjava je nemogoča, ker danes praktično ni več dela. Plačila so šla na

polovico. Država me zaenkrat ščiti s plačevanjem socialnih prispevkov.«

R8 (Intermedijska umetnost/televizijska dejavnost):

»Včasih so se projekti celo križali in je bilo potrebno prosit kolege, da pridejo pomagat. Danes pa so med projekti takšne luknje, da te plačilo komaj privleče do naslednjega projekta. Naše postavke se niso spremenile vsaj 4,5 let, v bistvu standard pada.«

R12 (Knjiga/likovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Ekonomski položaj gre že od samega začetka, ko se je registrirala kot samozaposlena, sistematično dol. Honorarji padajo ne glede na kvaliteto dela. Konkurenca se mi ne zdi večja, vendar naročniki nižajo honorarje. Sem pa vmes še zbolela za dlje časa in to me finančno je skoraj pokopalo.«

R14 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost):

»Sedaj je manj dela in so nižja plačila. Od strokovnih združenj je najbolj aktivna Asociacija, bolj specializirana društva imajo premalo kritične mase, da bi na primer plačevala pravnika in lahko dejansko kaj vplivala. Kulturna zbornica je preveč institucionalizirana, državna, da bi res zastopala kulturnike, v organih so ljudje v konfliktu interesov. Plačevanje prispevkov s strani države je v redu kot minimum, še boljše bi pa bilo, če bi glasba lahko imela tržno ceno.«

R16 (Mediji in AV kultura/produkcija filmov):

»Plačevanje prispevkov je OK. Ne bi smelo biti omejeno na vrhunskost, tudi ostali kulturniki morajo imeti minimalne pogoje za ustvarjanje.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»(...)Razpravljamo v strokovnih združenjih, ampak bolj neformalno. Zaenkrat so vsi v takem šoku, da se dejansko niso organizirali. Država na splošno ne ščiti položaj kulturnega delavca. Mislim, da je to popolnoma izpustila iz rok. Rada bi se nas rešila čim prej. Dokler bom jaz imela ta status in plačevanje prispevkov, mislim, da sem dokaj zavarovana.«

(2) Izobraževanje

(2.1) Ker je naročnik izpostavil, da naj raziskava preuči in oceni umetniški študij in izobraževanje v Sloveniji v povezavi in kontekstu umetniških praks ter vstopanje v profesionalno prakso, delovanje in življenje diplomanta umetnosti ter predlaga izboljšanje kakovosti izobraževalnega sistema, smo v osebnih intervjujih del pozornosti namenili omenjenim področjem. Samozaposlene v kulturi smo vprašali, ali so se izobraževali v Sloveniji ali tujini ter na katerih institucijah, kakšna je korelacija med njihovim izobraževanjem in kasnejšimi življenjskimi in delovnimi okoliščinami samozaposlenega v kulturi, če trenutno opravljajo delo, ki je v večji meri povezano z njihovim poklicem oziroma izobrazbo, ali jih je izobraževalni sistem že v času izobraževanja/študija usmerjal v zaposlitev oziroma v to, kako se bodo zaposlitli po koncu študija ter, ali so in na kakšen način, v zadnjih petih letih oblike neformalnega izobraževanja vplivale na njihovo ustarjalnost.

Na prvo vprašanje smo dobili odgovor, da se je 17 od 23 samozaposlenih v kulturi, ki smo jih intervjuvali, izobraževalo v Sloveniji (naštete izobraževalne institucije so bile Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, Akademija za glasbo, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Fakulteta za arhitekturo, Filozofska fakulteta, Fakulteta za družbene vede, Pedagoška fakulteta, Ekonomska fakulteta, vse članice Univerze v Ljubljani), štirje intervjuvanci so se izobraževali v tujini (Trinity college, Velika Britanija, Gilford, Velika Britanija, New York, ZDA ter Slovaška). En intervjuvanec ima izkušnjo izobraževanja tako v Sloveniji kot v tujini. Da bi morala država s štipendijami in na druge načine bolj vzpodbujati kombinirano izobraževanje doma in v tujini, je menilo več intervjuvancev, a so med drugim izpostavili tudi grenke izkušnje, denimo primer vrhunske glasbene izvajalke, ki je bila sprejeta na prestižno izobraževalno ustanovo v tujini, a je, ko je zaprosila za informacijo o možnostih štipendiranja, na MK dobila »osoren« odgovor, da *»želi MK s štipendijsko politiko spodbujati kvantiteto in ne kvalitete, ker je slednja predraga«*, in da *»naj namesto Zahodne Evrope raje premisli in izbere študij v Romuniji, Bolgariji ali Albaniji«*. Intervjuvanci izpostavljajo tudi globoko razočaranje, ko so po prihodu iz izobraževalnega sistema pričakovali in upali, da se bo zanje ponudila priložnost na slovenskem kulturniškem/umetniškem trgu, pa je bil ta za njih zaprt, ne le v kadrovskem, temveč tudi v smislu novih oblik umetniškega izražanja in podobno. Več

intervjuvancev je izpostavilo prepričanje, da glede na to, koliko finančnih sredstev in truda so vložili v študij, je zaslužek premajhen in priložnosti premalo, en intervjuvanec je izpostavil, da ima obilo znanja iz časa izobraževanja, a ga ne more uveljaviti pri naročniku oz. na trgu. Večina jih ob tem meni, da so trg in umetniške akademije mnogo premalo povezane. Prav tako jih večina na izobraževalni sistem na področju kulture in umetnosti meni, da gre za relativno kvalitetne izobraževalne institucije, ki so primerljive s tujino. Štirje intervjuvanci so neposredno izpostavili željo in pričakovanje, da bi želeli znanje in izkušnje, ki so jih pridobili v času svojega delovanja v času po izobraževanju, vračati v izobraževalni sistem, pa za to žal ni priložnosti in sredstev.

Ocena korelacije med izobraževanjem in kasnejšimi življenjskimi in delovnimi izkušnjami samozaposlenega v kulturi variira. Večina intervjuvancev sicer meni, da povezava obstaja (16 odgovorov), 6 jih meni, da takšne korelacije ni, delno korelacijo pa ugotavlja 1 intervjuvanec.

Večina intervjuvancev (16) odgovarja, da trenutno opravljajo delo, ki je v večji meri povezano z njihovim izobraževanjem, pri šestih takšne povezave ni. Del intervjuvancev ugotavlja, da se v Sloveniji za nekatera umetniška področja ni mogoče izobraževati formalno, a takšne razmere spričo majhnosti razumejo in so svoja znanja pridobili v tujini oziroma neformalno v Sloveniji na raznih seminarjih, simpozijih in drugje.

Presenetljivo visoko (16) je nikalno število odgovorov na vprašanje, ali jih je izobraževalni sistem že v času izobraževanja usmerjal v zaposlitev oziroma v to, kako se bodo zaposlili po koncu študija, le štirje so takšnemu vprašanju pritrdili, en intervjuvanec pravi, da je bila takšna usmeritev delna. Posamezni odgovori nakazujejo, da je v slovenskem izobraževalnem sistemu precej manevrskega prostora za nove/dodatne vsebine, da bi se, kot rečeno, morale javne in zasebne institucije/podjetja bolj vključevati in povezovati z izobraževalnim sistemom.

R4 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Premalo. Podjetij, ki bi dala na našem področju priložnost, je zelo malo, skoraj nič.«

R10 (arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Zelo malo, imeli smo en predmet na to temo (področje, na katerem sedaj deluje, op.).«

Tuje prakse nasprotno ponujajo kvaliteto in skrbijo za čas po izobraževanju.

R6 (Glasbena umetnost/uprizoritvena umetnost):

»Visoka korelacija. Trinity College je zelo pragmatičen, vsako leto prilagajajo kurikulum po potrebah študentov, vprašalniki konec vsakega leta itd. Če dobi od predavateljev oceno pod nekim kriterijem, naslednje leto izpade, ne predava več.«

(2.2) Na vprašanje o neformalnih oblikah izobraževanja v zadnjih petih letih in njihovem (ne)posrednem vplivu na ustvarjalnost je visok odstotek (21 intervjuvancev) potrdil vpliv neformalnega izobraževanja na profesionalno rast in kvaliteto dela. Večji del tovrstnega izobraževanja je potekal v »lastni režiji«, različna področja delovanja pa ponujajo različne oblike in možnosti tovrstnega izobraževanja (sejmi, konference, delavnice, spletno izobraževanje idr.). Več intervjuvancev je izpostavilo težavo, da jih formalno izobraževanje premalo pripravi na delo z računalnikom in modernimi komunikacijskimi in informacijskimi/tehnološkimi orodji, da je premalo stika s sektorji, s katerimi boš kasneje na trgu sodeloval, zato je potrebno po formalnem izobraževanju več časa nameniti tovrstnim aktivnostim, ki bi bile, če bi bil izobraževalni sistem v koraku s časom, nepotrebne.

R11 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Izobrazba mi je dala bolj tehnično znanje, osnove. Največ znanja pridobi umetnik skozi neformalno izobraževanje, kar je zelo pomembno za likovnega umetnika. Za mladega umetnika je pomembno, da gre na kakšne delavnico ali v rezidenco, saj tam spozna druge mlade umetnike in si širi kreativno obzorje. To je nadgradnja tvoje kreativnosti. Tudi obisk razstav, umetniških sejmov itd. je zelo pomembno. Če se želiš kot umetnik uveljaviti, moraš slediti trendom, smernicam, strokovni literature ... kar tudi stane. Pred krizo sem se tega precej udeleževal, vendar sedaj, zaradi prekinitve honorarnega dela, si tega več ne morem privoščiti. Neformalno izobraževanje je v zadnjih petih letih močno vplivalo na mojo ustvarjalnost.

Umetniška produkcija v Sloveniji je majhna in ne vedno najbolj kvalitetna, tako da je treba iti v tujino.«

R15 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Neformalno izobraževanje je nujno za ustvarjalnost. Meni je posebej koristil tečaj za podjetnico, ker sem se seznanila z računovodstvom, davki, kar je pomembno v praksi urednice.«

R21 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Absolutno. Neformalnih izobraževanj se udeležujem, kolikor utegnem. V tem trenutku hodim na kreativne delavnice pisanja in to je zelo pomembno za mojo ustvarjalnost.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Da, hodim v prevajalske centre. V Franciji se prevajalski centri smatrajo kot vrsta izobraževanje; včasih so tam organizirani še kakšni seminarji in srečanja. V Sloveniji ima Društvo slovenskih književnih prevajalcev vsako leto en simpozij. Potrebovali bi več medsebojnih izmenjav, saj je teh zelo malo. Vendar je to vezano na finančna sredstva.«

R23 (Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/ Umetniško ustvarjanje)

»Na vsak način, posebno v tem tehnološkem napredku. Človek se sicer marsičesa sam nauči, včasih pa je to izguba časa, in je boljše, da te naučijo drugi. Za sabo imam veliko tečajev, denimo Dreamweaver za postavljanje spletnih strani, Photoshop, Corel Draw (...) v glavnem sem se ves čas izobraževala... (...) če je človek samozaposlen, mora znati »skakati«. In ko na primer nekje zmanjka, potem preskočiš nekam drugam. Pripravljen si se v sekundi prilagoditi. Vendar je to vedno težje zaradi te situacije.«

(3) Analiza položaja samozaposlenih v kulturi ter nova gospodarska situacija

(3.1) V tem sklopu smo intervjuvance spraševali po letu pridobitve statusa samozaposlenega v kulturi (oziroma primerljivega statusa, preden je status samozaposlenega v kulturi stopil v veljavo), zanimalo nas je, kakšen je bil njihov status pred tem, ali imajo status samozaposlenega v kulturi ves čas brez prekinitev (če je prišlo do prekinitve, koliko časa je trajala in kakšen je bil razlog za prekinitve), zakaj so se odločili zaprositi za status in v koliki meri je ta koristil njihovi karieri.

Analiza odgovorov na prvo vprašanje pokaže, da sta dva pridobila status leta 2010, 2 v letu 2009, štirje v letu 2008, po eden v letih 2007 in 2005, med leti 2000 in 2005 je status pridobilo 5 intervjuvancev, dva v letih od 1995 do 2000, trije med 1990 in 1995 ter pred letom 1990 (takrat še status samostojnega delavca v kulturi) trije intervjuvanci. Pri eni intervjuvanki je prišlo do napake in je zato status pridobila z enoletnim zamikom.

R12: »Za status sem zaprosila leta 1998, a so mojo mapo na ministrstvu izgubili, zato sem status dobila z zamikom enega leta, 1999.«

(3.2) Preden so pridobili status samozaposlenega v kulturi, je največ intervjuvancev navedlo, da so imeli status študenta (9 odgovorov), preostali navajajo različne statuse (novinarka, zaposlen/a v kulturi – 3 odgovori, zaposlen v NVO, pedagoški poklic itd.). Od pridobitve statusa ima status samozaposlenega v kulturi neprekinjeno 19 intervjuvancev, štirje navajajo prekinitve. Od slednjih eden ni navedel razloga prekinitve (dve leti), eni intervjuvanki so status zamrznili, ker je bila na bolniški (za vmesno obdobje ji ni bilo potrebno dokazovati dosežkov), en intervjuvanec je v času prekinitve odprl s.p., a je gospodarska situacija že kazala zobe in se je odločil, da se vrne med samozaposlene v kulturi in se posveti svoji primarni dejavnosti, četrta intervjuvanka s prekinitvijo statusa pa omenja, da so ji leta 1995 zavrnilo podaljšanje, nakar je bila 6 let na ZZS, v vmesnem obdobju precej ustvarjala (doma in na tujem) in leta 2001 znova pridobila status.

Da vložijo vlogo za pridobitev statusa samozaposlenega v kulturi, intervjuvanci navajajo različne razloge. Da ponazorimo takšno heterogenost, ponujamo nekaj njihovih odgovorov, pri čemer se kot rdeča nit odgovor kaže samoumevnost takšne odločitve, edini izhod, edina realna možnost itd.

R2: »Bilo je samoumevno.«

R3: »*Ker se s svojim poklicem ne morem in nisem želela zaposliti v glasbeni ustanovi in ker sem hotela ostati aktivna umetnica.*«

R4: »Najugodnejša opcija, možnosti, da odpreš d.o.o, ni, s.p sicer lahko, a je status samozaposlenega v kulturi ugodnejši.«

R10: »*Edina opcija.*«

R5: »Ker sem morala imeti nek status. S tem sem želela imeti status delavke, ki me najamejo in ne, da sem tretirana kot delodajalec. Nimam namreč nobene ambicije imeti »podjetja« oziroma produkcije.«

R6: »*Zato, ker sem ocenila, da si to zaslužim in da imam vse pogoje, predvsem pa, ker mi plačilo prispevkov omogoča miren spanec, zaradi katerega potem lažje opravljam svoje delo.*«

R7: »Ker ni druge možnosti za delo.«

R9: »*O statusu samozaposlenega v kulturi se, se informiral pri kolegih s to izkušnjo, za prošnjo za status sem se odločil, ker je bila to edina realna opcija.*«

R13: »Pred 3 leti sem zaprosil za ta status, ker je to 'nek privilegij, da ti država krije en del tvojih stroškov. In država je prepoznala moje delo, da sem lahko dobil ta status.«

R16: »*Davčna procedura z normiranimi stroški je razmeroma enostavna.*«

R18: »Zato ker sem takrat delala poklic, za katerega ni bilo možno najti zaposlitve. Ukvarjala sem se s scenografijo in tega profila se ne da zaposliti. Tudi če bi delala to, kar delam danes, tj. umetniško produkcijo in vizualne umetnosti, se ne morem zaposliti. Če bi se bilo na tem področju možno zaposliti, bi to naredila z največjim veseljem. Glede na delo, ki ga opravljam, je status samozaposlene v kulturi edini možni status, ki ga lahko imam. Zelo pomembno je poudariti, da na teh področjih ni možnosti zaposlitve.«

R19: »*To je bila tako rekoč edina možna, edina smiselna organizacijska oblika za mojo vrsto dela.*«

R21: »Zaradi te varnosti, zaradi prispevkov.«

R22: »*Glede na naravo mojega dela (prevajanje), je to logičen status.*«

R23: »Jaz sem se skozi ukvarjala z umetnostjo. Nekako se mi je zdelo, da je to tisto, kjer lahko naredim zase. Ustvarjalnost mi je bila vedno bolj pisana na kožo kot karkoli drugega.(...)«

(3.3) Na vprašanje, v kolikšni meri je status koristil njihovi karieri, je 9 intervjuvancev odgovorilo, da jim je koristil, 3, da jim je škodil, 7, da jim ni status niti koristil niti škodil, 4 na vprašanje niso odgovorili. Nekaj vsebinskih poudarkov in kontekstov takšnih odgovorov ponujamo v spodnjih navedkih.

R5 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Večinoma ni koristil; razen seveda prispevki, kar malo olajša, a je težava pri tem, da če malo več zaslužim, potem bi presegla cenzus.«

R6 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost/snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij):

»*Razbremenil me je v več pogledih, olajšal je moje poslovno delovanje. To mi omogoča, da izdajam račune, stvari so veliko bolj transparentne. Imam avtorske pogodbe, honorar, stvari so urejene.*«

R11 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Status samozaposlenega mi je zelo pomagal pri vzpostavitvi moje kariere, na začetku si bolj optimističen, potem pa s časom ugotoviš, da se tako ne da preživeti. Ne bi bilo nobenega problema, če bi bila večja ponudba honorarnih del. Že pred krizo sem se moral zelo namatrat, da sem prišel do kakšnega honorarnega dela, sedaj pa je to skoraj nemogoče.«

R14 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, intermedijska umetnost, mediji in avdiovizualna kultura):

»Bistveno olajša pogoje mojega ustvarjanja.«

R17 (Knjiga/izdajanje knjig):

»To je pač status, ki ga imam, zato da lahko opravljam svoje delo in to je za mene edini možni status. Ko sem se odločila, da grem v to, sem vedela, v kaj se spuščam. Vedela sem, da grem v finančno negotovost in da bom manj plačana. In jaz mislim, da to velja za vse, ki so samozaposleni v kulturi. Tudi v primerjavi z zaposlenimi v kulturi smo mi manj plačani. Ampak jaz sem to vedela in sem se popolnoma zavestno odločila za status samozaposlene v kulturi. Pretehtalo je to, da lahko delam dve stvari in to, da imam fleksibilnost.«

R18 (Arhitektura in oblikovanje/Umetniško ustvarjanje):

»Nedvomno je koristilo zaradi tega, ker lahko sploh delaš. Absolutno je to zelo pomembna in nujna zadeva. Ampak vse te stvari, ki so zraven... gre vseeno za neko ranljivo področje in področje, ki ni tržno usmerjeno. Je pa pahnjeno pod isti status kot s.p., ki pa je tržno usmerjen in ima neke druge zakonitosti. Treba je vedeti, da je ta status nastal zaradi tega, da bi bil primerljiv z delavci v javnem sektorju v kulturi. Ta status, ki se je od začetka imenoval samostojni delavci v kulturi, je nastal, zato da bi bili ljudje bolj fleksibilni, da ne bi bili vezani samo na eno institucijo. Takrat so plačevali prispevke v višini povprečne plače v javnem sektorju, danes so prispevki mislim da 60% od povprečne plače. Z vsako novo uredbo se je naziv statusa spremenil, od začetka, ko si imel status delavca, do zdaj, ko imaš status delodajalca, kar je bistvena razlika. In zaradi tega te tudi kot takega tretirajo. In iz tega naslova izhaja vrsta anomalij, npr. nimaš bolniške, plačujemo prispevek oz. država ga

plačuje za čas brezposelnosti, vendar ga mi ne moremo koristiti, zaradi tega ker če si v tem statusu, se ne moreš prijaviti kot brezposeln, se pravi ti ne moreš tega prispevka nikoli dobiti. To je neka taka zelo groba kršitev – ti na eni strani prispevaš v to, dobiti ven ne moreš nič. Status se je spreminjal skozi vso to zgodovino in vsakič se je spreminjal na slabše, žal. In pozablja se izvorni del, tj. primerljivost z zaposlenimi v javnem sektorji. Danes se to popolnoma pozablja, da gre za to in da ta kulturna panoga ni tržno usmerjena.»

(3.4) Ustreznost aktualnega načina državne podpore samozaposlenih v kulturi ocenjuje 15 respondentov, da je neustrezen in nezadosten, menijo 4 intervjuvanci.

R1: »Nezadosten, ker prevelikemu številu ljudi ne omogoča dostojnega preživetja.«

R3: »V mojem primeru me država s plačevanjem prispevkov podpira, je pa višina dovoljenega osebnega prihodka v tem primeru mizerno nizka.«

R5: »Kolikor mi plačevanje prispevkov MIZŠK olajša ta del, je cenzus tako sramotno nizek, da si ne morem (čeprav si ga glede dosežke zaslužim!) privoščiti dostojnega življenja. Obenem pa ne zaslužim toliko več, (sploh zadnje čase), da me samo plačevanje prispevkov ne bi zelo udarilo po žepu.«

R6: »Jaz nimam velikih pripomb, kot je bilo doslej, do avgusta, če imam mir, da delam svoje, je to vse, kar kot delujoči umetnik želim.«

R8: »Podobno je, kot bi lačnemu psu »vrgel kost«. Če si samozaposlen, ni dopusta, ni bolniške. V Nemčiji denimo poznajo ureditev, da dobiš nadomestilo za izpad dohodka, prijaviš lahko bolniško odsotnost itd.«

R18: »Status je nujen in potreben, vendar potrebuje izboljšave.«

R22: »Možnost, da so plačani prispevki, je dobra stvar. Tudi možnost, da se nam obračunavajo normirani stroški (25%), ali posebna olajšava (15%), je kar precejšnja olajšava. Neto znesek, ki ga jaz dobim iz pogodbe, je v primerjavi z bruto zneskom

kar precej visok. To je dosti v redu. Zdaj se na srečo dohodek meri na tri leta (povprečje) in je manj skrbi, da boš presegel cenzus in da ti ukinejo prispevke. Prejšnje leto, če si šel 5 evrov čez, si izgubil prispevke. Do sedaj se nam je zdela ta meja 21.000 evrov zdela precej nizka, saj če ti hočeš resno delati, to zelo hitro dosežeš. Ampak je to zdaj postalo trapasto vprašanje, saj je vprašanje, če sploh še kdo pride do tega zneska...«

(3.5) Z v avgustu 2012 spremenjeno Uredbo o samozaposlenih v kulturi je seznanjeno 14, informacije o njej pa nima 7 intervjuvancev. Nekateri od tistih, ki jo poznajo, menijo, da ko se bodo pokazale posledice takšne Uredbe, bo ureditev spremenjena, večji del intervjuvancev (ne glede na to, ali Uredbo poznajo ali ne) pa meni, da gre s strani MIZKŠ za izjemno slabo komunikacijo

R8: »Za nas naj bi skrbelo 9 uradnikov, a mi, ko sem večkrat kaj vprašal, nihče ni znal pomagati oziroma dati ustreznega odgovora. Menim, da bi nam samozaposlenim MIZKŠ moralo posredovati informacije, ki nas zadevajo.«

R12: *»Iz dveh različnih koncev sem dobila informacije o novi uredbi. Po novi uredbi presegam s svojimi dosežki vse norme, hkrati pa sem z istimi dosežki pred leti izgubila status in ga dobila nazaj preko druge dejavnosti, ki sem jo takrat opravljala in to z neprimerno manjšim portfolijem. Če si v redni produkciji, ne moreš spraviti toliko razstav skupaj. V zadnjih dveh letih sem slučajno imela precej razstav, vendar so mi moji svetovalci rekli, da je vprašanje, če se mi ne splača dati statusa nazaj, ker me pride dražje vse tole speljati, kar oni želijo od mene, kot pa imeti status, ker moraš imeti ne vem koliko mednarodnih razstav itd. [...] Sem izračunala, koliko nas je stalo organizirati vse te mednarodne razstave [...] in je nanese več kot pa mi oni plačajo prispevkov na leto.«*

R15: »Omenila bi problem sestave odločevalcev v komisijah, saj so večkrat v konfliktu interesov. Med kvalitativnimi kriteriji je premalo upoštevanih vidikov in premalo upoštevana inovativnost. Ženske zaradi reproduktivnega cikla težje zadostijo kriterijem vrhunskosti.«

R18: »S to uredbo žal slabšajo status samozaposlenih v kulturi, precej nestrokovno, in ne da bi se posvetovali s stroko, so postavili kriterije za podelitev statusa. Če se dejansko upošteva to uredbo in to, kar so notri zapisali, bo veliko ljudi izgubilo pravico do plačila prispevkov. Še vedno pa je zelo veliko v rokah komisije, ker je en velik del, ki se lahko določi tako, lahko pa drugače. Zaradi tega je ta uredba tako nesmiselna – že zdaj je imela komisija v rokah kompletno možnost potrditve ali zavrnitve enega statusa, zdaj ima pa zopet. Še zmeraj je 40 točk odvisno od odločitve komisije. Ker če ne bi bilo tako, potem komisija sploh ne bi bila potrebna. Tako da je zelo izmuzljivo, kako narediti te kriterije in moj glavni očitek je, da so se jo lotili prehitro in nestrokovno ravno zato, ker se ne zavedajo, kako izmuzljivi so kriteriji na tem področju in da jih ne moreš kar tako postaviti. V bistvu to nič ne reši. (...) Nagrade se da izmeriti, udeležbo, se pravi, opus, koliko si naredil predstav, koliko si napisal knjig, in tako naprej, to je izmerljivo. Kvaliteta te knjige, sploh ko danes ni nikjer strokovne literature, ki bi kritično ovrednotila stvari... imaš Dnevnik, Delo, kjer ti sam napišeš prijavo in ti sam, koliko imaš časa investirati v to, dobiš toliko feedbacka, in potem se to upošteva, ali je delo vrhunsko, ali ne. To je brez zveze, tako se ne moreš iti nekih kriterijev.«

(3.6) Na vprašanje, kako bo nova uredba vplivala na njihov status in položaj, ali bodo na boljšem ali slabšem, je 11 respondentov odgovorilo, da ne vedo. Preostali so se kritično odzvali na določila nove Uredbe in pojasnili, kako bodo novosti vplivale na njihov položaj.

R5: »V diskriminatorno slabšem položaju bom. Uredba bo onemogočala moje delo, da ne govorim o kakšnem dostojnem zaslužku.«

R6: »Za mojo situacijo so novo nastavljeni pogoji težje dosegljivi, imam mednarodno kariero pa ne vem, če mi bo uspelo doseči te nove pogoje.«

R7: »Na moj status nova uredba ne bo vplivala, ker si sam plačujem prispevke.«

R12: »Ne vem, kdo je to [uredbo] sestavljal, ampak je precej nerealna glede na to, kako izgleda današnja produkcija.«

R14: »Ne bom imel težav pri izpolnjevanju kriterijev.«

R17: »Pravzaprav ne vem. Jaz mislim, da je ta uredba absurdna, in ne glede na to, da se mene osebno ne tiče, zato ker mi ministrstvo ne plačuje prispevkov, jaz mislim, da je žaljivo, da je res žaljivo, kar oni zahtevajo s to uredbo, s tem svojim »genialnim« točkovanjem... Zahtevajo nagrade, zahtevajo javno odmevnost, zahtevajo absolutno vrhunsko kakovost, hkrati pa zahtevajo, da za to vrhunsko kakovost nisi plačan niti 22.000 evrov bruto na leto. Oni pričakujejo, da bomo mi vsi genialni, živeli pa bomo ne vem od česa. Ne gre za to, kdo bi moral imeti in kdo ne. Gre za to, da že sam ta cenzus je tako strahotno žaljiv, ker če bi ocenjevali delo ministrstev in delo vlade, če bi vsakega dali na tak točkovnik, jaz ne vem, koliko ljudi bi prišlo čez 50. Kolikor jaz razumem to pravico do plačila prispevkov, tukaj ne gre za nagrajevanje vrhunskosti, ampak gre za izenačevanje štartnih pozicij. In to, kar so zdaj naredili, da bo država plačevala samo vrhunskim umetnikom... Komu bodo plačevali? Ali je Dubravka Tomšič zadosti vrhunska? Dosti bedno je, da bi vrhunski umetniki sploh rabili kakšno tako točkovanje, finančno govorim.«

R18: Jaz predvidevam, da me bodo črtali, torej bom na slabšem. Plačevanje prispevkov imam zagotovljeno do decembra. Vlogo sem oddala že pod staro uredbo. Zelo je sporno, kako bodo ocenjevali, po stari ali po novi uredbi. Če si oddal po stari zakonodaji, bi te morali tudi obravnavati po stari zakonodaji.«

R19: »Ogrozilo me bo, na slabšem bom. Jaz sem toliko prepričan v svojo kvaliteto, da mislim, da bom ostal znotraj vseh teh kriterijev, ki so postavljeni. Ampak niso tukaj umetniki zaradi mene, ampak sem jaz tukaj zaradi umetnikov in vem, kako je njim težko proizvajati umetniška dela. Za kreativnost ti rabiš pogoje, kreativnosti se ne da naučiti, ne da se je naročiti. (...) za te pogoje so potrebne neke stabilne okoliščine, ki umetnikom omogočajo, da se posvečajo predvsem umetniškemu ustvarjanju, ne pa tako, kakor je zdaj situacija, da je umetniško ustvarjanje zelo zanemarjeno zaradi njihovih preživetvenih dejavnosti (...) poznam ogromno zgodb, kako so umetniki, ki so bili tik pred tem, da se prebijejo tudi v mednarodnem merilu, v resnici opešali in se zaposlili na neki dejavnosti, ki ni umetniška.«

R20: »Ne vem. Videla sem, da moraš imeti neko nagrado. Ampak pri slikarstvu lahko dobiš eno nagrado v 10 letih. Malo je utopično. Zna se zgoditi, da bom na slabšem. Hkrati zaupam, da toliko delam, da bi lahko šlo...«

R22: »Jaz zaenkrat še ustrezam vsem pogojem. Dobila sem Sovretovo nagrado, ki je najvišja nagrada za prevajalce... to je smešno, ker teh nagrad je tako malo, da jih ne moremo vsi dobiti, dejansko jih ne moremo.«

R23: »V vsakem primeru bom na slabšem zaradi tega, ker ne moremo podpisovati pogodb z javnimi zavodi. To pomeni, da smo tukaj avtomatično odpadli (...) ali veste, koliko je samozaposlenih v kulturi na robu preživetja? (...) Ali so nas za to izobraževali, da bomo propadli na koncu? Je takšen njihov načrt? Naj bi prej povedali, pa bi šli za klošarje že takrat. S takšnimi potezami hočejo povedati, da kulture sploh več ne rabimo (...).«

(3.7) V navezavi na kriterij izjemnosti pri ocenjevanju dosežkov in dodeljevanju državne podpore je bilo pri intervjuvancih opaziti jezo, frustriranost in nemoč. Večina jih razume, da je prav, da obstaja nekakšen kriterij kakovosti za umetniško produkcijo, a da bi moral biti minimum zagotovljen tudi tistim, ki takega kriterije na izpolnjujejo, tistim, ki niso vrhunski oziroma izjemni. Intervjuvanci so osvetlili različne perspektive in argumente svojega nasprotovanja določbam nove Uredbe.

R3: »Odločitev se mi na prvo žogo, saj se večino umetniških dosežkov in stvaritev ne da ocenjevati na ta način. Kdo pa bo odločal o tem kaj je in kaj ni vrhunsko? V umetnosti je to relativen pojem. Kdor pa je populistično vrhunski, pa ne potrebuje državne podpore, saj verjetno zadosti zasluži.«

R5: »To se mi zdi popolnoma nepošteno in nepravilno, ker zato, da sem samozaposlena in da mi plačujejo minimalne prispevke, ne potrebujem vrhunskosti, ker tudi v teatrih in drugje so zaposleni manj vrhunski igralci, ki jih teater tudi rabi, pa imajo vse pogoje zagotovljene, vse prispevke, in vse ostale bonitete, četudi imajo kakšen evro manj plače! Kako naj bom vrhunska, če nimam biti kje vrhunska, če nimam kje pokazati svoje vrhunskosti, če nam zapirajo vsa vrata.«

R4: »Zdi se mi prav, da obstajajo neki kriteriji, težava je včasih v tem, da lahko veliko delaš, a tvoji dosežki niso nagrajeni. Težava je, da ima naročnik pač svoje želje in izvedba večinoma ni tista in takšna, da bi ciljala na nagrade.«

R10: »Za moje področje dela ni revij, v poštev pride zgolj samopromocija, plakat itd. Težava je, da naročnik nima denarja in delaš ves čas veliko in ogromno, a to niso projekti, ki bi bili javno prepoznavni, izpostavljeni v revijah in posledično adekvatni novim kriterijem.«

R6: »Vrhunskost je absolutno zaželenja, me pa zanima, kdo določa, kaj je vrhunsko v naši državi. In moram poudariti, da se s temi kriteriji ne strinjam, ker se mi zdi, da so tako postavljeni, da ne vem, če lahko preštejem na prste ene roke ljudi, ki bodo dosegali te kriterije. Pa tudi, veste, nagrade so pri nas tako nastavljene, da jo lahko dobi eden izmed 10,20,50 nominirancev. Se pravi, eden jo lahko dobi, kar nekako omaložuje dejstvo, da so ostali ravno tako zaslužni. Nagrada sama se mi ne zdi pravi povod, da se dodeli določen status. Mislim, da so dosežki, udejstvovanje in delovanje boljši pokazatelj tega, ali si nekdo zasluži vrhunski naziv. Tudi za Oscarja je vedno nominiranih pet igralcev, ki so vsi odlični – in je priznanje tudi to, da si bil nominiran. Pri nas pa to ne velja. Pri nas ti to, da si nominiranec za nagrado Prešernovega sklada, ne prinese točk.«

R7: »To je (kriterij izjemnosti, op.) arbitrarni kriterij in odpira možnosti, da se bo presojalo na ideološki podlagi.«

R8: »Ne poznam dobro novega kriterija oziroma predlagane ureditve. Takšna informacija bi morala priti s strani MIZKŠ do vseh samozaposlenih.« Poglejte, še en absurd: za podaljšanje statusa veljajo reference s projektov, ki so javni/državni. Se pravi, če sem delal nadaljevanke za POP TV, to ne velja. Če delaš z javnimi institucijami (denimo RTV, AGRFT ali Filmski sklad v mojem primeru), potem to velja, sicer ne. Ali pa denimo, če naredim reklamo, tudi ne velja.«

R16: »Sem proti kriteriju vrhunskosti. V filmski umetnosti je samo en priznan festival in možnost nagrade.«

R17: »Če je nekdo res vrhunski, ne bo potreboval nikakršne podpore, zato ker si bo lahko sam prispeval. Ta kriterij vrhunskosti in to točkovanje je popolnoma zgrešeno, ker, prvič, so področja, na katerih ni nagrad. Recimo, na mojem področju (dramaturškem) je ena sama nagrada in jo lahko dobiš enkrat v življenju, veljala pa naj bi tri leta. Drugič, kakšne stvari so lahko konsistentno dobre, ne pa vrhunske. In ti moraš vsaka tri leta to obnavljati. Pridejo kakšna leta, ko res delaš konkretne stvari in jih narediš v redu, ampak nekako ne padejo vsi v nezavest... Poleg tega, glede na to, da se medijski prostor krči, oni pa zahtevajo kritike. Mislim, od kje? Saj jih nihče več ne objavlja. Ta odmevnost v javnosti je zares slabo premišljena. Poleg tega je treba imeti 71 točk od 100, da prideš do tega praga. Oni ti milostno lahko naklonijo plačilo prispevkov, če si prereven. S tem, da je seveda treba povedati, da ima komisija, ki o tem odloča, pravico podati svoje mnenje in to mnenje je vredno 30 točk. Kar pomeni, da imaš ti lahko vse nagrade, vse... ampak če komisija reče 'ne', jim nisi všeč, se narobe pišeš, so jim rekli, da je bilo dosti, da je pipa zaprta, nimaš kaj.«

R18: »(...) najbolj je sporno to, da so točke razdelili na 20:80. 20 je za opus oz. za kvantitativni obseg dela, 80 je pa za vrhunskost oz. izjemnost. To se zelo zavajajoče sliši, da je nekaj za količino, nekaj pa za uspešnost zaradi tega, ker so poklici zelo različni. Če delaš na nekem javnem zavodu predstavo ali razstavo, je to že kriterij kvalitete. Že to, da je moja zadeva v Moderni galeriji ali v Muzeju sodobne umetnosti, je kriterij. Jaz nisem prišla tja kar tako. Ali pa že to, da delam v Drami, je kriterij. Nekdo me je že ocenil, zakaj bi me še en ocenjeval to, kar sem naredila perfektno? Tukaj so oni malo pomešali. To v preteklosti ni bilo tako. Samo toliko in toliko del si moral narediti v teh pa teh priznanih institucijah. Zdaj pa to kar naenkrat ni dovolj, zdaj bo pa še nekdo ocenjeval, ali je to bilo v redu ali ne. Ta nekdo pa so neki mediji tipa Dnevnik, kjer nimajo veze o kulturi, neke nagrade, ki jih za marsikatero področje ni... tukaj se jim očita to nestrokovnost... Ti, ki so to zakonodajo sprejeli – isto je kot prej, nobene razlike ni – opravičilo pa bodo imeli, da bodo ideološko radirali ljudi, dobesedno radirali. To že počnejo.«

R19: Mi smo še kako zainteresirani za vrhunskost in tudi sam stremim k vrhunskosti. Ampak to je tak demagoški pojem. Mi kot producenti smo zelo zainteresirani, da

odkrivamo mlade umetnike, ki v resnici še niso imeli niti priložnosti, da bi izkazali svojo vrhunskost. Kot prvo so mladi in nimajo dobre produkcijske možnosti in nimajo pogojev, ki bi omogočali, da v miru dosežejo vrhunskost. To je v resnici floskula, ki drži samo v nekem segmentu umetnostne produkcije. Tukaj je tudi vprašanje, kaj je vrhunsko v lokalnem merilu, nacionalnem merilu ali pa v mednarodnem merilu. Kako se ta vrhunskost dokazuje? Recimo na področju intermedijske umetnosti, ki je naše matično področje, ni nagrade, ne obstaja nobena nagrada. Kaj je s tem? Recimo, najvišje nagrade, ki jih lahko dobiš – Prešernove – jih dobiš itak enkrat v življenju. V uredbi pa piše, da veljajo samo nagrade zadnjih treh let. Potem recimo objave v medijih – najmanj v toliko medijih. Ampak relevantnih medijev tako rekoč sploh nimamo. Zelo malo imamo relevantnih piscev v sodobni umetnosti. Tako da, veliko kriterijev je izmišljenih in nimajo realnega pokritja. To je čista demagogija. To je čisti politični maneuver in metanje peska v oči, ker ministrstvo je zaropotalo s temi kriteriji, pri tem, da je ono tisto, s svojimi ekspertnimi skupinami, ki podeljuje te statuse. In cela rabuka je bila narejena, češ, glejte parazite tam zunaj, ampak te parazite legitimizirajo oni s svojim slabim delom, slabim in predvsem nepreglednim delom.«

(3.8) Pri oceni izjemnosti večjih nagrad in priznanj se bodo upoštevala tri leta. Intervjuvance smo vprašali, kaj menijo o določbi, ali dosegajo takšne kriterije, si jih morda zastavljajo kot cilj oziroma so jim dodatni motiv za kreativnost. Splošni vtis raziskovalcev, ki smo vodili intervjuje je, da samozaposleni v kulturi nimajo ustreznih informacij oziroma interpretacij novih meril, za takšno informiranje da bi morali poskrbeti na MIZKŠ, a kot zatrjujejo samozaposleni, o novostih, ki se jih precej neposredno tičejo, niso obveščeni, razen preko profesionalnih združenj, kolegov v stroki in iz medijev.

Njihova stališča in komentarji so, da gre pri kriterijih za diskriminacijo, saj je »vsaka nagrada, ki jo dobiš, doživljenska in trajna«, takšna nagrada pa se pri tistih, ki so zaposleni v javnih zavodih upošteva, ustrezno se odrazi na pokojnini (zviša se količnik), poleg tega je samozaposlenim na relativno zaprtem trgu (sploh v nekaterih področjih) težko priti do priložnosti za nagrado. In še manj vsaka tri leta. Intervjuvanci menijo, da to povzroča stres in večina jih ocenjuje, da bodo nove kriterije zelo težko dosegali. **Obenem jim novi kriteriji ne predstavljajo motiva za kreativnost, če že,**

gre za strah in negotovost, ali bodo čez tri leta še imeli status. Nekateri od sogovornikov upajo in verjamejo, da se takšnega kriterija ne bo tako strogo in dosledno upoštevalo, spet drugi pa verjamejo, da bodo poslej kulturniki ustvarjali zaradi nagrad, kar je obratna logika od tiste, da naj bi bile nagrade posledica ustvarjalnosti in ne motiv, »zasledovanje rigidno zastavljenih kvantitativnih kriterijev bo šlo na škodo kvalitete«. Tisti, ki so v razvid vpisani z dvema poklicema, ne vedo, ali se bodo poslej reference seštevale oziroma bo ministrstvo preverjalo, katero področje dela dosega zahtevano število točk, ki ohranja status in drugi poklic potem izbrisalo iz razvida. Takšno pomanjkanje informacij povzroča frustracije in jezo, negotovost, **prizadeto je dostojanstvo**.

Sogovorniki so prepričani, da nagrad v slovenskem prostoru ni dovolj, kriteriji na nekaterih področjih so neustrezno zastavljeni, določena področja »premorejo« nagrado ali dve, kar vnaprej eliminira večino samozaposlenih, da bi se lahko realno potegovali za podaljšanje statusa. Poleg tega menijo, da uredba ne upošteva kariere, ne upošteva oziroma ne predvideva možnosti, da gre lahko samozaposleni na porodniški ali bolniški dopust.²⁰

Samozaposlena, ki je prejela najvišjo in edino nagrado na svojem področju delovanja, se sprašuje, kako bo dokazovala vrhunskost/izjemnost, ko od podelitve minejo več kot tri leta? Pravi, da lahko vztraja zgolj na tem, da je to edina nagrada s področja, ki jo lahko dobi v Sloveniji in da ni možnosti, da bi jo dobila znova. Analogija, ki jo ponuja njena stanovska kolegica, je ironično vprašanje, ali ni triletno obdobje ocenjevanja nekaj podobnega kot če bi rekli, da izobrazba velja tri leta in jo moramo nato ponoviti, znova doseči. Pravi, da je **nagrada življensko delo in bi se morala upoštevati**, četudi jo je nekdo dobil pred tridesetimi leti.

V kontekstu razmisleka o negotovi prihodnosti le redki med našimi intervjuvanci upajo razmišljati o še bolj oddaljenem času, trenutku upokojitve. Menijo, da bodo aktualni status in s strani države plačani prispevki slabo vplivali na upokojitev, da jim upokojitev prinaša revščino, spet drugi ne verjamejo, da bodo sploh prišli do

²⁰ Podrobneje o bolniškem dopustu, pravici do nadomestila za brezposelnost in drugih socialnih pravicah razpravljamo v uvodnem delu poročila.

pokojnine, ampak da bodo delali do smrti. Pokojnina bo v vsakem primeru izjemno nizka in ne bo dovolj za osnovne potrebe, za preživetje. Večina samozaposlenih v kulturi ne zmore plačevanja dodatnih pokojninskih zavarovanj, ker s težavo povežejo mesec z mesecem. Razočarani so nad državo, ki danes od njih zahteva vrhunskost oziroma izjemnost, medtem ko bo pokojnina, ki bo sledila, manjša kot socialna podpora. Večina sogovornikov se referira na upokojene kolege umetnike s 400 in nekaj evri pokojnine, kar pomeni, da so pod pragom revščine. *»Takšen sistem vodi v socialno bombo in generira situacijo, ko bo nek vrhunski ustvarjalec deležen nižje pokojnine kot nekdo brez izobrazbe«.* *»Tisti, ki zmoremo, si plačujemo dodatne pokojninske stebre«,* *»če Ministrstvo zahteva vrhunskost, naj bo tudi nagrajevanje vrhunsko, drugače bomo odšli, eden za drugim, tja, kjer so pogoji boljši«.* *»Večina kolegov dela do pozne starosti, do smrti, saj drugače nimajo za preživetje«.* Pesimistično vzdušje in črne napovedi so razvidne tudi v naslednjih izjavah.

R17: Tudi takrat ko je konjunktura, veljamo za parazite, čeprav jaz redno vsak mesec vestno plačam svoje prispevke. Ampak to, s čemer nas zdaj zmerjajo... To je tako generalno stanje v družbi, da ljudje bi imeli vse zastonj. (...) Ljudje, ki delajo Trnfest in Emonsko promenado, oni imajo tudi majhne otroke. In to, da vi greste zvečer v gledališče, pomeni, da mora ena igralka za svoje otroke varuško najeti in jo plačati, zato ker ni vrtcev, ki bi zvečer delali. Mi gremo z odprtimi očmi v to, vemo v kaj gremo, samo da nas pa potem še vsi zmerjajo, in to res prav grdo zmerjajo – mislim tisti govor, ki ga je imel minister na otvoritvi Boršnikovega srečanja, je bil žaljiv... Rekel je, da kultura v proračun ne more prispevati denarja.«

R18: *»Upaš seveda, da boš zdrav in da boš lahko delal. Delala bom zato, ker bom morala delati. V neki obliki bi si sigurno želela delati tudi po upokojitvi, vendar je vprašanje, če si želiš delati zaradi denarja. Delala bi, ker bi želela ustvarjati, ne pa zaradi ekonomske nevarnosti, sploh ko boš star 75 let. Naredili smo eno mini raziskavo, kjer smo ugotovili, koliko je visoka pokojnina. To je katastrofa, mislim da je 380 evrov. Oprostite no, vrhunski človek, ki naj bi bil pač... ne more s tem živeti, nihče ne more s tem živeti.«*

R19: *»To bo zelo slabo. Pokojnina bo med 300 in 400 evrov. Za pokojnino ne*

morem dodatno varčevati. Ko bom enkrat upokojen, bo zelo težko. V tem trenutku še lahko špekuliram, ker sem pri polnem zdravju in na vrhuncu svoje kariere, da bom delal, tako kot delajo arhitekti do smrti tako rekoč, tako kot delajo tudi kuratorji do smrti... To je dosti težka tema.«

R22: *»Meni je zelo olajšano, da mi ministrstvo plačuje prispevke, to je velika reč. No, velika reč... zaradi tega nimam teh mesečnih stroškov. Čeprav sem govorila z nekaj ljudmi [samozaposleni v kulturi], ki so šli pred nedavnim v pokoj. In imajo pokojnino 350 evrov. In je malo strašljivo na to pomisliti, da to prinese to... bom pač nadaljevala z delom, ko se bom upokojila. Ampak je glede na situacijo, kakršna je zdaj, je videti kot da ta profil, ki ga jaz zdaj počnem, sploh ne bo več potreben. Pokojnina, ki jo zagotavlja ta razred plačevanja prispevkov za socialno zavarovanje, je na meji bede.«*

(3.9) Predlogi za izboljšanje ureditve položaja samozaposlenih v kulturi in predlogi za učinkovitejšo socialno podporo ter delitev sredstev pristojnega ministrstva, ki jih nizamo spodaj, prihajajo od skupine ljudi, ki najboje poznajo svoje delo, težave, pomanjkljivosti – od samozaposlenih v kulturi. Nekateri njihovi predlogi gredo v smeri širšega in strateškega premisleka o kulturni politiki, drugi so bolj specifični in ponujajo jasne predloge izboljšav in popravkov obstoječe ureditve. Kritik ne naslavlja le na kulturno politiko, ampak se v določeni meri strinjajo, da se lahko tudi samozaposleni ustrezneje samoorganizirajo v stanovskih društvih, se med seboj informirajo, raziščejo vse načine, ki jim jih sistem ponuja (R2: *»Pravico imamo odpreti zavod, lahko imamo projekte, kjer je veliko materialnih stroškov in si lahko enostavno izplačuješ prek zavoda.«*).

Kar nekajkrat v pogovorih so se intervjuvanci referirali na željo, da se status samozaposlenega v ureditvi približa statusu zaposlenega v kulturi (kar se tiče socialnih pravic).

R5: *»Nemudoma naj se korigira to, da smo tretirani kot delodajalci v to, da smo delavci v kulturi. In da se tretira plačevanje prispevkov kot socialno komponento in ne kot »nagrada« za mojo vrhunskost. To bi morala biti pravica, da mi plačajo osnovne, najnižje prispevke, če pa bom uspešno služila, si bom doplačevala, kar je*

itak dobro za državo.«

R5: »Za višino cenusa bi morali napraviti najmanj tri razrede: 1) igralec/umetnik začetnik; 2) uveljavljeni igralec; 3) vrhunski igralec. Posameznik bi v višji razred napredoval na podlagi nagrad, dobrih kritik, s kvalitetno izvedenimi in odmevnimi projekti. Takšno stopnjevanje (tudi v obliki višjih prispevkov in nagrad) bi moralo veljati pri vseh umetnikih/kulturnikih/samozaposlenih v kulturi. Socialna podpora bi morala biti samoumevna, doplačila pa bi vsak urejal sam.«

Naslednji predlog, ki ga je intervjuvanka postavila že pri enem od prejšnjih odgovorov, gre v smeri, da bi morali pri priznavanju nagrad upoštevati tudi nominirance, denimo Prešernovega sklada.

R6: »Vsak nominiranec ima teoretične možnosti, da bo nagrajenec in vsak nominiranec je običajno že odličen umetnik, to dokazuje sama nominacija. Na tak način bi še utrdili veljavnost nagrade. Enako je pri svetovnih nagradah kot so Oscar, Bafta itd.«

Smiseln in verodostojen je tudi predlog o ureditvi spletišča, ki bi ga urejali pristojni na MIZKŠ.

R8: »Moj predlog bi bil, da MIZKŠ uredi spletno mesto, lahko bi vzpostavili polletni e-bilten, kjer bodo vse informacije, ki zadevajo samozaposlene, na enem mestu, skupaj s FAQ, forumom. Denimo, tole vašo anketo oziroma vprašanja bi lahko postavili na takšno spletno stran!« Ogromen minus je torej komunikacija s strani MIZKŠ. Človek pokliče, da bi dobil konkretni odgovor, osebno imam izkušnjo z gospo XY, gre za aroganco, nima časa. Večkrat sem poskušal, a sem obupal. Komunikacija ni slaba, komunikacije NI.«

Predlogi gredo tudi v smeri fleksibilizacije, bolj odprtega in diferenciranega sistema urejanja položaja samozaposlenih v kulturi.

R9: »Prispevke bi morali napraviti bolj fleksibilne, glede na zaslužek, da bi bolj

bremenili takrat, ko je več zaslužka.«

R11: »Ob sprejemanju nove odločbe glede statusa samozaposlenih je društvo imelo svojo predstavnico pri pogajanjih, vendar predlogi nevladnikov niso bili sprejeti. Glavni predlogi so bili v smeri izboljšanja socialnega položaja samozaposlenih (bolniška, socialno zavarovanje). Želeli so, da se dvigne bolniška in tudi prispevki za pokojnino. Drugi predlog je bil glede kriterijev. Kriteriji, ki jih je postavilo MIKZS, so za likovno umetnost nesprejemljivi. Eden od kriterijev so nagrade, ampak na področju likovne umetnosti je samo ena nagrada (Jakopičeva nagrada), ki jo ponavadi dobijo že ustaljeni umetniki, ko so v večini zaposleni profesorji na akademiji, ti pa ne potrebujejo statusa. Ne vem, če je v zadnjih letih kakšen samozaposleni sploh dobil Jakopičevo nagrado. Gledališčniki, na primer, imajo preko 60 nagrad. Odgovor Ministrstva je bil, da bo komisija poskušala bolj upoštevati druge dosežke, vendar se mu to ne zdi objektivno. Slovenija je majhna in člani komisije so tako ali drugače povezani z določenim krogom ljudi, tako da je objektivnost vprašljiva.«

Še eden od predlogov cilja na aktivnejšo držo Ministrstva pri pridobivanju evropskih sredstev, opominja (R11), da je prihodnje leto Evropsko leto kulture in bi morale MIZKŠ napeti vse sile, da bi pripravilo kvalitetne razpise in pomagalo do čim več sredstev za kulturo. Tako bi po mnenju R11 MIZKŠ ne bilo odvisno le od državnega proračuna, temveč bi lajšalo težko obdobje, ki se bohoti na kulturnem področju, tudi z evropskimi sredstvi.

Glede avtorskih pravic R14 razmišlja v smeri, da bi bilo mogoče položaj samozaposlenih v kulturi izboljšati tudi s kvalitetnejšim uveljavljanjem avtorskih pravic v primeru komercialne rabe, tako bi več ustvarjalcev samih služilo tudi za prispevke. Vse dotlej pa je državna podpora odločilna.

R14: »V majhni državi, kjer se vsi poznamo, je težko najti dobre mehanizme delitve. Pomagalo bi več transparentnosti in obrazložitev odločitev. V nekaterih poklicih se lahko zlorablja status samozaposlenih v kulturi. Na primer arhitekt dejansko dela za projektivni biro, država mu pa plačuje prispevke namesto delodajalca.«

R15: »Poleg socialne podpore bi morala država skrbeti za deficitarno kulturno produkcijo in ustrezna sredstva na razpisih. V komisijah za presojo vrhunskosti bi morali bolj upoštevati tudi alternativno in kritično kulturo.«

R16: »Potrebna bi bila stabilna in konsistentna politiko v podporo filmske in širše kulturne produkcije, namesto da se prioritete spreminjajo z vsakim ministrom. Potem bi bilo manj potrebe po socialnih podporah.«

R18: »Potrebna bi bila celostna ekonomska raziskava o smotrnosti teh prispevkov in pravični razdelitvi prispevkov med populacijo oz. ljudi, ki imajo status samozaposlenega. Najbolj preprosta izboljšava bi bila ta, da se prispevki povišajo (...) mislim, da je slabo izračunan učinek denarja, ki ga je ministrstvo vložilo v te ljudi, npr., treba je plačati prispevke za brezposelnost, iz tega ven pa nič ne dobiš. Obstaja še en mehanizem, ki zdaj stoji na mrtvi točki. Reče se mu izjemna pokojnina oz. priznavalnina. Ker je tako majhna pokojnina (pod pragom revščine), ti ob izjemnih pogojih država dopušča, da ti plačuje še nek dodatek do višine 650 ali 700 evrov. Za to moraš zopet prositi, za to mora biti zopet komisija in za to zadnjih par let tega niso nikomur odobrili, ker je pač takšna situacija kot je. Če bi se vzela ta malha denarja in se pravilno razporedila, zakaj bi nekdo, ki je star 70 let, moral še dodatno zaprositi za to dodatno pokojnino, da bi sploh lahko prišel do praga preživetja, zakaj se ne bi že s prispevki to naredilo pravilno? Se pravi, da bi se prispevki povišali in bi zaradi tega bila pokojnina višja, posledično tudi porodniška, bolniška, itd. Ta sredstva niso razporejena pravilno, nihče tudi ne razmišlja, kako so razporejena. Moja hipoteza je tudi, da je izredno malo ljudi, ki so celo življenje v tem statusu. V preteklosti (še v Jugoslaviji) je bilo tako, da ti je po 15 letih v tem statusu plačevanje prispevkov bilo avtomatično podaljšano do upokojitve, brez kakšnih letnih dokazateljev, da si ti še vedno vrhunski. (...) Potrebno bi bilo raziskati, koliko ljudi ima dejansko ta status za celo življenjsko obdobje in za koliko ljudi je to samo neka vmesna faza med drugimi oblikami zaposlitve. In mislim, da je treba tiste ljudi, ki to imajo za celo življenje, ker dejansko ne morejo pridobiti zaposlitve, je treba drugače podpirati kot tiste, ki imajo to za neko vmesno obdobje. Prispevki bi morali upoštevati napredovanje in rasti s kariero. Ko si končal študij, imaš majhno plačo in ko si prišel do nekega rezultata, opusa ali kariere imaš višjo plačo in posledično

večjo pokojnino. In tudi tukaj bi se dalo tako narediti, da se najprej plačujejo nizki prispevki, morda še nižji kot sedaj, potem se pa to povečuje. Tukaj potrebujemo ekonomsko raziskavo, da bi bili ti prispevki primerljivo razporejeni med to gmoto ljudi, ki se jim plačuje. In bi bil potem tudi nek fair play v vsem skupaj. In prepričana sem, da bi se iz več malh dalo denar črpati za te prispevke. Danes se za prispevke nameni 5,5 milijonov na leto, za plače pa ne vem, koliko se nameni. Vendar vem, da je nora razlika. Torej država za oboje skrbi, ampak v kakšni finančni diskrepanci. Če pa ne zmorejo narediti te raziskave, naj vsem zvišajo prispevke. Naj tista 2 milijona še poiščejo in plačajo vsem. To je lažja pot, čeprav sem prepričana, da dodaten denar pravzaprav ni potreben, samo obstoječi denar bi morali pravilno razporediti.»

R19: »Kriteriji so potrebni, ampak ti kriteriji morajo izhajati iz realnosti. Ne iz vrha navzdol, ampak od spodaj navzgor. In žal je situacija taka, da teh predlog od spodaj navzgor uradniki in odločevalci ne razumejo ali pa nočejo razumeti zaradi tega, ker je za njih neupoštevanje tega manjša težava kot neupoštevanje direktiv iz vrha, politične situacije, ekonomske situacije in tako naprej.«

R19: »Ni ustreznega strateškega razmisleka, ki bi ponudil argumente, na podlagi katerih bi se sprejemale odločitve. Ta analiza je recimo na poti k tem argumentom. Moj kulturno-politični angažma, ki je večleten, je bil večkrat v tej smeri, da moramo proizvajati analize, ekspertize, preverjanje stanja na terenu zato, da bi lahko kulturna politika sledila potrebam. Tukaj pa živimo v državi, kjer kulturno ministrstvo misli, da smo mi zaradi ministrstva, in ne ministrstvo zaradi umetnikov.«

R20: »Jaz zelo pogrešam to, da referenti na posameznih oddelkih niso dostopni za nasvet. Se mi zdi, da ni toliko tega dialoga. Veliko bolj bi bili lahko odprti in komunikacija bi lahko bila bolj mehka, in ne tako zviška. Ne čutim, da sem tam zaželen. To je tako odprt poklic, da si napol nezaposlen, pa včasih rabiš informacije. Tukaj pa čutim, da ni tako dobrodošlo preveč spraševati in se informirati. Predlagala bi, da bi bile kakšne govorilne ure za umetnike, zato da se z nekom lahko pogovoriš. Glede zdravstva bi bilo dobro, da bi bili malo bolj zaščiteni. Lahko bi tudi upoštevali posebne pogoje dela in specifiko poklica. Na primer, če si restavrator in si cel dan sklonjen, ti cela hrbtenica trpi. Nekateri plesalci sicer lahko plešejo tja do 65.

leta, ne pa vsi... Vse to bi morali upoštevati.«

R22: »Meni se zdi najpomembnejša reč to zdravstveno zavarovanje za čas bolniške prej kot v enem mesecu. Da smo tako hudo nezavarovani, če zbolimo... Če jaz ne delam, ni produkta, ni samo to, da nisem v službi, ampak tudi potem naslednji mesec ne bo... Vse si moraš sam kompenzirati. Nekaj je narobe s tem, da ni vračunano oz. da se ne vzame v obzir, da lahko zboliš in da bi moral v tem času imel zagotovljen minimalni prihodek. Zelo absurdno je, da če moj otrok zboli, dobivam bolniško. Če pa sama zbolim, je ne dobim«.

(3.10) Intervjuvance smo spraševali, v kolikšni meri čutijo posledice nove gospodarske situacije pri svojem delu. Odgovori so bili primerljivi, večina jih pritruje, da čutijo posledice, ki se opazijo predvsem tako, da je manj dela, če pa je slučajno dela več kot prej, ostaja zaslužek enak. Naročniki se pritožujejo, da nimajo denarja in skušajo nižati cene storitev oziroma želijo dobiti enako za manj denarja. Na nekaterih področjih ostaja število naročil enako kot prej, druga področja nasprotno občutijo manjše povpraševanje, ki je posledica manjše produkcije, le-to pa posledica političnih ukrepov v gospodarstvu, na splošno imajo intervjuvanci izkušnjo, da so nižji tudi honorarji. Že zgoraj pa smo omenili, da je več zamujanja z izplačili, pri čemer je več težav v javnem kot zasebnem sektorju. Več intervjuvancev meni tudi, da kulturniki/umetniki čutijo posledice tudi zato, ker nimajo več svojega Ministrstva za kulturo. Omenjena sta bila tudi dva povsem konkretna vidika krize.

R13: »Zdaj prvič nimam denarja za razstavo, da bi si jo sam financiral. Prej sem imel, na primer leta 2008 sem si jo sam plačal, zdaj pa nimam.«

R15: »Poznajo se zaostrene razmere zlasti pri zmanjševanju sredstev Javne agencije za knjigo.«

(3.11) V kriznih časih ljudje samoiniciativno iznajdevajo nove prakse oziroma nove preživetvene strategije, pogosto jih prevajajo iz dobrih izkušenj iz tujine. Ena takih je projekt »Slovenia coworking«; izvedeti smo želeli, ali so intervjuvanci seznanjeni s konceptom in delovanjem pobude. Večina intervjuvancev (14) pobude ne pozna,

štirje je s pobudo seznanjeno le bežno in nima podrobnih informacij o njenem delovanju. Ena od intervjuvank je povedala, da ima sama podobno izkušnjo, saj so pred časom delili prostore/pisarno s kolegi, da bi bili stroški najemnine na posameznega ustvarjalca nižji, a zadeva ni potekala v okviru coworking.si. Ena od intervjuvank je obrnila logiko in povedala naslednje.

R5: »Gre za zasebno pobudo, ki jo pozdravljam, a pomislite. To je obenem eden od načinov, kako bi lahko varčevala tudi država. Na ravni MIZKŠ bi se morali organizirati, umetnikom ponuditi prostore, ki jih ima država na voljo, a jih ne uporablja, za nižji prispevek kot je na trgu, bi umetniki lažje najemali svoje delovne prostore, to bi bilo dobro za nas, obenem pa bi država zaslužila. Tako pa dajemo umetniki privat sektorju in nima država nič od tega.«

(3.12) Na naše vprašanje, v kolikšni meri poznanstva in socialna omrežja vplivajo na pridobitev posla na področju, ki na katerem ustvarjajo intervjuvanci, smo bili deležni presenetljivega soglasja v njihovih odgovorih. 20 od 23 intervjuvancev je zatrdilo, da močno (»večina posla poteka prek zvez«, »99%«, »precej«, »vse deluje prek zvez«, »ogromno in to je absolutno nesprejemljivo, ker ne gre več za kvaliteto, temveč nepotizem, premalo je poudarka na kvaliteti in sposobnostih, preveč na omrežjih«, »100%«, »zelo veliko, izključno«, »veliko in preveč«). Eden od odgovorov je bil precej ekspliciten, osebna zgodba.

R6: »Zanimivo mi je to, da se skušam držati svojih meril, ki so nam jih vcepili na izobraževalni instituciji v tujini, dobivam pa namige z visokih pozicij, da bi morala iti večkrat s kom na kavo, malo večkrat se priti komu »pokazat« ipd. London, ki ga najbolje poznam, ima drugačno in višjo poslovno kulturo. De ne govorim o tem, da smo priče neverjetnemu nepotizmu. In to tako zelo očitno, da sem osupla. Nimam nič proti temu, da zaposlujejo strokovni kader, četudi je to sin od direktorja, če gre za kvaliteten kader. A problem je, da razni upravni in nadzorni odbori pogosto potrjujejo kandidate na pritisk vplivnih.«

Zgolj dva intervjuvanca sta ponudila drugačno stališče do omrežij in vpliva poznanstev pri pridobivanju posla. Eden na vprašanje ni odgovoril.

R21 »Včasih se to negativno konotira, ampak jaz ne bi dala temu negativne konotacije. Jaz sem prva umetnica v naši družini in nisem imela nobenih povezav, da bi me nekdo peljal, mi pomagal. Meni se to ne zdi toliko pomembno, bolj pomembna je kvaliteta oz. vsaj morala bi biti.«

R23: »V mojem primeru, ne vem, če sem kdaj tako pridobila posel. Da bi dobila posel zaradi tega, ker nekoga poznam, ne, tega ni bilo. Je pa res, da ne moreš delati z nekom, ki ga ne poznaš. To igra ključno vlogo.«

(4) Pravna zaščita

(4.1) Na vprašanje, ali so člani kakšnega stanovskega društva oz. organizacije ter, če ta dovolj učinkovito ščiti njihove interese, je 7 intervjuvancev odgovorilo, da niso člani nobenega združenja, 16 jih je takšno članstvo potrdilo. Ne glede na formalno članstvo so intervjuvanci mnenja, da tovrstna združenja na storijo dovolj za njihove interese ter da niso kvalitetno organizirana, da slabo obveščajo o svojih aktivnostih, da so premalo učinkoviti, da v določenih primerih sicer uspešno izvajajo strokovne aktivnosti (seminarji, izobraževanja), a ne posegajo po instrumentu zaščite svojih članic in članov. Med naštetimi društvi so bili izpostavljeni Društvo filmskih delavcev, Društvo oblikovalcev, Društvo dramskih umetnikov Slovenije, Društvo slovenskih pevskih pedagogov, Arhitekturna zbornica, Društvo likovnih umetnikov Ljubljana, Društvo fotografov Slovenije, Društvo pisateljev, Asociacija, CNVOS idr. Izpostavljena je bila kompetentnost določenih društev v času krize in potreba po reorganizaciji tovrstnih organizacij, da bi bolje skrbele za interese svojih članov tudi navzven, predvsem kot formalna oblika pritiska pri sprejemanju odločitev na ravni Ministrstva oz. države.

R11: (Vizualne umetnosti/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Sem član umetniškega sveta v Društvu likovnih umetnikov in kriza je ustaljena tema na naših sestankih. Nimamo načrta ali strategije, kaj narediti v krizi, saj smo umetniki in ekonomski vidik je za nas precej abstrakten. Morali bi povabiti kakšnega ekonomista ali podjetnika, da bi nam pomagal.«

R14 (Uprizoritvena umetnost/ glasbena umetnost/mediji in AV kultura/Drugo):

»Bil sem ne samo član, ampak tudi predsednik, vendar te organizacije lahko zelo malo vplivajo.«

R15 (Knjiga/Izdajanje knjig):

»Sem članica društva pisateljev, nimamo pa posebenga združenja nekomercialnih založnikov. Nekatere založbe so precej vplivnejše, saj na primer Študentsko založbo podpira Študentski servis.«

R16 (Mediji in AV kultura/Produkcija filmov, video filmov in televizijskih oddaj):

»Nisem članica, vendar vidim, da so se stanovske organizacije aktivirale in se trudijo.«

R17: (Knjiga/Izdajanje knjig):

»(...) ščitijo moje interese, kolikor morejo, ampak nimajo niti prav zares velikih pooblastil. Takrat, ko pridobivate status, morajo stanovska društva podati svoje mnenje. Vendar je to v sedanji uredbi ukinjeno, samo ministrstvo (...).«

R18 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Ni organizacije za samozaposlene v kulturi, pa bi morala biti. Ministrstvo je krivo, da je ni, ker Kulturniški zbornici nakazuje kar nekaj denarja, da ne deluje. Že nekaj let se pričakamo, kaj bodo naredili s Kulturniško zbornico. Oni so tisti, ki delijo denar in so tudi naredili statut te zbornice, ki ga ne dovolijo spremeniti. Zbornica je finančno krita, da ne deluje. Sama sebi je namen, pa še plačujejo jo, da je sama sebi namen. Država si seveda želi, da mi nismo povezani in da se ne združujemo, da smo premalo informirani. Za to zelo skrbi. Država ne želi narediti neke organizacije, ki bi za to poskrbela, ne želi podpreti sistema, da bi bili informirani (npr. zdravnik ne ve, kako ti bolniško napisati). To je državi v interesu. Manj kot posameznik ve, boljše je. Manj kot si združen, boljše je (...) sem članica Asociacije. Vprašanje ni primerno, ker organizacija ne more ščititi mojih interesov. Prizadeva si, da bi spremenila sistem, kar pa je izjemno težko. Enkrat gre to lažje, enkrat težje. Vem tudi to, da scena pričakuje, da bo to hitro rešljivo. To se mi zdi zelo nevarno vprašanje, ker ljudje absolutno preveč pričakujejo in premalo vložijo. Delo v takšnih organizacijah

temelji na lastnem brezplačnem delu. Kolikor boš vložil v organizacijo, toliko ti bo ona ponudila. Kultura žal nima tako visoke zaščite, premalo nas je. Glosa ne deluje, ker nima finančnega zaledja. Na drugih področjih je drugače, ker se plačujejo članarine in je dovolj velika masa ljudi.»

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Sem član Asociacije, ki sicer ni čisto stanovsko društvo, saj povezuje različne profile. To je edina organizacija, ki se zavzema za ščitenje naših interesov. V resnici je poleg CNVOS-a edina, ki sistematično dela. Jaz sem bil aktivno udeležen v njej pri prejšnji vladi, ko je bila prejšnja ministrica in takrat je bil dialog in tudi spremembe so bile možne, kar pa v tem mandatu ni možno kljub temu, da je skupina dobila mandat, da vodi dialog, ampak v tej skupini za dialog na drugi strani ni nikogar iz odločevalskih vrst, tako da se pogovarjajo samo z birokrati, ti pa vedno kažejo navzgor... tako da v resnici pravi dialog ne poteka.»

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Pri stvareh, ki se zdaj dogajajo, potrebujemo pravnike in zelo izkušene lobiste. Za te ljudi te organizacije večinoma nimajo denarja in so brez moči.»

(4.2) Na vprašanje, ali menijo, da država prisluhne njihovim težavam in ali jih nanjo sploh naslovijo, smo dobili precej enotno mnenje, da država in pristojno ministrstvo nimata posluha za težave samozaposlenih v kulturi. Obenem jih večina pravi, da svojih težav ne naslavlja na državo ozir. Ministrstvo, ker ne verjamejo, da jim bo kdo prisluhnil, ker »ne bo učinka«. MIZKŠ bi moral izboljšati strategijo komuniciranja s to skupino ljudi, za katere je po zakonu odgovoren, postati bi moral občutljivejši za stiske in težave samozaposlenih v kulturi, MIZKŠ bi moral ponuditi platformo za konstruktiven dialog in se vrniti k poslanstvu zaščite kulture in kulturnih ustvarjalcev, še posebej »svobodnjakov«, ki nimajo pravne in druge zaščite v javnih zavodih, temveč so prepuščeni samim sebi in razdrobljeni po svojih številnih področjih.

R10 (Arhitektura in oblikovanje/Umetniško ustvarjanje):

»Država bi morala bolj vlagati v podjetja, ki podpirajo razvoj in nove, mlade, inovativne kadre. A imam občutek, da države vse manj prisluhne, najbolj se je to

izkazalo z ukinitvijo Ministrstva za kulturo. (...)»

R5 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Država ne prisluhne in da, svoje dileme in težave pogosto naslovim. Njihova aroganca je osupljiva.«

R7 (Intermedijska umetnost/Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj):

»Država ne prisluhne našim/mojim težavam. Večkrat sem jih naslovil nanjo, tudi s pomočjo mednarodnih institucij, ki so naslovile protest, a ni bilo nobenega posluha.«

R9 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Denimo s tem projektom želi prisluhniti, upam, da rezultatov projekta ne bo potem vtaknila v predal.«

R11 (Vizalna umetnost/likovnovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»S strani Ministrstva ni nobene pomoči, saj ni nobenih projektov. Letos je bil en razpis, pa so ga ustavili, tako da tudi tiste razstave, ki so bile načrtovane za letos, se ne bodo izvedle. Društvo ni naslovilo nobene pritožbe ali pisma na Ministrstvo zaradi ustavljenih prijetkov, saj se Društvo financira tudi iz sredstev Ministrstva in nihče si ne upa nič reči, saj v primeru, da bodo zopet kakšna sredstva na voljo, ne bi želeli biti v podrejenem položaju.«

R14 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, intermedijska umetnost, mediji in avdiovizualna kultura):

»Problem je sodelovanje med ministrstvi. Recimo pri avtorskih pravicah ministrstvo za kulturo prisluhne, vendar ni pristojno. Pristojno je ministrstvo za gospodarstvo, ki pa ščiti interese gospodarstva, ne pa kulturnikov.«

R15 (Knjiga/Izdajanje knjig):

»Javna agencija za knjigo je razumela naše probleme, vendar se njena vloga zmanjšuje.«

R18 (Arhitektura in oblikovanje/Umetniško ustvarjanje):

»Odvisno od politične garniture. Prejšnja je zelo odprla vrata, a žal samo odprla vrata. Sprejeli so naše predloge in pobude, a od njih se je zelo malo realiziralo. Težave naslavljam na državo, saj moraš iskati dialog. S prejšnjo garnituro je bil dialog sicer vzpostavljen, realizirano pa je bilo malo. Vendar v primerjavi s tem, kar je zdaj, je bilo bolje.«

R21 (Vizualna umetnost/Likovna umetnost/umetniško ustvarjanje)

»Do zdaj nisem bila nič angažirana. Nisem si upala. Ne upam se preveč izpostavljati. Sicer mislim, da bo nujno potrebno, da bomo skupaj stopili, da bomo aktivni.«

(5) Položaj, razvoj in infrastruktura umetnosti v Sloveniji

(5.1) O položaju umetnosti v Sloveniji

R1: *»Vtis imam, da gre za bombardiranje z majhnimi stvarmi, a ni česa večjega, strukturiranega. (...) Danes je tako kot da bi se tisoč ljudi ukvarjalo z iskanjem nič, nihče pa z združevanjem, s sodelovanjem, s sintezo. Mislim, da so deloma k temu prispevale težave s preživetjem. Ni časa za refleksijo, zgolj površinski izdelki, ki razburijo in šokirajo, ne prinašajo pa nobene dolgoročne, globinske spremembe. V klasičnih časih je umetnost delovala združujoče, vrednote, lepota, notranje rasti, duhovnost – danes pa nima več te funkcije, umetnost deluje kot čisti dekor, kot nekaj tržnega, kot razburjenje zaradi razburjenja, kot iskanje pozornosti, kar je spet odraz finančne situacije, tekmovalnost za pozornost – kar pa ne poraja najvišjih oblik umetnosti. Za najvišje oblike umetnosti človek potrebuje prostor in čas za refleksijo(...)«*

R2: *»Odvisno od perspektive. V Ljubljani imamo štiri gledališča – to je primerjalno veliko. A na drugi strani - cela filmska industrija dobi od države toliko kot eno novogoriško gledališče – z vsemi festivali itd. Problem Vibe filma vidim v tem, da je še vedno v državnem lastništvu, nič drugega ni in lahko bi se financirala sama, ker je*

eden boljših studiev po opremi v Evropi. Ampak imajo tako visoke cene, da noče nihče najemati. Če bi bili na trgu, bi morali spustiti cene in bi bili ves čas polni, tako pa so ves čas prazni (...).«

R4: *»Žal država še vedno vidi kreativne poklice kot boemske, v očeh države sta kultura in umetnost breme, nebodigatreba. Ampak to je po moje napačna logika, napačen pristop. Če bi bila država bolj proaktivna, bi vlagala, omogočala, vzpodbujala takšna področja, tudi izobraževanje, to pa bi rezultiralo v kvalitetnejših proizvodih, višji dodani vrednosti, prepoznavnosti itd. Arhitektura in oblikovanje bi lahko v tem pogledu veliko prispevala, v tujini je to mnogo bolj cenjen posel kot pri nas.«*

R10: *»Država in kulturniška politika bi lahko in morali več storiti. Naj dam en primer – na francoskih mestnih avtobusih (javni servis) so na displejih in oglasnih površinah namesto reklam citati francoskih ustvarjalcev (pesnikov, pisateljev itd.). Pri nas pa reklame za »Poli salamo«. Država v Franciji na takšne načine torej povdiguje status umetnosti in nacionalne kulture. Pri nas tega ni in to je slabo. V nekaterih državah ljudje, cela država, živijo z oblikovanjem, to je stvar omike, kulture, mentalitete.«*

R5: *»Na krilih kulture se dvigamo kot narod, država pa s svojim obnašanjem in ukrepi to uničuje in zatira. In očitno trenutno država zatira vsakršno svobodomiselno ustvarjanje, ki ustvarja umetniške presežke. In jaz sem mnenja, da bodo politiki na teh istih krilih kulture, na katerih se dvignejo, tudi padli.«*

R6: *»Kulturniki smo od nekdaj morali narediti nekaj z malim, nikoli ni bilo izobilja, kriza je nekaj, na kar smo itak navajeni (...) A moram poudariti še nekaj – umetnike nas boli, zelo boli, da nam je država vzela Ministrstvo za kulturo. S tem nam je država dala nek negativen signal, degradacija celotnega področja.«*

(5.2) O tem, ali je v Sloveniji mogoče preživeti kot umetnik/umetnica in na katerih področjih bolj

R5: »Meni se zdi najbolj žalostno dejstvo, da moram zniževati nivo svojega ustvarjanja zaradi samega preživetja. Ker ustvarjanje umetniških projektov zahteva pomoč s strani občine ali MIZKŠ, le ti pa imajo visoke zahteve za tisto malo sredstev, ki jih potem namenijo umetnosti, oz. kulturi. In razen umetniškosti nimamo nekakšnega finančnega zadoščenja – zato smo primorani zniževati kriterije ustvarjanja, da svoj izdelek sploh lahko prodamo. Se pravi, je zelo težko zadovoljevat zahteve ministrstva po vrhunskosti in od tega vsaj približno dostojno živeti.«

R9: »V Sloveniji je težko preživeti kot umetnik, redkim uspe, a so pogosto povezani z delom v tujini. Če je arhitektura umetnost, potem je najlažje uspeti v arhitekturi.«

R15: »Lažje se preživi na področju vizualnih umetnosti. Družba postaja čedalje bolj vizualna, vendar je zato toliko bolj pomembno podpirati pismenost in tudi zahtevnejše tekste, da ne bodo prevladala le enostavčna sporočila.«

R16: »Na mojem področju (film) se še lahko preživi, vendar je verjetno različno po kulturnih področjih.«

R18: »(...) tradicionalno so konzervativnejša področja, predvsem scenska umetnost in glasbena umetnost, bolje plačana kot vizualna in intermedijska umetnost. Ni možno zamisliti, da ko delaš karkoli za gledališče v javni instituciji, da ne bi bil plačan, seveda si povsod plačan. Popolnoma normalno pa je, da ko razstavljaš v Muzeju sodobne umetnosti ali v Moderni galeriji, da nisi nič plačan. To so res konzervativna področja, ki živijo že toliko stoletij in zaradi tega se je sistem že vzpostavil, medtem ko tega pri mlajših področjih ni.«

R19: »V javnih zavodih se da preživeti, ker so tam na plačah, ki so zagotovljene, in oni bodo dobili plače, tudi če programa nimajo. Mi pa si honorarjev ne moremo izplačati, če programa nimamo. Se pravi, javni zavodi so na varni strani, pa potencialno so na varni strani tisti, ki proizvajajo artefakte, ki jih lahko prodajajo na trgu. Zdaj pustimo to, da trga tako rekoč ni. Je par galerij, ki so zelo pogojno prave galerije. Obstaja nek svetovni trg in če se uspejo plasirati na ta svetovni trg, potem

ja, medtem ko je v Sloveniji zelo težko preživeti.«

R20: »Seveda je možno preživeti, samo kakšno je to življenje, je druga stvar. To je življenje na robu. Če nimaš podpore doma, če si tako zase, je to dejansko hoja po robu. Na področju uprizoritvene umetnosti je lažje preživeti kot na področju slikarstva. Ne vem, kako je s knjigo, ampak po moje ni prav briljantno. Ne vem tudi, kako je z glasbo... V bistvu ne vem, zakaj je prišlo do teh razlik v samih honorarjih.«

(5.3) O tem, kako ocenjujejo položaj svojega področja dela v Sloveniji

R1 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Radikalno se slabša. Ljudje manj kupujejo knjige, subvencije so slabše, ministrstvo ima manj denarja itd. Posledično se slabša tudi kvaliteta. Čedalje več ljudi se je pripravljeno prodati pod ceno, govorim o »ekspresnem prevajanju«, pri prevajalstvu je še dodatni problem – denimo glede kategorije podnaslavljanje (podnapisi): - kjer čutim solidarnost s kolegi, čeprav mene ne zadeva. Oni ne bodo nikoli dobili nagrade za prevajalstvo, ker nimajo pogojev dela. Ponavadi delajo v nekih temnicah, v kletih, ponavadi pod strašnim pritiskom. Kje bodo oni našli vrhunsko prevajalsko rešitev?! Če pa jo že najdejo ne pride v vrstico, ker je predolgo in morajo vreči takšno rešitev ven, kako naj na tak način pridejo do vrhunskih dosežkov?! Ni mogoče, da bi takšni dobili kakšne vrhunske nagrade. Pravi umetnik se lahko z nekaj stavki ukvarja cel mesec ... in na koncu kljub temu dobi slabo plačilo.«

R2 (Intermedijska umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Zelo v redu. Davčni sistem podpira samozaposlene in tukaj je dobro urejeno – za tiste, ki sami plačujemo socialne prispevke. Menim edino, da bi morali dvigniti honorarje, potem bi si lahko vsak plačeval.«

R5 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Položaj samozaposlene igralka: zaradi novih ukrepov so za nas zaprta gledali, smo kot honorarci prevelik strošek, ne glede na svoje sposobnosti in vrhunskost. Dogaja se celo da mi rečejo ljudje iz zasebnega sektorja, ki cenijo moje umetniške kvalitete, mi iskreno rečejo, da si me ne morejo privoščiti – kljub mojemu že zelo recesijsko

znižanemu honorarju.«

R6 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje/snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij):

»Zelo specifičen, zelo omejen položaj, operna pevka sem in kot taki sta mi na voljo le dva teatra v celi državi. V tem kratkem času (sem mlada umetnica) sem v veliki meri dosegla vse, kar se da doseči (nastopila z uveljavljenimi orkestri, na vseh odrih). A pogledajte, kakšna je mentaliteta v Sloveniji. Sprejeta sem bila na eno najboljših šol/fakultet na svetu. Ko sem na Min. za kulturo spraševala glede štipendije, mi je gospa rekla, da naj grem raje kam drugam, tam preveč stane. Da oni bolj podpirajo, da se mladi odločijo za inštitucije v Romuniji, Albaniji, Bolgariji, ker je tam veliko ceneje in jih lahko več podprejo... Na MK niso bili toliko zainteresirani, da bi podprli nekega potencialnega vrhunskega umetnika... Čeprav se mi zdi, da je zdaj čas, da bi podprli vrhunskost, izjemnost, edinstvenost, talente. S tem bi dvignili prepoznanost Slovenije. Pogledajte vrhunske športnike in kulturnike, kakšni promotorji so.«

R7 (Intermedijska umetnost/Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj):

»Kar se tiče mojega področja dela, je infrastruktura v Sloveniji zelo slaba. Na splošno pa – bili so poskusi, da nekaj uredijo (ustanovitev centra za moderne ples, ki je sedaj ukinjen), sedaj so ukinili nekatere razpise, infrastruktura izginja.«

R8 (intermedijska umetnost, mediji in AV kultura/televizijska dejavnost):

»Film v Sloveniji se plačuje iz državne malhe. Izbor, komu bo šel denar, je zelo slab, vedno isti krogi ljudi. Outsiderji, četudi so vrhunski in imajo super projekte, nimajo šans, ne pridejo zraven.« Dokaz in primer: pred časom smo imeli vrhunski projekt in smo večkrat poskusili na razpisu. Financiranja nismo dobili. Ko smo prosili večjo in etabrirano producersko hišo, če prijavi naš projekt, pa se je izšlo. Kasneje smo šli v filmom v tujino, na festivale in smo pobrali veliko nagrad, film je bil odlično sprejet. (...) Producenti slovenskega filma so zgolj blagajničarji. Denar dobijo od Filmskega sklada in ga po neki tabeli razdelijo ustvarjalcem filma. Za razliko od tujine, ko mora producent malho napolniti s svojimi lastnimi močmi. In ko naredi en dober projekt, mora od tega projekta malho napolniti in tako rataš producent prvovrstnih, dražjih

stvari. Ker začneš z malim, gre potem za rast. Tukaj pri nas pa se čaka na državne razpise in vse, kar mora producent narediti je, da ga pripelje po pogodbi do festivala slovenskega filma, vsako leto v Portorožu in tam se v bistvu izpolni dolg do države. In tako se nam je zgodilo z enim filmom – producent je pripeljal film na festival, s tem je dolžnost do države izpolnil. Mi smo pa ostali brez denarja. Producent je šel v stečaj in mi smo prijaviili stečajno maso. Šlo je za neke vrste kulturni Vegrad. Mi smo dali na sodišče terjatve, a nas sodišče ni niti obvestilo, kaj se je zgodilo s to stečajno maso. Producent je nato film s pomočjo svojih marionet odkupil za 10.000 evrov kot prazne filmske rolce, ugotovili so, da stečajne mase ni in so nato dali film v Kolosej in ga zavrteli. Komercialno so z njim začeli služiti, s tem, da avtorsko pravo ni plačano in to je še eno vprašanje, ki bi ga na Ministrstvu meni kot oblikovalcu zvoka, kot avtorju zvočne slike, morali pojasnit – pomagati bi morali s pravno pomočjo! Oni točno vedo (na MIZKŠ), da nisem finančno toliko močan, da bi izpeljal takšno zadevo pred sodiščem. Ne razumem, kako lahko ocenijo, da stečajne mase ni, da se film odkupi iz skladišča kot prazne filmske role, na teh rolah pa je posnet film – na katerem je moje/naše avtorsko delo. Enako je s scenografko in še nekaterimi, cela vrsta nas je, ki nismo dobili plačila.«

R9 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):
»Področje je podcenjeno, problem dumpingških cen, kriza je očitna tudi z naslova povezave med arhitekturo in gradbeništvom.«

R13 (Intermedijska umetnost, mediji in AV kultura/umetniško ustvarjanje):
»Fotografija se v Sloveniji zelo razvija, je močan medij, fotografske razstave so dobro obiskane. Ne poznam pa nobenega fotografa, ki bi lahko preživel z umetniško fotografijo, vsi se poleg tega ukvarjamo še z novinarsko fotografijo, modno fotografijo, pokrivamo družabne dogodke, delamo za arhitekturne biroje itd. Nihče ne dela izključno umetniške fotografije. Tudi v tujini se mi zdi, da so vsi fotografi vpeti tudi v gospodarstvo. (...) Umetnost je stvar mojega prostega časa. Je intimen projekt, ki ga želiš izpeljati in ga tudi izpelješ. Gre na račun moje družine. Za vikend, ko bi lahko bil z družino, grem fotografirat.«

R17 (Knjiga/izdajanje knjig):

»To, kar so naredili z Javno agencijo za knjigo, je zadeve poslabšalo. Stvari so naredili manj transparentne. In honorarji se niso zvišali odkar smo na evru. V gledališču pa... tukaj sploh ne vem, kaj naj vam rečem. Sploh si ne upam vprašati ljudi, ali še imajo plače. Tisto, kar mene najbolj spravlja v depresijo, je to zmerjanje. Jaz bi prenesla še malo bolj asketsko življenje, ker konec koncev, če ni, ni. Ampak, da te predstavijo kot, da si ti kriv. Jaz nisem kriva. Jaz sem tako kakor vsi dajala, da so dokapitalizirali banke, isto sem dajala denar, ki je šel za pomoč v Muro, pa ne vem kaj še vse. In potem, da mi rečejo, da jaz ničesar ne prispevam in da sem samo proračunski porabnik, s tem, da sploh nihče ne govori, koliko evropskega denarja kultura notri prinese. O tem nihče ne govori. In potem se minister hvali, kako se bo gradila ali obnavljala Narodna galerija. Seveda se Narodna galerija ne bo obnavljala iz slovenskega denarja, ampak iz evropskega. Oziroma 15% bo slovenskega denarja, ostalo pa bodo evropska sredstva. Kdo bo pa delal? Ja, upam, da slovenski delavci, kar pomeni, da denar, ki ga bo kultura prinesla v državo, se bo prelil v slovenski sistem. Ampak, zakaj bi to ljudem povedali, ker potem si bodo morali najti kakšno drugo tarčo za znašati se nad njo. Naj bo vsaj tiho minister, če mu že ni nič jasno.«

R20 (vizualna umetnost/likovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Bom začela s področjem slikarstva. Prostori so problem. Vsaka občina bi morala nameniti nekaj občinskih prostorov za ateljeje, saj to zelo manjka. Ko sem bila v Izoli, sem na tak način imela atelje in se mi zdi, da je to lahko krasen pretok. Tam imaš lahko tudi razstave in delavnice. Taka mala gesta občine bi lahko ogromno pripomogla. Pa tudi, če si plesalec, bi ti lahko občina dala neke prostore za vaje, za možnost delavnic. Ta bazični del v smislu prostora bi bil lahko bolj podprt.«

(5.4) O razmerah in dobrih praksih iz tujine**R2** (Intermedijska umetnost/umetniško ustvarjanje):

»(...) kolikor poznam ureditve po Evropi, bi kot dober primer urejenega položaja umetnikov/kulturnikov izpostavila Francijo. Tam denimo imajo umetniki čas na razpolago, ni jim potrebno ničesar dokazovati, eno leto lahko samo iščejo,

razmišljajo, kaj bodo delali. Tak status imajo tudi Skandinavci, Nemci, vsi imajo cenzuse.«

R4 (arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»V nekaterih državah (Nizozemska, Danska) cela industrija bazira na teh poklicih (oblikovanje, arhitektura), pri nas tega ni. Industrijski razvoj je neobhodno povezan z oblikovanjem, le da podjetja v Sloveniji tega nočejo razumeti, menijo, da je to nepotrební strošek, (...) V mnogih (večini!) skandinavskih podjetij vlagajo v oblikovanje, zaposlujejo oblikovalce, del razvoja katerega koli produkta so tudi oblikovalci. Pri nas nasprotno so pa takšna podjetja silno redka. Eni se sklicujejo, da na trgih, na katere izvaža Slovenija, itak ni visoke kupne moči, a v resnici nek kvalitetno oblikovan izdelek ni nujno dražji, je pa bolj uporaben. Pri nas v resnici malo ljudi pozna pomen in vrednost oblikovanja (...) nekateri to vidijo kot »kozmetiko, kot šminkarijo«. Cel Apple je zrasel na oblikovanju! V Sloveniji vidim kot ključno težavo, da vsi mislijo, da vse vedo in vse znajo. Predsednik uprave zase misli, da se na vse spozna, da točno ve, kak design je najprimernejši in da ni potrebno vlagati v dodatne kadre za tovrstna področja dela/proizvodnje.«

R5 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

Primer dobre prakse, ki bi ga izpostavila, je Velika Britanija. Tam umetnikom pomagajo na začetku kariere z nižjimi davki, ali pa so davkov celo oproščeni. Ko si samozaposlen, imaš vedno zaposlitev za določen čas, so honorarji zato višji, denimo delaš za eno leto-honorarno, a je honorar višji, ker si za določen čas. In nato lahko živiš po projektu še nekaj časa. Pogoji za delo so človeški – lahko greš vsaj na bolniško. In če naročnik tega ne omogoča, je odškodninsko odgovoren, če se komu kaj zgodi. Samozaposleni je tretiran kot delavec.«

R6 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/ Snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij):

»Izpostavila bi izobraževanje v VB. Sicer pa poznam ureditve, ki so ustrezne, tudi v Španiji, Nemčiji, Franciji, Italiji, na Švedskem, na Češkem. Omenila bi tudi Švico, tam je položaj umetnikov odlično urejen, od njih dobim občutek, da so zadovoljni državljani. Švicarji radi poudarijo, da država »goes the extra mile« (gre dodatni

kilometer za svojega državljana, op.), se potrudi, da dobi povratno informacijo od državljanov, da dobi njihovo mnenje.«

R8 (intermedijska umetnost, mediji in AV kultura/televizijska dejavnost):

»V tujini je bolje razvito, v vzhodni Evropi imamo dve meki za filmsko ustvarjanje, Praga in Budimpešta (poleg etabliranega centra - Berlina). V Pragi imajo močno filmsko šolo, močne studie. Ko so prišli v Slovenijo delat Narnijo, je bil celoten filmski ustroj češki, od statistov do cateringa, od pilota do helikopterja, vse. Naši se niso dovolj in ustrezno odzvali.«

R9 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Dobre prakse: Švica, Nemčija, Avstrija, Švedska: zaposlitev v biroju, za nedoločen čas, profesionalna rast, rešen problem pripravištva itd.« Češka denimo, ima ureditev/mehanizem, da ti morajo po dveh mesecih tovrstnega »prijateljskega sodelovanja« formalizirati delovno razmerje«.

R11 (Vizualna umetnost/likovno ustvarjanje/umetniško ustvarjanje):

»Dve leti sem bil na Nizozemskem, kjer je deloval kot umetnik in ponudba honorarnih del je bila enormna. Ta dela so bila spodbujena s strani države, pa tudi trg na Nizozemskem deluje drugače. Država ima različne prijeme, da olajša delo likovnemu umetniku. Imajo davčne olajšave, interes javnosti za likovne umetnosti je precej večji. Podjetniki, gospodarstvo so precej bolj zainteresirani za lik. umetnost, imajo svoje zasebne zbirke, saj je tudi to davčna olajšava za gospodarstvo. Imajo razvite tudi zasebne in državne fundacije, ki se ukvarjajo z umetniki, z njihovim položajem itd. in pripravljajo smernice za razvoj umetnosti. Tudi mesto Amsterdam dodatno spodbuja umetnost ter mestne četrti imajo svoje politike sodelovanja z umetniki in organizirajo delavnice, dajo na voljo umetnikom ateljeje itd. To ni bilo razvito v enem letu, vendar je bila to vizija, strategija, ki se je skozi čas razvila v uspešno prakso.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»V Franciji je neprimerljivo boljši položaj prevajalcev kot pri nas. Sistem je popolnoma drugačen, veliko bolj je prilagojen in pozoren do posebnosti tega statusa

samozaposlenih. V tujini (npr. Francija, Italija, Nemčija, Belgija, Italija) imajo prevajalske hiše, medtem ko tega pri nas ni. To je mreža hiš, ki so vezane na določen jezik in določen krog prevajalcev. Glede na to, kakšen projekt oz. prevod imaš, lahko zaprosiš, da ti omogočijo bivanje v tem centru. Jaz največkrat hodim v Francijo v en prevajalski center na jugu in sam center omogoča eno regionalno malo štipendijo, ki je podobna dnevnicam. Na vsake 4 leta, če imaš zelo pomembno knjigo, lahko zaprosiš njihovo Ministrstvo za kulturo za prispevek, ki je za mesec ali dva bivanja tam kar dosti spodobna vsota. Ponavadi so to lokacije tudi take, da se prevajalec dobro počuti. Počuti se kot da ga končno nekdo malo podpre. To so dosti lepi kraji, z zelo dobrimi knjižnicami in precej izkušenim osebjem, kar omogoča neko profesionalno izmenjavo.»

(5.5) Ocena infrastrukture umetnosti v Sloveniji in ocena infrastrukture na njihovem področju dela

R2: »Zelo v redu. Razen NUK-a imamo dobro situacijo, super filmski studio, imamo veliko muzeje, ki so prazni, galerije so prazne ... Imamo opero, ogromno gledališč, ki so popolnoma v redu, če bi jih znali vzdrževati – a jih ne vzdržujejo, ker čakajo, da bodo na ta račun dobili sredstva.«

R6: »V Sloveniji je ena sama akademija (za glasbo, op.), pa še tam so velike težave. Akademija trenutno nima sredstev za nadaljevanje pouka po januarju. Študenti so bili pred kratkim obveščeni, da ni denarja za plače, za najemnino in da bo morda to konec akademije. Naša akademija lahko, da ne bo več obstajala čez tri mesece.«

R8: »Viba je dober studio, evropsko primerljiv, upravljanje pa je katastrofalno. Cenike imajo take kot da prodajajo zlato, morali bi odpreti vrata. So monopolist.(...)«

R11: »Infrastruktura v Sloveniji je slaba. 'Težko vidiš sliko v moderni galeriji.' Koncentracija je na eni konceptualni umetnosti, saj se vodstvo v moderni galeriji ni menjalo zadnjih 15 let, kar ni higienično. Preferira se samo ena slogovna usmeritev. V tujini je to bolj pestro, dinamično in je zanimanje javnosti zato tudi večje. Moderna galerija ne spodbuja mladih - mlad slikar ne more razstavljati v Moderni galeriji.

Muzej sodobne umetnosti se delno križa z Moderno galerijo. Že nekaj časa za klasično štafelajno sliko ni prostora v Moderni galeriji.»

R14: »Deficit prostorov za neprofitno najemnino.«

R19: »Infrastrukture na našem področju dela (arhitektura, op) ni. Kar se likovne umetnosti tiče, je malo boljše ker imamo muzej za sodobno umetnost, še vedno pa manjka ustrezna galerija. Po drugi svetovni vojni ni bila zgrajena niti ena galerija za sodobno umetnost. Za intermedijsko umetnost nimamo galerije.«

R23: »Je še kar dobro postavljena. Še vedno sicer nimamo muzeja za fotografijo, predvsem pa je problem ta, da isti kadri sedijo na položajih 30 ali 40 let. In to je največji problem, ker se potem promovira samo eno skupino. Drugače je infrastruktura kar dobro postavljena, saj imamo veliko razstavišč tako na mestnem kot na državnem nivoju, muzeji se tako rekoč dnevno odpirajo...(…).«

(6) USTVARJALNOST, AKTIVNOST

(6.1) Respondente smo spraševali tudi o tem, kako delovne, ekonomske in življenske razmere vplivajo na njihovo ustvarjalnost. Skoraj brez izjeme pritrujejo na neposredni vpliv omenjenih kriterijev na svoje delo in ustvarjanost, izpostavljajo stres, težko osebno ekonomsko situacijo, prihološka bremena, nemotiviranost in strah pred prihodnostjo.

R1 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Močan stres izrazito zmanjšuje kvaliteto dela, poleg tega povečuje možnost za bolezen/bolniške, kar dodatno slabša situacijo.(...)«

R4 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Če so delovne razmere urejene, če imam neko solidno ekonomsko situacijo, potem lahko grem na razstave, na sejme, na kakšno konferenco in sem posledično bolj motivirana, bolj ustvarjalna. Podobno je z najnovejšo tehnologijo na našem področju.

Če imaš primerne instrumente za svoje delo, si uspešnejši, kreativnejši. Če pa imaš nek slab računalnik, počasno tehnologijo, pa včasih vmes že pozabiš, kaj si hotel narediti, ko se ti tako dolgo odpira neka stran ali nimaš primernih programov, ki so precej dragi itd.»

R10 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Zagotovo si bolj ustvarjalen, če je več denarja, lažje delaš, če ni bremen in hudih eksistencialnih omejitev. Večinoma je tako, da delaš stvari za preživetje, ne za ustvarjalnosti. Jaz denimo bi z veseljem odpovedala kakšno delo oziroma kakšnega naročnika z neprimernim odnosom, a gre za preživetje in tega ne morem storiti.»

R5 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Trenutno stanje in strah pred prihodnostjo absolutno hromita moje ustvarjanje in posledično sprejemam projekte manjše kakovosti in nižje honorarje, kar vsekakor ni to, kar bi potem lahko dokazovalo mojo vrhunskost in ne morem izkazati vsega tistega, za kar sem se celo dodatno izobraževala. Obenem bi želela dodati, da politika krni tudi mojo svobodo umetniškega ustvarjanja in izražanja s svojimi ideološkimi pritiski.»

R6 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/Snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij):

»Rada bi rekla da ne, pa ni res. (...) Če nimam rednih prihodkov, ne morem plačevati računov, če ne plačam računov, mi izklopijo gretje, če nimam gretja, zbolim, se prehladim. In traja vsaj 14 dni, pri nas je tako... to je dickensovski primer, a je nazoren in življenjski! Delovne in ekonomske razmere, ... to je vse povezano. Če niso urejene, ne morem najemat sobe, v kateri bi naprej delala, da bi uredila delovne razmere ...spirala. (...)poučujem, pa ne zato, ker bi to rabila. Jaz lahko živim od svojega petja. Jaz poučujem, ker verjamem, da imam nekaj za dati, da ohranjam to vejo živo. Ko pa iščem prostor, kjer bi poučevala, sem pa prepuščena povsem svoji iznajdljivosti. MOL mi ne ponudi stanovanja (vsako leto kandidiram pa nimam možnosti, mi manjka ogromno točk, kljub moji izobrazbi...), mi ne ponudi sobe, kjer bi lahko poučevala ... Gre za infrastrukturo, ki manjka. (...) Ni mi potrebno nič dati, pričakovala pa bi, da mi vsaj omogočijo.»

R9 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Če bi hotel obdržat tak status kot sem ga imel, ko sem bil (kvazi) zaposlen, bi moral naredit šest hiš na leto, kar je veliko, težko je pridobiti toliko posla. Problem je, ker so cene previsoke glede na to, kaj lahko računaš. Če bi bile cene nizke, bi lahko prišel skozi z dvema hišama – v Avstriji denimo so arhitekti, ki samo hiše delajo, recimo pri nas biroji ne morejo preživeti, če delajo individualne hiše. (...) Življenski stroški so tako visoki, da je težko posvečati pozornost ustvarjalnosti.«

R14 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, intermedijska umetnost, mediji in avdiovizualna kultura/Druge):

»Težje pridobivanje dohodka v kulturi vodi v prevzemanje manj kulturnega dela (recimo igranje ansamblov na ohceti namesto da bi ustvarjali glasbo, ki bi jo sami želeli.«

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Zelo vplivajo. Splošni negativni pojav je kriza, ki je za vse enaka. Drugo, kar je, je ta plačilna nedisciplina. Tretje je nerazvojna naravnost teh mehanizmov, ki so nam na voljo. Tudi pravica do plačila prispevkov ima nek cenzus in ta cenzus je postavljen kot socialni minimum, čeprav ti za pridobivanje tega moraš biti vrhunski... (...)«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Velik vpliv imajo. Zelo nemotivirajoče je to, kar se sedaj dogaja. Letos se kar veliko ukvarjam z birokracijo, ki nima absolutno nobene zveze z ustvarjalnim delom. Tudi ta odnos, da so umetniki in kulturniki paraziti, negativno vpliva na mojo ustvarjalnost.«

R23 (Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/umetniško ustvarjanje):

»Velik problem je birokracija, ki jo je vedno več. (...) Predvsem bi bilo potrebno nekaj razjasniti: kam naj bi vse te spremembe pripeljale? Ali k temu, da se položaj in status samozaposlenega v kulturi izboljša ali k temu, da se ga ukine? Cilja ne ne poznamo, ni jasn. Ali hočejo, da boljše delamo ali da sploh ne delamo?«

(6.2) V zadnjem delu intervjuja smo spraševali po razstavnih aktivnostih oziroma prosili, če lahko sogovorniki in sogovornice na primerljiv način opišejo svoje delo v zadnjem obdobju. Ker gre za individualne delovne izkušnje, je njihove odgovore težko projicirati na širšo populacijo samozaposlenih, gre preprosto za izkaz aktivnosti preteklega obdobja glede na pluralna področja dela in ustvarjanja samozaposlenih v kulturi, s katerimi smo opravili osebne intervjuje.

R1 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Delala sem kombinirano prevajanje in predavanje. Ni bilo prostih dni, prosti dnevi le takrat, ko sem bila na robu pregorelosti, prosto popoldne pa večinoma prinese delovne sestanke.«

R2 (Intermedijska umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Obseg dela se je povečal, delam predvsem za tuje naročnike.«

R3 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Večji nastopi doma in v tujini: v 2011 – 14 tovrstnih angažmajev, v 2010 – 18.«

R4 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Razstavnih aktivnosti ni bilo, lani edino na Design Expo. Sicer pa redni projekti s strankami in na pogodbah, ki sem jih omenila na začetku.«

R10 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Moj odgovor o številu pogodb ustrezno opiše dejavnost preteklega obdobja.«

R5 (Uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/umetniško uprizarjanje):

»Doma in v tujini: približno 5 gledaliških projektov, 1 glasbeni projekt.«

R6 (uprizoritvena umetnost/glasbena umetnost/snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij):

»Pedagoška dejavnost – aktivno 10 mesecev na leto, 2-3 na teden, po 5 ur na dan. Nastopi: Sounds of slovenia (edina sopranistka), komercialni nastopi ter sodelovanje z institucijami (opera).«

R8 (intermedijska umetnost, mediji in AV kultura/televizijska umetnost:

»Javna sredstva (1. RTV, 2. Filmski sklad); Komercialno delo (2 projekta v jeseni).«

R9 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Aktivnosti in obseg dela v 2012 – izvedenih nekaj malih in srednje velikih projektov.«

R13 (Intermedijska umetnost, mediji in AV kultura/umetniško ustvarjanje):

»Ena večja razstava, lani več skupinskih razstav.«

R14 (Uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost, intermedijska umetnost, mediji in avdiovizualna kultura):

»Veliko manjših projektov, tudi v tujini, s področja glasbenega in zvočnega ustvarjanja.«

R15 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Glede obsega dela in priznanj se ne morem pritoževati. Glavni rezultati mojega dela v zadnjem obdobju se kažejo v uredništvu zbirk zahtevnejših kritičnih člankov, s katerimi se lahko vključujemo v evropske intelektualne trende.«

R16 (Mediji in AV kultura/intermedijska umetnost/ Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj):

»Delam predvsem dokumentarne filme, obseg dela je tolikšen kolikor ga zmorem.«

R17 (Knjiga/izdajanje knjig):

»V 2011 sem prevedla 2 romana, prevedla sem 2 kataloga, sodelovala sem pri eni predstavi, napisala sem 2 scenarija za kratki film, potem sem prevajala take majhne stvari kakor za gledališke liste. V letu 2012 sem prevedla 1 roman, 2 kataloga, ukvarjam se z eno znanstveno monografijo in z enim scenarijem. To je enih 56 točk po tistem kriteriju ministrstva.«

R18 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Produkcija umetniškega dela, izdelek ustvarjanje in produkcija istega dela. Nekaj

del je dolgoročnih (eno delo traja več let in je temu primerno dolgotrajnejše, težavnejše in bolj poglobljeno), nekaj so pa manjša dela, ki jih lahko hitreje dokončaš. In potem so zraven vse aktivnosti, ki so povezane s tem, od pridobivanja sredstev do povezovanja z ljudmi, kreacije in distribucije in v končni fazi upravičevanja sredstev. Delam večinoma za zavod, kjer sem ena izmed ustanoviteljic in to je glavna stvar. Preko tega se povezujem z morjem institucij. Drugo pa je to, kar delam scenografijo. Teater pride in me angažira za predstavo. Tretja stvar je, da poučujem še na univerzi.«

R19 (Arhitektura in oblikovanje/umetniško ustvarjanje):

»Jaz kot kustos naredim program in ga potem tudi izvedem. Letno imamo med 8 in 10 razstav, 4 performanse (imeli bi jih več, če bi imeli več denarja, ampak je performans taka oblika, ki tukaj ni na dobrem glasu), imamo 4 glasbene dogodke (to je v bistvu raziskovanje zvoka, imeli bi jih tudi več, če bi bilo raziskovanje zvoka na boljšem glasu), imamo serijo izobraževalnih delavnic, kjer otroke od 6. do 12. leta in otroke od 12. do 18. leta senzibiliziramo za sodobno umetnost, znanost, tehnologije in te sodobne zadeve. Zelo veliko se povezujemo z zunanjimi partnerji (predvsem z inštituti, srednjimi šolami in fakultetami) na področju znanosti in tehnologije.«

R20 (Vizualna umetnost/likovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»Lani sem razstavljala na 3 skupinskih razstavah. Letos sem imela 2 skupinski in 1 samostojno razstavo. Glede plesnih aktivnosti pa sploh ne štejem, ker je tega zelo veliko. Zdaj sem bila na Portugalskem, kjer sem imela dve predstavi. Teh predstav je sigurno 20-30 na leto. Včasih likovna dela kar vključim v predstavo, vendar na ministrstvu sploh ni posluha za vključevanje slikarstva in plesa. To je še zelo tako tabu tema. Obravnavajo me kot da sem preveč razpršena. To je njihov izraz. Do zdaj sem imela status kot slikarka in kostumografka, zdaj pa želim kot slikarka in plesalka, pa sploh ne vem, če je to možno. Ker kostumograf je še vedno likovna podoba in je združljivo s slikarstvom. Zdaj se moram posvetovati, ali lahko kombiniram slikarstvo in ples. Tukaj definitivno manjka fleksibilnost s strani ministrstva. Zdi se mi, kot da smo na dveh bregovih reke.«

R21 (Vizualna umetnost/likovna umetnost/umetniško ustvarjanje):

»V zadnjih treh letih sem imela 9-10 samostojnih in okrog 20 skupinskih razstav. Poleg tega sem ves čas opravljala pedagoško delo.«

R22 (Knjiga/izdajanje knjig):

»Letos se programi precej krčijo, dela je manj. Založniki si ne upajo več sprejemati novih in nepreverjenih stvari. Iščejo komercialno uspešne zadeve, kamor jaz ne sodim. Spreminja se tako kvantiteta kot kvaliteta oz. področje, za katerega naj bi se še delalo. Lani sem prevedla okrog 5 knjig in eno dramo. Letos sem prevedla 3 knjige. Zraven sem delala nekaj manjših prevodov za radio in televizijo.«

R23 (Likovna umetnost, intermedijska umetnost, knjiga/umetniško ustvarjanje):

»Jaz sem bila leta 2011 sicer res na bolniški, ampak jaz sem v tem letu naredila več kot oni zahtevajo v treh letih. Sicer v 2011 ogromno dejavnosti, v letu 2012 precej bolniške, zato manj aktivnosti: Predavanje 2x , samostojna razstava, skupinska razstava 2x, javni nastop, članek, prevod).«

4.2.2 Povzetek spoznanj kvalitativnega dela raziskave

- Glede na socialno-demografske značilnosti skupine 23 samozaposlenih v kulturi, s katerimi smo opravili osebni intervju, je mogoče zapisati, da se podatki v večji meri pokrivajo z izsledki spletne ankete/raziskave. Ključne značilnosti so tudi v tej skupini pokazale, da živijo v **maloštevilčnih gospodinjstvih z malo otroki**, da so glede na splošno populacijo **visoko izobraženi**, saj jih ima kar 20 v skupini 23 intervjuvanih visokošolski, univerzitetni, magistrski ali doktorski naziv. Podatek, da jih skoraj 70% svojo dejavnost opravlja v prostorih, ki so del njihovih bivanjskih prostorov, implicira, da **finančna situacija večini ne omogoča najema delovnih prostorov**. Takšno stanje je razvidno tudi na podlagi podatkov o lastništvu in starosti avtomobila ter informacij, ki smo jih pridobili o njihovem preživljanju letnega in zimskega dopusta, kjer je več kot četrtina intervjuvancev zatrdila, da **zaradi slabega ekonomskega položaja ne more dopustovati**, dobra tretjina, da si

lahko privošči zgolj letni dopust, a gre tudi v teh primerih za skromne počitnice. Le manjši odstotek intervjuvancev (13%) pa si lahko privošči tako zimski kot letni dopust.

- Samozaposleni v kulturi, s katerimi smo opravili osebni intervju, imajo **heterogene delovne prakse**, nekaj več kot **polovica jih ima redno delo**, slaba polovica dela zgolj priložnostno. Večina jih ni vezana na nobeno institucijo, sodelujejo tako z javnimi zavodi kot zasebnimi podjetji in NVO-ji.
- Prevladujoča je ocena, da jih država tretira kot **delodajalce**, čeprav so **de facto v položaju delavcev**. Takšna ureditev je neustrezna in bi potrebovala **korekcije** v Zakonu. V dodatno stisko jih potiskajo nerazumne **politične odločitve** (prepoved avtorskih pogodb ipd), ki krepijo negotovost na že tako **majhnem in nestabilnem umetniškem trgu** v Sloveniji. V najtežjem položaju je glede na odgovore prav skupina samozaposlenih v kulturi, ki deluje **na področju vizualnih umetnosti**, pri čemer smo ugotovili, da z izjemo dveh ali treh področij, ni pravzaprav nikjer dosti bolje. **Ustavila se je prodaja, odpovedani ali ustavljeni so javni razpisi, nižajo se honorarji, poslabšala se je plačilna disciplina naročnikov, vse manj je priložnosti za delo**. Pri tem samozaposleni izražajo razočaranje nad pristojnim ministrstvom, ki jim po njihovem mnenju v težkih časih ne stopi naproti.
- Okoliščine, ki dodatno otežujejo njihov položaj, so povezane s **finančno-gospodarsko krizo**. Ob tem, ko se zapira in oži trg, je vse manj tudi javnih sredstev za kulturo. V položaju prekarnih delavcev, najsibodo odvisni od zasebnega trga ali javnega denarja, se mnogi ne znajdejo, njihov »svobodnjaški« status pa je vse manj svoboden. Poleg osnovne dejavnosti, kulturnega/umetniškega ustvarjanja, si manj kot tretjina uspe zagotoviti **dodatno delo izven svoje dejavnosti**, pri tistih, ki si zagotovijo honorarno delo na drugih področjih, gre najpogosteje za izobraževalno/pedagoško delo, a krčijo sredstva tudi na tem področju in je potemtakem priložnosti še manj. Pri tem je indikativen podatek, da več kot **60% samozaposlenih nima rednega dela skozi celo leto**, ampak so vezani na kulturne koledarje oz.

sezonsko delo. Preživetvene »strategije« so najpogostejše **prihranki, pomoč partnerjev oziroma družine**, pri čemer jih večina izpostavlja, da si prihrankov glede na težko gospodarsko situacijo ne morejo več ustvarjati. S plačevanjem mesečnih življenskih stroškov (elektrika, voda, ogrevanje itd.) ima redno ali občasno težave več kot polovica intervjuvancev.

- Nekateri intervjuvanci (posebno na področju vizualnih umetnosti) so pozvali k premisleku, da **bi bilo potrebno nekatere kategorije/področja izključiti iz statusa samozaposlenih** (najpogostejše so omenjeni arhitekti in grafični oblikovalci), ker delujejo na precej bolj profitabilnem področju, imajo zagotovljen bolj razvit trg, na katerem je več produkcije in priložnosti. Obenem je celokupna analiza pokazala, da se položaj arhitektov in grafičnih oblikovalcev bistveno ne razlikuje od ostalih področij.
- Večina sogovornikov je menila, da **država ne ščiti ustrezno položaja kulturnih delavcev/samozaposlenih v kulturi**, plačevanje socialnih prispevkov se jim sicer zdi pomembno in potrebno, a razumejo to bolj kot **socialni korektiv** in ne kot ustrezno **nagrado za izjemnost**, ki jo država od njih terja in ob tem še zastruje pogoje za pridobitev statusa in možnosti kritja socialnih prispevkov. Sogovorniki so razočarani nad ukinitvijo njihovega matičnega **Ministrstva za kulturo**, razočarani so nad **slabo komunikacijo** s strani pristojnega ministrstva, zavedajo pa se in priznavajo obenem, da je tudi med samozaposlenimi **premalo organiziranosti in samoiniciativnosti**, ko gre za pogajanja/pogovore z državo. Večina intervjuvancev je mnenja, da skuša pristojno ministrstvo z Uredbo varčevati in še poslabšati njihov sicer mizerni položaj, namesto, da bi jim v negotovih časih pomagalo.
- Intervjuvanci ocenjujejo **izobraževalne institucije** s področja umetnosti in kulture kot **relativno kvalitetne in primerljive** s tujino, a obenem menijo, da jih **izobraževalni sistem ne pripravi dovolj za prihod na trg** po zaključku izobraževanja. Potrebna bi bila **bolj premišljena kulturna politika**, več štipendij, več možnosti za pridobivanje izkušenj na ustreznih tujih institucijah, **več povezanosti s trgom**. Verjamejo, da bi izobraževalne institucije morale

pogostejše **vključevati umetnike-svobodnjake v izobraževalni proces** kot gostujoče predavatelje z ustrežno izkušnjo in poznavanjem trga in relevantnimi informacijami, ki jih bodo študenti potrebovali po zaključku študija. Izobraževalni sistem bi moral po mnenju sogovornikov **več in ustrežneje usmerjati v zaposlitev.**

- Za mnoge samozaposlene v kulturi je bila odločitev, da zaprosijo za status, samoumevna, nekateri so želeli na tak način uveljaviti možnost plačila socialnih prispevkov, drugi so se odločali na podlagi želje, da ostanejo neodvisni ustvarjalci. Status samozaposlenega v kulturi je po njihovi oceni koristil manj kot polovici sogovornikov, tisti pa, ki menijo, da od statusa niso imeli posebne koristi, navajajo **prenizko postavljen cenzus letnega prihodka**, ki onemogoča dostojno življenje – če presežejo cenzus za nekaj evrov, izgubijo pravico do plačila socialnega prispevka. Več sogovornikov poudarja, da je bil takšen **status primarno vzpostavljen zato, da bi bil primerljiv z delavci v javnem sektorju v kulturi.** Predvideval je večjo fleksibilnost, ker kulturniki s tem statusom ne bi bili več vezani zgolj na eno institucijo. Z vsako spremembo so se pogoji zaostрили oziroma spremenili na slabše, še najbolj problematično pa je, da je šlo ob prvi uveljavitvi za status delavca, danes pa pravzaprav za status delodajalca. Iz tega izhaja **vrsta anomalij**, ki jih izpostavljajo samozaposleni (onemogočena pravica do bolniškega dopusta takoj ob nastopu bolezni, pri čemer obstajajo v ureditvi izjeme, s katerimi pa respondenti niso ustrezno seznanjeni, pravica do denarnega nadomestila za čas brezposelnosti, ki ga država plačuje v sklopu prispevkov za socialno varnost, a ga samozaposleni v kulturni ne morejo koristiti, pri čemer z morebitnimi izjemami naši sogovorniki niso bili seznanjeni itd.). Obenem se pogosto pozablja, da gre za **kulturne panoge, ki niso tržno usmerjene** (umetniška sfera na splošno, deficitarni poklici itd.).
- V zvezi s spremenjeno Uredbo sogovorniki problematizirajo več njenih vidikov. Večina se jih strinja, da so **pogoji zastavljeni nerealno** in pri tem omenjajo, da nimajo vsa umetniška področja nagrad, da ni dovolj ustreznih strokovnih revij za vsa področja, da je mogoče določene **nagrade** prejeti le enkrat v

življenju, triletni kriterij pa takšna dejstva ignorira. Samozaposlenim se zdi, da so bili pri pripravi Uredbe premalo vključeni in niso mogli izraziti svojih pogledov na nove spremembe/kriterije. Najbolj kritični verjamejo, da je Uredba pripravljena zato, da se čim več samozaposlenim v kulturi odvzame status in socialni prispevek. Ob tem opozarjajo na skromno višino prispevka na eni in zaostrene kriterije na drugi strani.²¹ Menijo, da bi morala država, ki pričakuje izjemne rezultate, takšno izjemnost **potem primerno nagrajevati** (podobno kot se takšna odličnost nagrajuje v kulturnih institucijah, kjer zaposleni na podlagi nagrad in dosežkov prehajajo v višje plačilne razrede, kar se kasneje ustrezno prevaja tudi v višje pokojnine itd.). Obenem se samozaposleni v kulturi vse pogostejše znajdevajo v situacijah, ko morajo za preživetje delati za komercialni trg, **tovrstni dosežki pa ne štejejo** v tabelah merjenja izjemnosti dosežkov.

- Samozaposleni v kulturi ocenjujejo položaj svojega področja dela različno, a je mogoče pri vseh kategorijah ugotoviti, da se **položaj zaradi krčenja sredstev v kulturi in gospodarske situacije v splošnem slabša**, pri čemer so bili še tudi novo situacijo samozaposleni v primerjalno slabšem položaju kot zaposleni v kulturi. Sogovorniki opozarjajo na **nepotizem in omrežja**, ki jih opažajo na področju kulture in umetnosti, menijo, da bi morali ministrstvo in javne institucije dosledno preganjati tovrstne prakse.
- Med **dobrimi praksami na področju statusa samozaposlenih v kulturi v tujini** se sogovorniki najpogostejše referirajo na države, v katerih že imajo delovne (ali izobraževalne) izkušnje, verjamejo, da lahko Slovenija navkljub slabše razvitemu umetniškemu trgu poseže po nekaterih tovrstnih rešitvah. Najpogostejše omenjene države, ki imajo dobro urejeno področje, so Francija, Nemčija, Nizozemska, skandinavske države, Velika Britanija. Na področju arhitekture in oblikovanja je denimo več **povezovanja in sodelovanja med umetniškim ustvarjanjem in industrijo**, koristi so vzajemne in imajo dobre

²¹ O interpretaciji kriterijev (nagrade, kriterij vrhunskosti, pravice, ki izhajajo iz statusa samozaposlenega v kulturi itd.), ki jih samozaposleni v kulturi, s katerimi smo gotovili, večinoma razumejo kot zaostrovanje, medtem ko na drugi strani MIZKŠ vztraja, da gre zgolj za podrobno razčlenbo tistega, kar določa že ZUJIK, smo obširneje pisali v prvem delu Poročila

finančne učinke, produkti so kvalitetnejši, umetniki pa so visoko spoštovani. Velika Britanija umetnikom pomaga z **nižjimi davki**, še posebej, ko so na začetku svoje kariere. Obenem imajo omenjene države več posluha za socialni vidik/podporo, umetnikom omogočajo več časa za delo, ni toliko rigidnosti pri dokazovanju izjemnosti dosežkov, samozaposleni se lahko poslužujejo bolniškega dopusta od prvega dne bolezni, kvalitetnejše je **pravno varstvo umetnikov**. V naštetih državah (posebej je bila glede tega izpostavljena še Švica), se pristojne institucije poglobijo v komunikacijo in težave tega področja ter skupaj z njimi iščejo najboljše rešitve ter ustrezno prilagajajo zakonsko ureditev. Referenca na Vzhodno Evropo je najpogostejše Češka (tudi Budimpešta/Madžarska), ki je v zadnjem obdobju dosegla zavirljive uspehe na področju filma in filmske infrastrukture. Češka ima denimo tudi določilo/ureditev, da morajo, v kolikor skušajo delodajalci, ki sodelujejo s samozaposlenimi v kulturi, po dveh mesecih tovrstnega »prijateljskega« sodelovanja, **formalizirati delovno razmerje**. S tem se izognejo najtežjim oblikam prekernosti. V večini zahodnoevropskih držav naši sogovorniki opažajo tudi **večji interes javnosti za umetnost, več posluha za umetnost je tudi v gospodarstvu, razvite so zasebne in javne fundacije in skladi**.

- Sogovorniki kot **relativno dobro** ocenjujejo **infrastrukturo umetnosti** v Sloveniji, kakor tudi nekatera področja infrastrukture umetnosti, kjer sami delujejo. V splošnem je dobro ocenjena gledališka infrastruktura, knjižnična infrastruktura, filmska infrastruktura, bolj **kritični** pa so **do področij izobrazbene infrastrukture** (nemogoče prostorski in finančni položaj umetniških akademij), **do muzejske infrastrukture**, kjer vodstva pogosto nimajo posluha za nove koncepte in sloge ter **do splošnega pomanjkanja delovnih prostorov za umetnike** (ateljeji, studii, galerije ipd.).
- Skoraj brez izjeme se samozaposleni v kulturi, s katerimi smo opravili intervjuje strinjajo, da **težavne delovne, ekonomske in življenske razmere negativno vplivajo na ustvarjalnost**. Slabša ekonomska varnost onemogoča kvalitetno delo, dodatno izobraževanje, a se obenem s svojim položajem

soočajo s **skromnostjo in prilagodljivostjo**, ob tem, da **pričakujejo posluh države oziroma pristojnih institucij**, še posebej, kar se tiče pravnega varstva, pričakujejo manj birokratskih ovir in ustrežnejšo informacijo ter komunikacijo s strani države.

- Na področju razstavnih aktivnosti oziroma obsega njihovega dela, je pretežni del sogovornikov priznal, da je bilo **dela v preteklem obdobju manj**, v kolikor se je obseg dela povečal, pa se obenem **ni povečal prihodek od dela**. Samozaposleni pričakujejo od ministrstva, da se bolj angažira pri njihovem povezovanju, kjer je komunikacija med samozaposlenimi majhna, številčnost stanovskih združenj pa se ne odraža na kvalitetnejšem pretoku informacij in aktivnejši drži pri urejanju njihovega statusa in položaja.

5 POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH V KULTURI: KVANTITATIVNA RAZISKAVA

Izr. prof. dr. Irena Ograjenšek

5.1 Zasnova poglavja

Položaj samozaposlenih v kulturi smo analizirali tudi s kvantitativno raziskavo, temelječo na metodi spletnega anketiranja. V poglavju najprej predstavimo metodologijo in merski instrument, nato opišemo značilnosti raziskovalnega procesa. V zadnjih dveh točkah poglavja prikažemo in pokomentiramo ključne analitične rezultate.

5.2 Predstavitev metode

Anketiranje je najpogostejši način neposrednega zbiranja podatkov v družboslovju. Instrument, s katerim zbiramo podatke v anketi, je anketni vprašalnik. Vprašalnik sestavljajo vnaprej pripravljena vprašanja, pri katerih je predvidena tudi oblika odgovorov.

Tabela 9: Najbolj razširjeni načini anketiranja

Stik z udeležencem	Anketiranje s pomočjo anketarja		Samoizpolnjevanje	
	Papir	Računalnik	Papir	Računalnik
Osebno srečanje z anketirancem	Osebni intervju s papirnim vprašalnikom (PAPI).	Z računalnikom podprt osebni intervju (CAPI).	Dnevnik.	Z računalnikom podprto samoizpolnjevanje (CASI).
Brez neposrednega stika z anketirancem	Telefonski intervju s papirnim vprašalnikom (PAPI).	Z računalnikom podprt telefonski intervju (CATI).	Poštna anketa.	Spletne ankete.

Razlaga kratic:

PAPI: paper-and-pencil interviewing; CAPI: computer-assisted personal interviewing;
CATI: computer-assisted telephone interviewing; CASI: computer-assisted self-interviewing.

Prirejeno po Biemer in Lyberg, 2003, str. 189.

Kot prikazuje Tabela 9, lahko ankete razvrstimo glede na vrsto stika z anketirancem, vključenost anketarja in (ne)uporabo računalnika.

Po pomenu in razširjenosti izstopajo predvsem osebni in telefonski intervju ter poštne in spletne ankete. V okviru našega projekta smo uporabili spletno anketo.

Spletna anketa oziroma računalniško podprto samoizpolnjevanje anketnega vprašalnika zahteva uporabo spletnega brskalnika in torej predpostavlja dostop do interneta. Potencialne anketirance na različne načine pozovemo, naj izpolnijo spletni vprašalnik: z elektronsko pošto, preko spletne strani ali kakega drugega medija. Njihovi odgovori se avtomatsko shranijo na strežnik izvajalca ankete.

Spletna anketa ima kar nekaj posebnosti (Dillman, 2000, str. 352-359; Malhotra in Birks, 2003, str. 232-233):

- **Hitrost.** Spletni vprašalnik je anketirancem na voljo tisti hip, ko je zaključen, in odgovori so ravno tako zabeleženi v elektronski obliki tisti hip, ko anketiranec zaključi z izpolnjevanjem. To pomeni, da spletna anketa skrajša čas med začetkom in koncem anketiranja.
- **Fiksni stroški.** Za to vrsto ankete so značilni fiksni stroški izvedbe, ki obsegajo predvsem pripravo spletnega vprašalnika. Z dodajanjem enot se fiksni stroški na anketiranca zmanjšujejo, zato so dobrodošli veliki vzorci.
- **Specifična populacija.** V spletnih anketah so anketiranci le tiste osebe, ki uporabljajo računalnik in imajo dostop do interneta.
- **Računalniška pismenost.** Zaradi zahtevnosti, ki jo lahko uporabimo pri spletnih anketah, obstaja nevarnost, da izgubimo tiste uporabnike interneta, ki se ne bodo znašli v tako pripravljenem okolju. Anketiranci morajo namreč osvojiti računalniško logiko, na osnovi katere podajajo odgovore in se premikajo med vprašanji.

- **Grafične in multimedijske možnosti.** Možnosti za oblikovanje spletnega vprašalnika je praktično neomejeno, vprašanja lahko spremljajo slike, video in zvočni posnetki, vendar pa je potrebno pri tem imeti v mislih hitrost dostopa do interneta, saj lahko taki dodatki precej upočasnijo prenos posameznih strani.
- **Interaktivnost.** Spletni vprašalnik omogoča uporabo zahtevnih navigacijskih poti s poljubnimi preskoki med vprašanji. Preko ponujenih spletnih povezav in v izskočnih oknih (angl. *pop-up windows*) so anketirancu na voljo pojasnila, ki se nanašajo na posamezno vprašanje, torej točno tam, kjer so potrebna. Padajoči sezname (angl. *drop-down menu*) omogočajo uporabo dolgih seznamov in enostavno izbiro.

Velika prednost spletne ankete je možnost sprotne preverjanja skladnosti odgovorov in pravilnosti vnosa. Ker izloča vpliv anketarja, je zelo primerna za obravnavo občutljivih tem, kakršna je tudi analiza položaja samozaposlenih v kulturi.

5.3 Opis raziskovalnega procesa

Spletni vprašalnik, ki smo ga uporabili v procesu anketiranja, se nahaja v Prilogi 3. V tekstu Priloge 3 je z zeleno barvo označenih osnovnih 34 vprašanj. Odgovore nanje smo analizirali v okviru naslednjih zaokroženih vsebinskih sklopov:

- socio-demografske značilnosti samozaposlenih v kulturi;
- informacije o sodelovanju samozaposlenih v kulturi z resornim ministrstvom;
- informacije o vpetosti samozaposlenih v kulturi v stanovske organizacije;
- stališča samozaposlenih v zvezi z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi;
- informacije o sodelovanju samozaposlenih z javnimi zavodi s področja kulture ter pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture;
- informacije o premoženju, poslovanju, finančnem načrtovanju in preživetvenih strategijah samozaposlenih v kulturi;

- informacije o dejavnikih, ki pozitivno in negativno vplivajo na ustvarjalnost samozaposlenih v kulturi.

Kot izhodišče za identifikacijo parametrov preučevane populacije nam je služila baza Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport Republike Slovenije (MIZKŠ). Ta baza je dne 31. avgusta 2012 vsebovala podatke o 3.560 posameznikih. Od teh je bilo 2.404 (67,5 % ali približno dve tretjini) takšnih, ki so imeli aktiven status.

Spletno anketiranje je potekalo od 20. septembra do 22. oktobra 2012. Vabilo k izpolnjevanju spletne ankete je prejelo 2.404 posameznikov z aktivnim statusom v bazi MIZKŠ. Za 1.693 ljudi smo bodisi v bazi MIZKŠ bodisi s pomočjo svetovnega spleta pridobili e-naslove in jim nanje poslali vabilo k izpolnjevanju anketnega vprašalnika. V 300 primerih je bilo sporočilo nedostavljivo. 712 posameznikom pa je raziskovalna skupna FF vabilo k izpolnjevanju spletnega anketnega vprašalnika poslala pisno po pošti. V 29 primerih pisnega vabila k izpolnjevanju spletnega anketnega vprašalnika ni bilo mogoče dostaviti. V enem primeru smo s strani potencialnega respondenta prejeli informacijo, da že nekaj let nima več statusa samozaposlenega v kulturi, čeprav to iz baze MIZKŠ ni razvidno. Ponovno vabilo k izpolnjevanju spletnega anketnega vprašalnika smo ciljni populaciji poslali 3. oktobra 2012.

Spolne in starostne strukture preučevane populacije žal ne moremo pripraviti, saj je podatek o spolu in starosti v bazi MIZKŠ na voljo samo za 602 osebi od 2.404 aktivnih, tj. zgolj za 25 %. Enako pomanjkljivi kot podatki o spolu in starosti so tudi podatki o izobraževanju, poklicu, področju ustvarjanja, in podobno, četudi jih *Vloga za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi* zahteva (o tem smo pisali v 3. poglavju, razvidno pa je tudi iz Priloge 4). Navodila prosilcem so namreč nedvoumna (<http://e-uprava.gov.si/storitve/pridobiVlogo.esju?id=366>):

Vpis v razvid se opravi na podlagi vloge posameznika na predpisanem obrazcu, ki ji je potrebno predložiti:

- potrdilo o stalnem prebivališču v Republiki Sloveniji;

- potrdilo o državljanstvu;
- veljavno dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji;
- dokazilo o pridobljeni strokovni izobrazbi;
- življenjepis, bibliografijo in po letih ločen seznam del v zadnjem triletnem obdobju;
- kritike oz. objave v strokovni literaturi v zadnjem triletnem obdobju (če obstajajo).

Očitno pa bogastvo zbranih podatkov ni dovolj izkoriščeno – vrsta ključnih podatkov v bazo ni vnesena ali pa je vnesena, po prvotnem vnosu pa ni bila več ažurirana.

Iz navedenih razlogov žal ne moremo podati niti približne ocene o reprezentativnosti našega vzorca. Ugotovimo lahko samo to, da se je vabilu k izpolnjevanju spletnega anketnega vprašalnika odzvalo 863 od 2.404 samozaposlenih v kulturi, kar pomeni izjemno stopnjo odgovora 35,9 %.

Temeljne značilnosti vzorca so naslednje:

- Na vprašanje o **spolu** je od 863 odgovorilo 854 oseb, od tega 517 (60,5 %) žensk in 337 (39,5 %) moških.
- Na vprašanje o **letnici rojstva** je od 863 odgovorilo 817 oseb. Povprečna **starost** respondentov znaša 53,8 let, kar je dobra 3 leta več od povprečne starosti respondentov pri spletnih intervjujih ter 20 let več od povprečne starosti posameznikov, katerih zapise smo analizirali v okviru netnografske analize.

Povprečna starost žensk v vzorcu je 54,6 let. Povprečna starost moških je le nekoliko nižja in znaša 52,9 let.

- Na vprašanje o **zakonskem stanu** je od 863 odgovorilo 842 oseb. Strukturo prikazuje Tabela 10. Največji delež (42,5 %) respondentov živi v zunajzakonski skupnosti, sledijo poročeni z 29,2 %. To pomeni, da v neki obliki partnerske skupnosti živi kar 71,7 % respondentov.

Tabela 10: Struktura vzorca samozaposlenih v kulturi po zakonskem stanu

Kategorija	Frekvenca	Odstotek
Samski/-a	191	22,7
Zunajzakonska skupnost	358	42,5
Poročen/-a	246	29,2
Ločen/-a	39	4,6
Ovdovel/-a	8	1,0
Skupaj	842	100,0

- Na vprašanje o tem, **ali ima tudi njihov(a) partner(ica) status samozaposlene(ga) v kulturi** je od 863 odgovorilo 591 oseb. 490 (82,9 %) jih je odgovorilo nikalno, 101 (17,1 %) pa pritrdilno.
- V **gospodinjstvu** samozaposlenega v kulturi živijo v povprečju skoraj tri osebe (2,72), od tega ena vzdrževana oseba (0,96), pri čemer ta vzdrževana oseba ni nujno otrok v starosti od 0 do 14 let (povprečje števila otrok na gospodinjstvo z v kulturi samozaposleno osebo namreč znaša 0,63).

Ob tem je potrebno poudariti dejstvo, da je od 863 na vprašanje o številu otrok odgovorilo 816 oseb, od tega pa jih, kot je razvidno iz Tabele 11, 485 (59,4 %) otrok v starosti od 0 do 14 let nima.

Vendar pa glede na povprečno starost respondentov to ne pomeni, da je toliko samozaposlenih v kulturi brez otrok, pač pa so njihovi otroci verjetno že starejši od 14 let. To domnevo potrjuje tudi struktura samozaposlenih v kulturi po številu vzdrževanih oseb v Tabeli 12: 56,3 % samozaposlenih v kulturi imajo namreč v gospodinjstvu vsaj eno vzdrževano osebo.

Tabela 11: Struktura vzorca samozaposlenih v kulturi
po številu otrok v starosti od 0 do 14 let

Število otrok	Frekvenca	Odstotek
0	485	59,4
1	188	23,0
2	111	13,6
3	28	3,4
4	3	0,4
5	-	-
6	-	-
7	1	0,1
Skupaj	816	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Tabela 12: Struktura vzorca samozaposlenih v kulturi
po številu vzdrževanih oseb

Število vzdrževanih oseb	Frekvenca	Odstotek
0	353	43,7
1	227	28,1
2	155	19,2
3	53	6,6
4	15	1,9
5	4	0,5
Skupaj	807	100,0

- Kot prikazuje Tabela 13, je **izobrazbena struktura** naših respondentov bistveno boljša kot izobrazbena struktura splošne slovenske populacije (na vprašanje o zadnji končani formalni stopnji izobrazbe je od 863 odgovorilo 849 oseb).

Manj kot 12 % respondentov ima izobrazbo, ki je enaka ali nižja štiriletni srednji šoli ali gimnaziji.

Tabela 13: Izobrazbena struktura vzorca samozaposlenih v kulturi

Zadnja končana formalna stopnja izobrazbe	Frekvenca	Odstotek
Osnovna šola	2	0,2
2-letna ali 3-letna poklicna srednja šola	9	1,1
4-letna srednja šola ali gimnazija	90	10,6
Višja oziroma visoka	48	5,7

strokovna šola		
Univerzitetni študij	491	57,8
Specialistični študij	17	2,0
Magistrski študij	156	18,4
Doktorski študij	31	3,7
Ne želim odgovoriti	5	0,6
Skupaj	849	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

- Na vprašanje o **poklicu** je od 863 odgovorilo 642 oseb. Našteli smo 57 različnih odgovorov, pri čemer se 24 posameznikov ni našlo v klasifikaciji poklicev, ki smo jim jo ponudili (glej Q11 v Prilogi 3).

Med vsemi poklici z daleč največjim deležem prevladujejo arhitekti (127 oseb oziroma 19,8 % ali kar ena petina vzorca). Tabela 14 prikazuje podatke o frekvencah in deležih v % za tiste poklice, ki jih opravlja več kot 20 samozaposlenih v kulturi (takšnih poklicev je 6).

Tabela 14: Poklici, ki jih opravlja več kot 20 oseb
iz vzorca samozaposlenih v kulturi

Poklic	Frekvenca	Odstotek
Arhitekt	127	19,8
Prevajalec v slovenski jezik in iz slovenskega jezika v tuj jezik (literarna, humanistična, družboslovna dela in filmi)	64	10,0
Slikar	34	5,3
Oblikovalec vidnih sporočil	30	4,7
Režiser	22	3,4
Instrumentalist	21	3,3

Ob tem velja opozoriti tudi na dejstvo, da se 298 oz. 46,4% respondentov, ki so odgovorili na vprašanje o poklicu, uvršča v enega izmed 6 poklicev v Tabeli 14.

- Na vprašanje o **pretežnem področju delovanja na osnovi mednarodne standardne klasifikacije NACE** (oziroma njene slovenske različice SKD) je odgovorilo 744 od 863 oseb. Daleč največ jih deluje v panogi R90.03 (Umetniško ustvarjanje) – 378 ali 50,8 %. V drugi številčno najbolj krepki panogi R90.01 (Umetniško uprizarjanje) deluje 83 oseb (11,2 %), v tretji – J58.11 (Izdajanje knjig) pa samo še 31 oseb (4,2 %). V vseh ostalih panogah deluje manj kot 30 samozaposlenih oseb.

- Na vprašanje, **ali imajo v kraju, v katerem živijo, tudi formalno prijavljeno stalno prebivališče**, je odgovorilo 805 od 863 oseb. Za 687 (85,3 %) respondentov je kraj stalnega bivališča identičen kraju, v katerem živijo, za 118 (14,7 %) pa ne. Pri tem živita skoraj dve tretjini (konkretno 66 %) respondentov v kraju z več kot 100.000 prebivalci.

- Na vprašanje, **katero slovensko regionalno središče je v letu 2012 najpomembnejše z vidika njihovega ustvarjanja**, je od 863 s podanimi izbirami odgovorilo 748 oseb. Pričakovano je najpomembnejša Ljubljana (za več kot tri četrtine respondentov), ki ji sledita Maribor in Koper (glej Tabelo 15).

Tabela 15: Razvrstitev slovenskih regionalnih središč glede na pomen, ki ga imajo za ustvarjanje respondentov v letu 2012

Najpomembnejše regionalno središče	Frekvenca	Odstotek
Ljubljana	584	78,1
Maribor	48	6,4
Koper	21	2,8
Celje	13	1,7
Nova Gorica	11	1,5
Novo mesto	11	1,5

Murska Sobota	5	0,7
Nobeno - Večinoma ustvarjam v tujini	55	7,4
Skupaj	748	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Kot zanimivost velja izpostaviti tudi dejstvo, da 55 ali 7,4 % naših respondentov v letu 2012 pretežno ustvarja v tujini.

5.4 Pregled raziskovalnih rezultatov

5.4.1 Informacije o sodelovanju samozaposlenih v kulturi z resornim ministrstvom

V okviru tega vsebinskega sklopa smo najprej preverili, **katerega leta so naši respondenti prvič pridobili status samozaposlene(ga) v kulturi**. Na vprašanje je od 863 odgovorilo 732 oseb. Vzorčno strukturo po desetletju prve pridobitve statusa prikazuje Tabela 16.

Tabela 16: Struktura vzorca samozaposlenih po desetletju prve pridobitve statusa

Desetletje prve pridobitve statusa	Frekvenca	Odstotek
1950 - 1959	1	0,1
1960 - 1969	0	0,0
1970 - 1979	4	0,5
1980 - 1989	62	8,5
1990 - 1999	124	16,9
2000 - 2009	363	49,6
Od 2010 dalje	178	24,3
Skupaj	732	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Iz Tabele 16 je razvidno, da je največ oseb status prvič pridobilo v letih od 2000 do 2009, pa tudi v prvih treh letih novega desetletja je prirast izjemen –ob predpostavki nadaljevanja linearnega trenda rasti iz let 2010-2012 v celem 2. desetletju 21. stoletja bi imeli ob koncu leta 2019 kar 593 novih samozaposlenih v kulturi.

Vsekakor bi bilo v nadaljnjih analizah smiselno preveriti, kolikšen delež posameznikov, ki so status pridobili v letih 2000-2009 ter 2010-2012, izpolnjuje kriterij vrhunskosti.

V nadaljevanju smo povprašali, **ali imajo naši respondenti od prve pridobitve statusa le-tega več čas brez prekinitev**. Na vprašanje je od 863 odgovorilo 741 oseb: 629 (84,9 %) pritrdilno in 112 (15,1 %) nikalno.

Med najpogostejšimi **razlogi za prekinitev statusa** smo identificirali naslednje skupine:

(1) Formalni razlogi:

- Prepozna oddaja vloge za podaljšanje statusa samozaposlenega v kulturi.
- Nepriznanje kriterija vrhunskosti.
- Preseganje cenusa.

(2) Sprememba statusa:

- Pridobitev statusa študenta zaradi vpisa na podiplomski študij doma.
- Pridobitev statusa študenta v tujini.
- Pridobitev statusa mladega raziskovalca.
- Pridobitev statusa samostojnega podjetnika.
- Odprtje lastnega podjetja.
- Zaposlitev za določen čas s polnim delovnim časom.
- Porodniški dopust.

(3) Zasebni razlogi:

- Dolgotrajna bolezen.
- Pomanjkanje prihodkov, da bi si oseba lahko sama plačevala prispevke.

Najkrajša prekinitev je trajala 3 mesece, najdaljša pa 16 let.

Na vprašanje, **ali vam je v avgustu 2012 resorno ministrstvo plačalo prispevke za socialno varnost**, je od 863 odgovorilo 741 oseb: 469 (63,3 %) pritrdilno in 272 (36,7 %) nikalno. To z drugimi besedami pomeni, da sta slabi dve tretjini posameznikov v vzorcu izpolnjevali kriterij vrhunskosti oziroma izjemnosti (s podatkom o tem, koliko jih je opravljalo deficitarni poklic, žal ne razpolagamo), hkrati pa s prihodki nista presegali cenusa iz leta 2011 (tj. dohodke, ki so obdavčeni z dohodnino, manjše od 21.794,88 EUR bruto). Kljub izpolnjevanju strogih kriterijev izjemnosti bruto dohodek teh posameznikov na letni ravni torej ne presega 22.000 EUR.

Na vprašanje, **ali so seznanjeni z določili v avgustu 2012 spremenjene Uredbe o samozaposlenih v kulturi**, je od 863 odgovorilo 756 oseb: 298 (39,4 %) pritrdilno in 458 (60,6 %) nikalno. To glede na veliko število strokovnih in stanovskih združenj preseneča; preseneča tudi zaradi v primerjavi z splošno populacijo bistveno bolj izobraženimi samozaposlenimi v kulturi. Izobraženost in razgledanost v smislu spremljanja aktualnega družbeno-političnega dogajanja, ki zadeva posameznikov socio-ekonomski položaj, torej očitno ne gresta z roko v roki.

Na vprašanje, katera sporočila bi želeli posredovati resornemu ministrstvu, so se na osnovi analize odgovorov izkristalizirale tri osnovne skupine, katerih vsebino je mogoče povzeti takole:

(1) Uslužbenci resornega ministrstva delujejo nestrokovno, neresno, omalovažujoče in podcenjujoče.

(2) Spremenjena določila Uredbe so slaba: merila za preverjanje vrhunskosti so preveč subjektivna in preveč zaostrena: nagrade bi bilo potrebno upoštevati v celotnem ustvarjalnem ciklu posameznika, ne pa v triletnem ocenjevalnem obdobju.

(3) Prepoved izplačevanja avtorskih honorarjev v javnih institucijah je še dodatno poslabšala že tako slab socio-ekonomski položaj samozaposlenih v kulturi in mnoge od njih potisnila na rob preživetja.

5.4.2 Informacije o vpetosti samozaposlenih v kulturi v stanovske organizacije

Glede na empirične dokaze o slabi seznanjenosti samozaposlenih v kulturi s spremenjenimi določili Uredbe, ki neposredno določa njihovi socio-ekonomski položaj, smo še posebej pozorno analizirali odgovore na vprašanja, ki se nanašajo na vpetost samozaposlenih v kulturi v stanovske organizacije.

Na vprašanje, ali ste član oziroma članica katere od stanovskih organizacij (društev, združenj ...) z vašega področja ustvarjanja, je od 863 odgovorilo 746 oseb: 383 (51,3 %) pritrdilno in 363 (48,7 %) nikalno.

Na vprašanje, **ali v kateri od stanovskih organizacij (društev, združenj ...) v letu 2012 aktivno delujejo kot člani njihovih organov**, je od 383 oseb, ki so v predhodnem vprašanju potrdile svoje članstvo, odgovorilo 376: 126 (33,5 %) pritrdilno in 250 (66,5 %) nikalno.

Kljub temu, da je **Asociacija** – Društvo nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev na področju umetnosti in kulture v letu 2010 pripravilo odmevno strokovno analizo z naslovom »Ocena stroškov dela za samozaposlene v kulturi«, je z njenim **obstojem** seznanjenih samo 35,3 % oseb od 746, ki so odgovorile na to vprašanje. 64,7 % respondentov ne ozna družstva in njenega delovanja.

Od 263 oseb, ki so seznanjene z obstojem društva Asociacija, jih je na vprašanje, ali so seznanjeni s **cilji** delovanja društva Asociacija odgovorilo 259: 187 (72,2 %) pritrdilno in 72 (27,8 %) nikalno.

Še bolj porazno je stanje na področju včlanjenosti v sindikat Glosa ter poznavanjem ciljev, za dosego katerih si ta sindikat prizadeva.

Na vprašanje, ali so v letu 2012 včlanjeni v sindikat Glosa, je od 863 odgovorilo 744 oseb: samo 11 (1,5 %) med njimi jih je v sindikat včlanjenih; približno dve tretjini teh članov je seznanjenih s cilji delovanja sindikata Glosa.

5.4.3 Stališča samozaposlenih v zvezi z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi

Stališča samozaposlenih v kulturi v zvezi z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi smo merili na petstopenjski merski lestvici od 1 – zelo nezadovoljen do 5 – zelo zadovoljen.

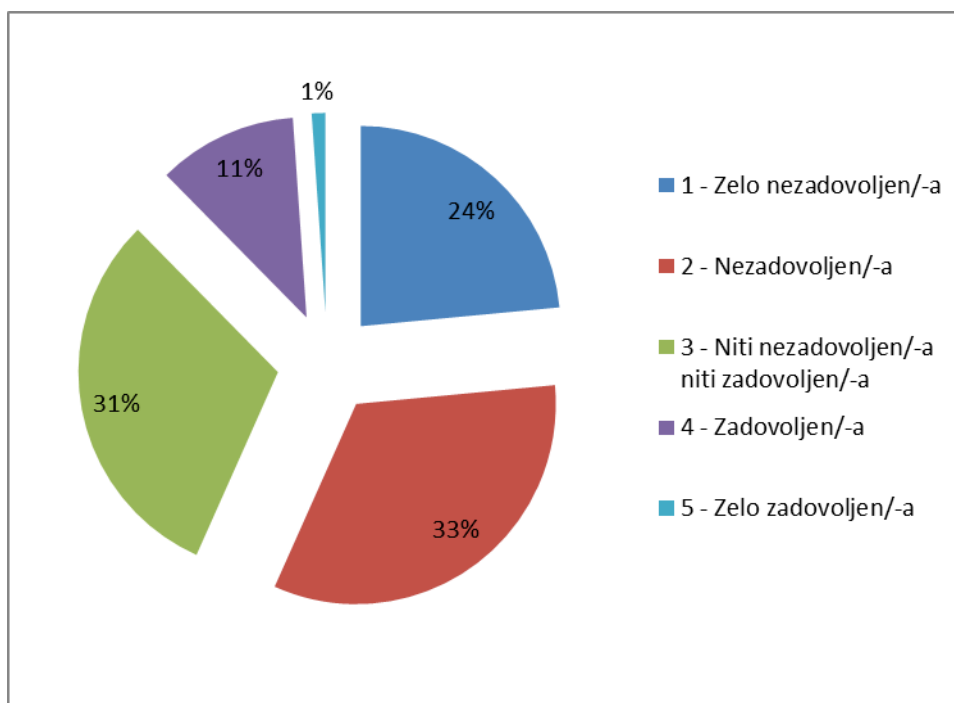
Svoja stališča je izrazilo 744 od 863 oseb. Strukturo prikazujemo v Tabeli 17 in Sliki 2.

Približno četrtnina respondentov je z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi zelo nezadovoljna, dodatnih 33,2 % pa je nezadovoljnih. Skupaj torej 56,7 %. Na nasprotnem polu lestvice je zadovoljnih ali zelo zadovoljnih 12,4 % respondentov.

Tabela 17: Struktura vzorca samozaposlenih glede na zadovoljstvo z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi

Stopnja zadovoljstva z aktualnim izvajanjem državne podpore	Frekvenca	Odstotek
1 - Zelo nezadovoljen/-a	175	23,5
2 - Nezadovoljen/-a	247	33,2
3 - Niti nezadovoljen/-a niti zadovoljen/-a	230	30,9
4 - Zadovoljen/-a	84	11,3
5 - Zelo zadovoljen/-a	8	1,1
Skupaj	744	100,0

Slika 2: Struktura vzorca samozaposlenih glede na zadovoljstvo z aktualnim izvajanjem državne podpore samozaposlenih v kulturi

5.4.4 Informacije o sodelovanju samozaposlenih z javnimi zavodi ter pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture

V tem segmentu analiziramo podatke o sodelovanju samozaposlenih z javnimi zavodi ter pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture.

Poglejmo najprej podatke o **sodelovanju z javnimi zavodi** s področja kulture. Na vprašanje, v kolikšni meri so v zadnjih petih letih sodelovali z javnimi zavodi s področja kulture, je od 863 odgovorilo 734 oseb. Tabela 18 prikazuje strukturo odgovorov.

Odgovora 'v večji meri' ter 'izključno' sta z 31 % močno v manjšini.

Nadaljnja razčlemba pokaže, da 94,6 % vseh naših respondentov sodeluje z 10 ali manj (16,5 % z enim; 19,5 % z dvema in 17,2 % s tremi); 5,4 % pa z 11 in več javnimi zavodi s področja kulture. Povprečje znaša 4,8.

Tabela 18: Struktura vzorca samozaposlenih glede na intenzivnost sodelovanja z javnimi zavodi s področja kulture

V kolikšni meri ste v zadnjih petih letih sodelovali z javnimi zavodi s področja kulture?	Frekvenca	Odstotek
Sploh ne	238	32,4
V manjši meri	268	36,5
V večji meri	194	26,4
V zadnjih petih letih sem sodeloval/-a izključno z javnimi zavodi s področja kulture	34	4,6
Skupaj	734	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Kar se števila različnih projektov tiče, znaša povprečje 9,2. 78,4 % vseh naših respondentov izvaja v sodelovanju z javnimi zavodi s področja kulture 10 ali manj projektov; 21,6 % pa 11 ali več.

Prevladujoči način plačila je, kot je razvidno iz Tabele 19, plačilo na osnovi avtorske pogodbe, pri čemer se podpis avtorske pogodbe in izstavitev računa načeloma ne izključujeta.

Tabela 19: Struktura vzorca samozaposlenih glede na prevladujoči način plačila javnih zavodov s področja kulture

Prevladujoči način plačila	Frekvenca	Odstotek
Plačilo na osnovi avtorske pogodbe	309	69,8
Plačilo na osnovi pogodbe o delu	7	1,6
Plačilo računa	127	28,7
Skupaj	443	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Kaj pa plačilna disciplina javnih zavodov? Kot je razvidno iz Tabele 20, so plačila večinoma še vedno izvršena v dogovorjenem roku oziroma z enomesečnim zamikom. Le 4,5 % respondentov je potožilo, da v letu 2012 za že opravljeno delo od javnih zavodov s področja kulture še niso prejeli plačila.

Tabela 20: Plačilna disciplina javnih zavodov v letu 2012

Opis	Frekvenca	Odstotek
Plačila so večinoma izvršena v dogovorjenem roku.	197	46,7
Plačila so večinoma izvršena v mesecu dni po dogovorjenem roku.	115	27,3
Plačila so večinoma izvršena v treh mesecih po dogovorjenem roku.	91	21,6

V letu 2012 za že opravljeno delo od javnih zavodov s področja kulture še nisem prejel/-a nobenega plačila.	19	4,5
Skupaj	422	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Poudariti velja tudi, da naši respondenti resignirano ugotavljajo, da je zaostrena gospodarska situacija v Sloveniji v letu 2012 pomembno negativno vplivala na njihovo sodelovanje z javnimi zavodi. Ne samo zaradi (nezakonite) prepovedi izplačevanja avtorskih honorarjev, pač pa predvsem zaradi krčenja obsega programov dela javnih zavodov, zaradi česar le-ti potrebujejo vedno manj zunanjih sodelavcev (odpovedanih je bila vrsta že dogovorjenih projektov za leto 2013).

Zelo negativno (predvsem z vidika plačilne discipline) so naši respondenti ocenili tudi sodelovanje z odgovornimi na projektu Evropske prestolnice kulture.

V nadaljevanju si oglejmo še podatke o **sodelovanju s pravnimi osebami zasebnega prava** s področja kulture. Na vprašanje, v kolikšni meri so v zadnjih petih letih sodelovali s pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture, je od 863 odgovorilo 707 oseb. Tabela 21 prikazuje strukturo odgovorov.

Tabela 21: Struktura vzorca samozaposlenih glede na intenzivnost sodelovanja s pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture

V kolikšni meri ste v zadnjih petih letih sodelovali z javnimi zavodi s področja kulture?	Frekvenca	Odstotek
Sploh ne	258	36,5
V manjši meri	239	33,8
V večji meri	174	24,6
V zadnjih petih letih sem sodeloval/-a	36	5,1

izključno s pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture		
Skupaj	707	100,0

Odgovora 'v večji meri' ter 'izključno' sta tudi v primeru pravnih oseb zasebnega prava z 29,7 % močno v manjšini.

Nadaljnja razčlemba pokaže, da 87,7 % vseh naših respondentov sodeluje z 10 ali manj (7,0 % z enim; 8,6 % z dvema in 7,8 % s tremi); 12,3 % pa z 11 in več pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture. Povprečje znaša 5,7. Sodelovanje je torej v primeru pravnih oseb zasebnega prava bolj razpršeno kot v primeru javnih zavodov.

Kar se števila različnih projektov tiče, znaša povprečje 11,5. 71,3 % vseh naših respondentov izvaja v sodelovanju s pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture 10 ali manj projektov; 28,7 % pa 11 ali več.

Prevladujoči način plačila je, kot je razvidno iz Tabele 22, tudi v primeru sodelovanja s pravnimi osebami zasebnega prava, plačilo na osnovi avtorske pogodbe, pri čemer se, kot smo že navedli, podpis avtorske pogodbe in izstavitve računa načeloma ne izključujeta.

Tabela 22: Struktura vzorca samozaposlenih glede na prevladujoči način plačila pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture

Prevladujoči način plačila	Frekvenca	Odstotek
Plačilo na osnovi avtorske pogodbe	237	57,1
Plačilo na osnovi pogodbe o delu	12	2,9
Plačilo računa	166	40,0
Skupaj	415	100,0

Kaj pa plačilna disciplina pravnih oseb zasebnega prava? Kot je razvidno iz Tabele 23, so plačila večinoma še vedno izvršena v dogovorjenem roku oziroma z enomesečnim zamikom. Le 3,5 % respondentov je potožilo, da v letu 2012 za že opravljeno delo od pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture še niso prejeli plačila, kar je celo 1 odstotno točko manj kot v primeru javnih zavodov.

Tabela 23: Plačilna disciplina pravnih oseb zasebnega prava v letu 2012

Opis	Frekvenca	Odstotek
Plačila so večinoma izvršena v dogovorjenem roku.	198	49,6
Plačila so večinoma izvršena v mesecu dni po dogovorjenem roku.	104	26,1
Plačila so večinoma izvršena v treh mesecih po dogovorjenem roku.	83	20,8
V letu 2012 za že opravljeno delo od pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture še nisem prejel/-a nobenega plačila.	14	3,5
Skupaj	399	100,0

Tudi v primeru sodelovanja s pravnimi osebami zasebnega prava naši respondenti resignirano ugotavljajo poslabšanje sodelovanja. Mnoga podjetja so postala plačilno nesposobna; tista, ki še lahko izvajajo plačila, pa uspešno izkoriščajo zaradi krize že tako težak položaj samozaposlenih v kulturi in sistematično nižajo urne postavke plačil.

5.4.5 Informacije o premoženju, poslovanju, finančnem načrtovanju in preživetvenih strategijah samozaposlenih v kulturi

V predzadnjem vsebinskem sklopu smo analizirali osnovne podatke o premoženju, poslovanju in finančnem načrtovanju samozaposlenih v kulturi.

Samozaposlene smo najprej povprašali, kakšen je njihov **status glede na lastništvo nepremičnine, v kateri živijo**. Kot je razvidno iz Tabele 24, je dobra polovica respondentov (57,7 %) lastnikov nepremičnine, v kateri živijo.

Tabela 24: Struktura vzorca samozaposlenih glede na lastništvo nepremičnine, v kateri živijo

Status	Frekvenca	Odstotek
Lastnik/-ca	362	57,7
Tržni najemnik/-ca	149	23,8
Neprofitni najemnik/-ca	116	18,5
Skupaj	627	100,0

Kljub temu pa to ne pomeni, da vsi samozaposleni razpolagajo s prostorom za opravljanje dejavnosti samozaposlenega v kulturi. Od 790 oseb, ki so odgovorile na vprašanje, jih s prostorom razpolaga 485 (61,4 %), preostalih 305 (38,6 %) pa ne.

Na vprašanje, v kolikšni meri so za posameznika v zadnjih petih letih kot vir dohodka pomembna **nadomestila** (npr. knjižnično in podobna), je od 863 odgovorilo 676 oseb. Relevantno strukturo prikazujemo v Tabeli 25.

Tabela 25: Struktura vzorca samozaposlenih glede na pomembnost nadomestil kot vira dohodka

Pomembnost nadomestil kot vira dohodka	Frekvenca	Odstotek
Sploh niso pomembna	464	68,6
Pomembna so v manjši meri	150	22,2
Pomembna so v večji meri	55	8,1
Nadomestila so v zadnjih petih letih moj edini vir dohodka.	7	1,0
Skupaj	676	100,0*

* Odstopanje v seštevku je posledica zaokroževanja.

Na vprašanje, v kolikšni meri so za posameznika v zadnjih petih letih kot vir dohodka pomembne različne oblike finančnih podpor (npr. dotacije, subvencije, štipendije ...), je od 863 odgovorilo 680 oseb. Relevantno strukturo prikazujemo v Tabeli 26.

Tabela 26: Struktura vzorca samozaposlenih
glede na pomembnost različnih oblik finančnih podpor kot vira dohodka

Pomembnost finančnih podpor kot vira dohodka	Frekvenca	Odstotek
Sploh niso pomembne	346	50,9
Pomembne so v manjši meri	172	25,3
Pomembne so v večji meri	144	21,2
Različne oblike finančnih podpor so v zadnjih petih letih moj edini vir dohodka.	18	2,6
Skupaj	680	100,0

Na vprašanje, **ali so za leto 2011 prejeli izračun o odmeri dohodnine** je od 863 odgovorilo 696 oseb: 599 (86,1 %) pritrdilno in 97 (13,9 %) nikalno.

Na vprašanje, **ali v letu 2012 vodijo poslovne knjige**, je od 863 odgovorilo 693 oseb: 138 (19,9 %) pritrdilno in 555 (80,1 %) nikalno. Približno tretjina (34,3 %) tistih, ki poslovne knjige v letu 2012 vodijo, to počnejo sami; za večino je to obremenitev zgolj v manjši meri. Ostalim storitev vodenja poslovnih knjig v veliki večini (88,6 %) zagotavljajo profesionalni računovodski servisi (podjetja ali samostojni podjetniki), le 11,4% pa druge pravne ali fizične osebe (npr. sorodniki ali prijatelji).

Na vprašanje o tem, **ali v letu 2012 varčujejo za čas po upokojitvi**, je od 863 odgovorilo 691 oseb: 226 (32,7 %) pritrdilno in 465 (67,3 %) nikalno. To dejstvo je izjemno zaskrbljujoče in v povezavi z drugimi pridobljenimi informacijami potrjuje

tezo, da mnogo samozaposlenih v kulturi s tekočimi prejemki s težavo stika konec s koncem.

Na vprašanje, **ali v letu 2012 osebne dohodke prejemajo še v kateri drugi dejavnosti poleg kulturne oziroma umetniške**, je od 863 odgovorilo 694 oseb: 113 (16,3 %) pritrdilno, 581 (83,7 %) pa nikalno. Tisti, ki jih prejemajo, jih omenjajo kot **del preživetvene strategije**, denimo v obliki oddajanja sobe v lastnem stanovanju ali hiši za kritje tekočih mesečnih stroškov; v obliki tehničnega urejanja, lektoriranja in prevajanja neleposlovnih tekstov; v obliki programiranja in urejanja spletnih strani; v vlogi inštruktorjev, tolmačev in turističnih vodičev, in podobno.

5.4.6 Informacije o dejavnikih, ki pozitivno in negativno vplivajo na ustvarjalnost samozaposlenih v kulturi

Semantična analiza odgovorov na odprta vprašanja je pokazala podobno sliko kot smo jo dobili že na osnovi netnografske analize, analize odgovorov sodelujočih v spletnih intervjujih ter analize odgovorov sodelujočih v osebnih intervjujih:

(1) Med **pozitivnimi dejavniki** igrajo glavno vlogo:

- pozitivni posamezniki (družinski člani, prijatelji, sodelavci in naročniki);
- zavedanje o finančni varnosti (lastno stanovanje, prihranki); ter
- možnost prostega razpolaganja s svojim časom.

(2) Med **negativnimi dejavniki** pa igrajo glavno vlogo:

- negativni posamezniki (neposredni konkurenti na ustvarjalnem področju – prijateljske klike, ki se pogosto prelevijo v poslovni monopol, birokrati, neplačniki);
- zavedanje o finančni nepreskrbljenosti (stanovanjska stiska, preživljanje iz rok v usta); ter
- izjemno negativno stanje duha v slovenski družbi.

V celoti med anketiranci prevladuje precej črnogledno mnenje, da nič ni tako slabo, da bi ne moglo biti še slabše, za kar mnogi neposredno krivijo sedanjo vlado.

5.5 Povzetek raziskovalnih spoznanj

Raziskovalna spoznanja, ki smo jih pridobili v procesu spletnega anketiranja, so zelo heterogena in se nanašajo na vrsto pomembnih določljivk socio-ekonomskega položaja samozaposlenih v kulturi. Na njihovi osnovi smo oblikovali naslednje sklepe:

- Aktualni način državne podpore samozaposlenih v kulturi **ni ustrezen**, saj ne upošteva specifične posameznih področij ustvarjanja ter dinamike prilivov in odlivov samozaposlenih v kulturi. To mnoge samozaposlene v kulturi sili v iskanje plačanih del, ki z njihovim področjem ustvarjanja niso povezana ali pa le posredno (prevajalec denimo prevaja neleposlovne tekste), vendar jih morajo opravljati, če želijo sebi in svojim najbližjim zagotoviti osnovne eksistenčne pogoje. Zaradi tega nimajo časa za lastno izpopolnjevanje, posledično pa imajo težave pri izpolnjevanju kriterija vrhunskosti.
- Samozaposleni v kulturi so izjemno **slabo seznanjeni** z določili v avgustu 2012 spremenjene Uredbe o samozaposlenih v kulturi. To dejstvo preseneča tako v luči nadpovprečne izobrazbene strukture samozaposlenih v kulturi kot tudi z vidika dejstva, da se imajo samozaposleni v kulturi možnost združevati in informirati v več kot 80 strokovnih oziroma stanovskih združenjih.
- Na pristojnem ministrstvu si samozaposleni želijo resnih, zavzetih, kompetentnih in **odgovornih sogovornikov** ter nujne **poenostavitve vseh administrativnih procesov**, povezanih z uveljavljanjem statusa in pravic, ki izhajajo iz statusa samozaposlenega v kulturi.
- Kljub težki gospodarski situaciji je sodelovanje samozaposlenih v kulturi z javnimi zavodi in pravnimi osebami zasebnega prava na področju kulture še

vedno dokaj normalno: v letu 2012 je večina plačil še vedno izvršena v dogovorjenem roku oziroma z enomesečnim zamikom in sicer večinoma v obliki avtorskih pogodb. Zaskrbljujoče pa je krčenje kulturnih programov in odpovedovanje že dogovorjenih projektov za leto 2013 v javnih zavodih ter nižanje urnih postavk s strani pravnih oseb zasebnega prava, kar vse pomembno prispeva k **občutku socialne ogroženosti** samozaposlenih v kulturi.

Zaključimo torej lahko, da podatki iz spletne ankete potrjujejo sliko, ki se je izrisala že v procesu netnografske analize ter analize odgovorov sodelujočih v spletnih in osebnih intervjujih. Zelo jasno pa pokažejo tudi, da komunikacijske težave med resornim ministrstvom ter samozaposlenimi v kulturi niso zgolj krivda ministrstva, saj (a) ni povsem jasno, kdo naj bi bili na strani samozaposlenih kompetentni sogovorniki ministrstva in (b) velik delež samozaposlenih v kulturi sploh ni seznanjen z aktualnimi diskusijami, ki se neposredno nanašajo na njihov socio-ekonomski položaj, čeprav imajo vse možnosti, da pridobijo relevantne informacije.

Na koncu velja povedati še to, da smo v procesu netnografske analize kot pomembno preživetveno strategijo identificirali **prijateljsko in medgeneracijsko solidarnost**. V okviru spletnih intervjujev je bil dodatno izpostavljen preživetveni **pomen iskanja in opravljanja plačanih del, ki s področjem ustvarjanja samozaposlenih v kulturi niso neposredno povezana**. Ta vidik se je potrdil tudi v okviru analize odgovorov, pridobljenih v spletni anketi, pri čemer velja kot posebno preživetveno strategijo omeniti še **oddajanje sobe v lastnem stanovanju ali hiši za kritje tekočih mesečnih stroškov**.

6 ZAKLJUČKI, PRIPOROČILA IN PREDLOGI

V zaključnem poglavju raziskovalnega poročila povzemamo ključne ugotovitve raziskave, ki jih formuliramo v obliki priporočil, predlogov in sklepnih ugotovitev. Nekateri od predlogov merijo na povsem konkretne spremembe in korekcije trenutne ureditve, drugi so zastavljeni širše, kot splošna priporočila kulturni politiki na področju samozaposlenih v kulturi.

Na osnovi raziskovalnih spoznanj smo pripravili naslednji seznam priporočil in predlogov:

- Poleg upoštevanja glavnih nacionalnih nagrad s področja umetnosti in kulture naj se upoštevajo tudi nominiranci za takšne nagrade. (*Utemeljitev.* Da je nekdo nominiran za vrhunsko nagrado, je že dokaz njegovih izjemnih dosežkov. V tujini šteje kot priznanje tudi status nominiranca za najbolj prestižne nagrade. Na ta način bi dodatno utrdili veljavnost nagrade, denimo Prešernovega sklada in drugih.)
- Izbrane prestižne nacionalne nagrade na področju kulturniških in umetniških dosežkov naj veljajo neomejeno in ne zgolj tri leta. (*Utemeljitev.* Najpogosteje gre za življenske nagrade, ki jih je mogoče prejeti le enkrat v življenju, po mnenju respondentov v osebnih intervjujih je neustrezno, da država nato takšno nagrado prizna zgolj za tri leta. Poleg tega triletni kriterij ne upošteva bolniškega ali porodniškega dopusta.)
- **Vzpostavitev spletnega mesta za samozaposlene v kulturi** z vsemi relevantnimi podatki, informacijami, obrazci, spletnim forumom, pogostimi vprašanji in odgovori, pravno svetovanje itd. (*Utemeljitev.* Po mnenju večine sogovornikov je komunikacija pristojnega ministrstva s samozaposlenimi neustrezna in pomankljiva. Z zborom vseh relevantnih informacij bi razbremenili zaposlene uradnike, saj bi samozaposleni našli potrebne informacije, ne da bi jim bilo potrebno stopiti v stik po telefonu. Samozaposleni

večkrat naletijo na pravne dileme in težave, pravni nasveti in pomoč, ki bi jih ponujajo takšno spletno mesto, bi prispevali k večji varnosti samozaposlenih.)

- **Ponovni premislek o kriterijih izjemnosti.** (*Utemeljitev.* Po mnenju pretežne večine respondentov so za nekatera področja so kriteriji neustrezno določeni, prav tako je po njihovem prepričanju neustrezno razmerje med kvalitativnim in kvantitativnim delom, izražen je strah pred neobjektivno in ideološko motivirano presojo komisije.)
- **Višina cenusa naj se razdeli v tri razrede²².** Prvi razred bi predstavljali umetniki začetniki, drugi razred uveljavljeni umetniki in tretji, najvišji razred, vrhunski umetniki. (*Utemeljitev.* S takšno ureditvijo bi izboljšali neustrezno nagrajevanje vrhunskih umetnikov v primerjavi z njihovimi kolegi začetniki. Posameznik bi v višji razred napredoval na podlagi dosežkov. V kolikor v določenem obdobju samozaposleni ne bi dosegel kriterijev, da ohrani drugi ali tretji razred, bi se vrnil v nižji razred.)
- **Večje upoštevanje stroke pri spremembah.** (*Utemeljitev.* Stroka, interesna združenja in posamezniki se čutijo izključene iz dialoga, ki neposredno zadeva njihov status, pri čemer so ravno samozaposleni v kulturi tisti, ki imajo neposredne izkušnje in najboljše poznajo svoje težave. Na položaj samozaposlenih dnevna politika oziroma ideološka pripadnost tistih, ki odločajo, ne bi smela imeti vpliva.)
- **Večji angažma pristojnega ministrstva pri pridobivanju evropskih sredstev** (*Utemeljitev.* V obdobju krize in negotovosti bi morale ministrstvo zavzeti aktivnejšo držo pri pridobivanju sredstev na evropskih razpisih, več tovrstnih sredstev za kulturo bi manj bremenilo državna sredstva za kulturo, ustvarjalcem pa bi ponudilo več možnosti za delo. Ob Evropskem letu kulture v 2013 se zdi takšen predlog še posebej na mestu.)

²² Opomba. Po mnenju pristojnega ministrstva tovrstni predlogi napačno razumevajo pojem zavarovalne osnove, po kateri so samozaposleni dolžni plačevati prispevke za socialno varnost in pojem dohodkovni cenzus, ki naj bi izražal mejo, ki še zagotavlja ustrezne pogoje za ustvarjanje.

- **Longitudinalna študija položaja samozaposlenih v kulturi** (*Utemeljitev*. Pričujoča raziskava je po kompleksnosti in obsegu prva te vrste, ponudila bo relevantne odgovore o socialnem položaju samozaposlenih v kulturi v Sloveniji, a bo spričo hitrih sprememb, nepopolne baze, objektivnih zunanjih okoliščin na kulturniškem in siceršnjem trgu dela imela le kratkoročni učinek oziroma podlago za sprejemanje odločitev na področju kulturne politike. Longitudinalna raziskava (letna ali vsaj bienalna) bi takšne spremembe detektirala in pravočasno opozarjala na segmente, kjer so potrebni popravki, da bi pristojno ministrstvo z aktivnimi ukrepi (na ravni Uredbe o samozaposlenih v kulturi oziroma Zakona o uresničevanju javnega interesa v kulturi) ustrezno reagiralo in ne dopustilo, da se položaj samozaposlenih v kulturi tako nepredvidljivo spreminja.)

- V sodelovanju z lokalnimi oblastmi **ponuditi del praznih oz. nekoriščenih stanovanj in delovnih prostorov na razpisu izključno samozaposlenim v kulturi**. (*Utemeljitev*. Pretežni del samozaposlenih nima primernih prostorov za delo, socialne stiske, še posebej na področju vizualnih umetnosti, pa izkazujejo veliko potrebo po pomoči tudi na področju bivanjskih prostorov za umetnike. Tovrstne rešitve ne bi generirale le lajšanja socialnih stisk, ampak ustrezno prispevale tudi k večji ustvarjalnosti in kvalitetnejšemu delu samozaposlenih v kulturi. Delovni prostori, kamor bi bilo mogoče umestiti več dejavnosti, bi imeli multiple učinke na mreženje, interdisciplinarno delo, ustreznejšo promocijo in predstavitev dosežkov ipd.)

- Po mnenju respondentov, ki so sodelovali v raziskavi, mora pristojno ministrstvo jasneje razdelati **koncept spodbujanja izjemnosti**, ki ne more sovpadati z mehanizmi socialnih transferjev.

- V kolikor ima samozaposleni v kulturi v razvidu več kot en poklic, naj se **seštevajo točke/dosežki** na vseh področjih delovanja²³.

²³ Odziv MIZKŠ na tovrstne predloge smo podrobneje predstavili na straneh 11—15.

- **Priprava tarifnika** za vrednotenje dela za vse specializirane poklice v kulturi. (*Utemeljitev.* Takšen tarifnik naj bo podlaga za vse projekte in programe, ki so javno financirani. Na takšen način je mogoče preprečiti pritiske s strani naročnikov, obenem pa bo samozaposlenim omogočal primerjalno vrednotenje njihovega dela z delom v javnih zavodih.)
- V zvezi s **kakovostjo registrskega spremljanja samozaposlenih v kulturi** predlagamo **strokovno in ažurno posodabljanje baze podatkov** o samozaposlenih, da bodo vsakokratnemu raziskovanju na voljo ustrezni in natančni, predvsem pa popolni podatki.
- **Javna obravnava poročila**, ki naj, v luči transparentnosti, informiranosti in enakopravne udeležbe vseh deležnikov postane ena od podlag za konstruktivni dialog.

Na podlagi pridobljenih podatkov in njihove analize, povzemamo še nekatere **dodatne predloge**, ki naj jih pristojno ministrstvo upošteva pri pripravi strategije za urejanje področja samozaposlenih v kulturi.

- Prilagoditev normativov specifičnostim posameznim področjem ustvarjanja,
- spodbujanje izobraževalnih programov in programov izobraževanja občinstva/javnosti,
- spodbujanje dostopnost umetniških dosežkov s krepitevijo promocijskih dejavnosti,
- koordiniranje programov javnih zavodov in nevladnih organizacij,
- povezovanje kulturniških in umetniških omrežij in institucij za doseg večjih sinergijskih učinkov v organizacijskem in z vidika produkcijskih praks,
- sodelovanje in usklajevanje državnih institucij (pristojnega/področnega ministrstva, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstva za finance).

6.1 Sklepne ugotovitve in vsebinski zaključki

Na MIZKŠ očitno ni zagotovljenih mehanizmov, ki bi trajnostno in strokovno usposabljal administrativne kadre, referente in (pravne) svetovalce, kljub dejstvu, da so dodeljeni urejanju tega področja. Na podlagi izjav in izkušenj samozaposlenih, ki smo jih pridobili v času raziskave, gre za sistemsko oziroma organizacijsko pomanjkljivost, ki jo je mogoče v relativno kratkem času odpraviti. Iz pogovorov s samozaposlenimi v kulturi (posamezniki in stanovskimi organizacijami) smo zaznali tudi, da prihaja do ustvarjanja negativne klime, kar dodatno otežuje iskanje najboljših (in) sistemskih rešitev za izboljšanje položaja samozaposlenih v kulturi. Dodajamo, da neurejenost komunikacijskih strategij pomeni tudi breme za zaposlene na MIZKŠ, od katerih se pogosto pričakuje opravljanje del in nalog, ki niso v njihovi pristojnosti.

Pri obravnavi samozaposlenih bi se moralo upoštevati **dva ključna vidika**, država pa bi morala uvajati dve proaktivni drži in upoštevati dvonivojsko razumevanje samozaposlenih v kulturi:

1) **Umetnik kot socialni subjekt** s pripadajočimi socialnimi pravicami in varnostjo,

ter

2) **umetnik kot ustvarjalec** s pripadajočo javno infrastrukturo za spodbujanje vrhunskosti v kulturni/umetnostni sferi.

MIZKŠ lahko zagotovi zgolj spodbujanje drugega nivoja. Takšne pogoje lahko pristojno ministrstvo zagotovi s štipendijami, s podporo konkretnim projektom, s podporo gostovanjem (umetniškimi ali izobraževalnim) v tujini, s povečano izmenjavo, z načrtnim uveljavljanjem novih oblik formalnega in neformalnega izobraževanja. Za prvo, s prispevkom k boljšim bivanjskim pogojem ter pogojem za ustvarjanje (stanovanja, ateljeji) ter drugimi podporami ustvarjalcem, morajo pogoje zagotoviti ostala pristojna ministrstva.

Za najprodornejše umetnike v slovenski kulturi in najvidnejše promotorje slovenske kulture med samozaposlenimi v Sloveniji (z najvišjimi dosežki mednarodnega renomeja) bi pristojnemu o ministrstvu predlagali uvedbo dodatne **stimulativne nagrade**.

»Kriteriji izjemnosti« (pred Uredbo o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi naveden kot »kriteriji vrhunskosti« – Uradni list RS, št. 64/2012 z dne 24.8.2012), ki so v očeh samozaposlenih v kulturi eden od osrednjih kamnov spotike, se ne morejo vrednotiti na podlagi uspešnosti posameznega projekta (naj gre za javni, komercialni ali medijski odziv), temveč na podlagi prispevka k razvoju umetniškega področja in k splošnemu razvoju kulture, tako na nacionalni kot nadnacionalni/transnacionalni ravni. Pri tem je potrebno smiselno upoštevati heterogenost različnih področij ustvarjanja ter tipična časovna obdobja, v katerih na posameznem področju ustvarjanja sploh lahko nastanejo vrhunska umetniška dela.

Presojanje, ki je v rokah strokovne komisije in ministra,²⁴ je po mnenju prizadetih neustrezno, saj obstaja nevarnost vplivov in pritiska dnevne politike, idoloških vzgibov, neformalnih omrežij na malem slovenskem umetnostnem trgu. Ustrezneje kot to bi bilo **oblikovati mednarodno komisijo**, ki dvakrat letno pregleda vloge in v **sodelovanju z domačim strokovnjakom z javno odgovornostjo** sprejme odločitve. Tovrstna mednarodna komisija naj deluje **po principu transparentnosti in z mednarodno primerljivim pravilnikom**, ki se ga izdela **ob sodelovanju vseh deležnikov in v javni razpravi**.

Z našo raziskavo smo uspeli prispevati k osvetlitvi nekaterih ključnih dilem in problemov na področju urejanja statusa samozaposlenih v kulturi, ponudili smo **preliminaren vpogled v stanje in prispevali priporočila**. Raziskovalna skupina je ob tem mnenja, da bi bila potrebna za analizo razmer longitudinalna študija, ki bi

²⁴ Zakon o uresničevanju javnega interesa v kulturi (ZUJIK) iz leta 1996 v 87. členu pravi, da »o zahtevi o pravici do plačila prispevkov za socialno zavarovanje iz državnih sredstev odloči minister po posvetovanju s strokovno komisijo« (ki jo imenuje izmed priznanih strokovnjakov za področje). Isti zakon v 83. členu med drugimi pogoji za pridobitev navaja tudi izjemni kulturni prispevek v delu prosilca.

zajemala obdobje vsaj treh let, kolikor traja obdobje statusa samozaposlenega v kulturi pred obnovitvijo.

Samozaposlenim v kulturi, ki nosijo breme delodajalca in so hkrati brez delavskih pravic, ranljivi skupini ustvarjalcev na področju kulture, smo dali s pomočjo raziskave glas in priložnost, da izrazijo svoje ključne težave. Naleteli smo na odličen odziv in iskreno pripravljenost na sodelovanje. V kolikor bodo odgovorni za njihov položaj smiselno uporabili predlagane ukrepe, bo mogoče doseči **večji izkoristek ustvarjalnega potenciala** samozaposlenih v kulturi, zagotoviti bo mogoče, da se v celoti **posvetijo njihovi osnovni dejavnosti**, obenem pa se jim omogoči **boljši socialni položaj**.

Pomemben poudarek naše raziskave je tudi, da morajo tudi samozaposleni bolj aktivno in v večjem številu sodelovati pri organizirani artikulaciji mnenj. Prav tako se morajo bolj množično posluževati izobraževanja za namene administrativnega vodenja svojih aktivnosti (ta izobraževanja po navedbah MIZKŠ so na voljo) ter pridobivati tehnike za lastno opolnomočenje.

Razmisliti bi bilo treba tudi o načinu promoviranja kolegialnega sodelovanja in večanja solidarnosti med samozaposlenimi po posameznih področjih njihovega delovanja ter **transverzalno povezovanje**. Transverzalno delovanje je v sociološki literaturi (prim. Butler, 2004; Young, 1997; Yuval-Davis, 2009) danes izpostavljeno kot najbolj učinkovita strategija za delovanje skupin brez dostopa do centrov odločanja in moči.

Drugačno vrednotenje dela in ločitev socialne od spodbujevalne politike sta nujni predpogoj za kakovostno spremembo ne samo v kulturni politiki nacije, pač pa tudi v kulturi med samozaposlenimi.

Ker sta klientelizem in nelojalna omrežja širši družbeni problem slovenske družbe, bi inovativni pristopi na področju samozaposlenih v kulturi lahko imeli pozitiven učinek zgleda tudi na drugih področjih.

7 LITERATURA IN VIRI

- J6-9726 *Sodobna kultura v krizi družbene kohezivnosti*, ARRS 2007-2009. (raziskovalni projekt).
- Becker, H. (1982): *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press.
- Biemer, P.P., Lyberg, L.E. (2003): *Introduction to Survey Quality*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Bourdieu, P. (1993): *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Cambridge: Politiy Press.
- Butler, J. (2004): *Precarious Life*. London: Sage.
- Crane, D. (1992): *The Production of Culture: Media and the Urban Arts*. London: Sage.
- Cultural Policies and Trends in Europe: A Compendium of Basic Facts and Trends. Najdeno 22. oktobra 2012 na spletni strani <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php>.
- Denzin, N. K. (ur.), Lincoln, Yvonna S. (ur.). (1998): *Strategies of Qualitative Inquiry*. London: Sage publications.
- Dillman, D.A (2000): *Mail and Internet Surveys*. 2. izdaja. New York: John Wiley & Sons.

- Eurostat (2011): Eurostat Pocketbook: Cultural Statistics.
- Griswold, W. (2012): Cultures and Societies in a Changing World (Sociology for a New Century Series). London: Sage.
- Lipovšek, B. (2012): Statistične informacije Ministrstva za kulturo. Delavci v kulturi v Sloveniji. Podatki o delovno aktivnih v kulturi. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Majcen, M. (v tisku): Konstrukcija nacionalne identitete v slovenskem poosamosvojitvenem filmu; rokopis doktorske disertacije (mentorica red. prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat).
- Malhotra, N.K., Birks, D.F. (2003): *Marketing Research. An Applied Approach*. Essex: Pearson Education Limited.
- Marshall, J. (2007): *The Economics of Public Support for the Arts*. Saskatchewan Institute of Public Policy.
- Miklavčič, D. (2008): Samostojni izvajalci na področju kulture. V Lukič, G. & Močnik, R., *Sindikalno gibanje odpira nove poglede*. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.
- Milohnič, A., Breznik, M., Hrženjak, M. (2005): *Kultura, doo. Materialni pogoji kulturne produkcije*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Philo, G. in Berry, M. (2004): *Bad News From Israel*. London: Pluto Press.
- Pivka, I. et al. (2010): *Ocena stroškov dela za samozaposlene v kulturi*. Ljubljana: Asociacija – Društvo nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev na področju umetnosti in kulture.

- Sieder, R. (2004): The individual and the societal. V: Fikfak, Jurij (ur.), Adam, Frane (ur.), Garz, Detlef (ur.). *Qualitative research*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Singleton, A. R., Straits, C. B. (2005): *Approaches to Social Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Strandvad, S. M. (2012): Attached by the Product: A Socio-Material Direction in the Sociology of Art. *Cultural Sociology*, 6 (2): 163—176.
- SURS (2012a): *Anketa o življenjskih pogojih, 2011. Novica SURS 2012*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- SURS (2012b): *Kakovost življenja*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- SURS (2012c): Raziskovanje o življenjskih pogojih Slovenija – metodološka pojasnila. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Uhan, S. (2011): Misliti metodo: kvalitativna metodologija med teorijo in izkušnjo. V: Družboslovne razprave, XXVII, 67: 7—21.
- Victor J. (ur.). (2006): *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*. London: Sage publications.
- Vidmar Horvat, K. (2004): *Uvod v sociologijo kulture*. Ljubljana: ZZFF.
- Vidmar Horvat, K. (2009): *Zemljevidi vmesnosti: Eseji o kulturi in identiteti po koncu hladne vojne*. Ljubljana: Sophia.

- Vidmar Horvat, K. (2012): The predicament of intercultural dialogue : reconsidering the politics of culture and identity in the EU. *Cultural sociology*, 6 (1): 27—44.

- Young, I. (1997): *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy and Policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Yuval-Davis, N. (2009): *Spol in nacija* (ur. Ksenija Vidmar Horvat). Ljubljana: Sophia.

- Zupanec, U. (2009): Status samozaposlenih v kulturi – preliminarna analiza ureditev v EU ter predlogi možnih izboljšav v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Spletni viri

- <http://www.asociacija.si/slo/wp-content/uploads/2009/11/analiza-stroski-samozaposleni-KONCNO.pdf>. (dostop 1.9.2012).

- http://www.artservis.org/prirocnik/prirocnik_status.htm (dostop 5.9.2012).

- http://www.arhiv.mk.gov.si/si/storitve/postopki/statusi_in_pravice/vpis_v_razvid_samozaposlenih/ (dostop 5.9.2012).

- Centerstat. Kvalitativne in/ali kvantitativne empirične raziskave. Vir: <http://centerstat.eu>. Dostop 20. 10. 2012

PRILOGE

8 KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Vodila za osebni intervju	2
PRILOGA 2: Spletni vprašalnik	9
PRILOGA 3: Vloga za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi	32

9 PRILOGA 1: Vodila za osebni intervju

Statistični parametri:

1. Spol in letnica rojstva

a) Spol: ☐ Ženski ☐ Moški

b) Letnica rojstva:

2. Kakšen je vaš **zakonski stan**?

- ☐ Samski/a
- ☐ Zunajzakonska skupnost
- ☐ Poročen/a
- ☐ Ločen/a
- ☐ Ovdovel/a

Če označijo "zunajzakonska skupnost" ali "poročen/a", odgovorijo še:

Ali ima vaš/a partner/ica status samozaposlene(ga) v kulturi?

- Da.
- Ne.

3. Koliko ljudi živi v vašem **gospodinjstvu**?

4. Koliko **vzdrževanih oseb** živi v vašem gospodinjstvu?

5. Koliko **otrok** (v starosti od 0 do 14 let) živi v vašem gospodinjstvu?

6. Kakšna je vaša zadnja končana formalna stopnja izobrazbe?

- ☐ Osnovna šola
- ☐ 2-letna ali 3-letna poklicna srednja šola
- ☐ 4-letna srednja šola ali gimnazija

- ☐ Višja oziroma visoka strokovna šola
- ☐ Univerzitetni študij
- ☐ Specialistični študij
- ☐ Magistrski študij
- ☐ Doktorski študij
- ☐ Ne želim odgovoriti

7. Kaj ste po **poklicu**?

8. V katerem **kraju** živite?

9. Ali imate v kraju, v katerem živite, **stalno prebivališče**?

A. OCENE DELOVNIH, EKONOMSKIH IN ŽIVLJENSKIH RAZMER

10. Ali imate **redno delo**? Ste vezani dolgoročno na kakšno institucijo? Na katero institucijo (državno, NVO, podjetje...)? Ali ste v glavnem odvisni od priložnostnih pogodb?

11. **Koliko pogodb** na leto in s koliko različnimi naročniki jih približno podpišete? Vam ti angažmaji omogočajo relativno varno načrtovanje prihodkov? Je pogodb več s **privatnim** kot z **javnim sektorjem** ali obratno? Od koga ste bolj odvisni?

12. Kakšna **oblika zaračunavanja vaših storitev** je najbolj pogosta? (avtorska pogodba, račun...)? Če delate po avtorskih pogodbah, kako boste spremenili način zaračunavanja po marcu 2013, ko naj bi ukinili avtorske pogodbe?

13. Ali imate težave s **plačilno disciplino** vaših kupcev, strank? Ta variira ali opazate kakšne korelacije med splošnim stanjem v državi, npr. finančna in gospodarska kriza?

14. Ali si ustvarjate **osebne prihodke še v kateri drugi dejavnosti** poleg kulturne/umetniške? Ste v to prisiljeni iz ekonomskih razlogov?

15. So vaši **prihodki sezonski, vezani na kulturne koledarje**? Kako se preživljate, ko ni naročil?

16. Ali plačujete **dohodnino**? Ali dobite dohodnino vrnjeno? Ali letno presežete mejo prihodkov, do katere bi še bili deležni posebne davčne olajšave?

17. Ali vam je v avgustu 2012 resorno ministrstvo plačalo **prispevke za socialno varnost**?

18. Imate **težave s plačevanjem mesečnih računov** (elektrika, voda, najem, telefon)?

19. Si **mesečne stroške delite** s partnerjem ali plačujete vse sami?

20. Kako bi ocenili **vašo ekonomsko-finančno varnost**? Lahko načrtujete življenje in koliko v naprej? Kaj bi ocenili kot najbolj odločilen dejavnik vaše ekonomsko-socialne varnosti?

21. Kakšen se vam zdi **vaš današnji ekonomski položaj od tistega pred tremi leti (leta 2009)**? Ali imate sedaj več dela kot pred 3, 4 leti? So plačila višja ali nižja? Razpravljate o tem na društvih in v vaših strokovnih združenjih? Država ustrezno ščiti vaš položaj kulturnega delavca?

22. Kje živite?

- V večstanovanjski zgradbi.
- V enodružinski hiši.
- Drugo, prosimo, navedite, kaj: _____

23. Kakšen je vaš status glede na lastništvo nepremičnine, v kateri živite?

- Lastnik.
- Tržni najemnik.
- Neprofitni najemnik.

- Drugo, prosimo, navedite, kaj: _____

24. Ali imate na voljo **prostor/-e za opravljanje dejavnosti** samozaposlene(ga) v kulturi?

Če DA: Ali je ta prostor oziroma ali so ti prostori del vaših bivanjskih prostorov v kraju, kjer živite? _____

Če so izbrali opcijo NE pri podvprašanju: Kakšen je vaš status glede na lastništvo prostora / prostorov za opravljanje dejavnosti samozaposlene(ga) v kulturi?

-
- Lastnik.
 - Tržni najemnik.
 - Neprofitni najemnik.
 - Drugo, prosimo, navedite, kaj: _____

25. Imate **avto**? Koliko je približno vreden? Koliko je star?

26. Greste vsako leto na **zimski in poletni dopust**? Kakšen?

B. IZOBRAŽEVANJE

27. Ste se izobraževali v Sloveniji ali v tujini? Kje?

28. Kolikšna je korelacija med vašim izobraževanjem in kasnejšimi življenjskimi in delovnimi okoliščinami samozaposlenega/samozaposlene v kulturi?

29. Ali trenutno opravljate **delo**, ki je v večji meri **povezano z vašim poklicem**, izobrazbo?

30. Ali vas je **izobraževalni sistem** že v času vašega izobraževanja **usmerjal v zaposlitev** oz. v to, kako se boste zaposlili po koncu študija?

31. Ali so in kako v zadnjih petih letih **oblike neformalnega izobraževanja** vplivale na vašo ustvarjalnost?

C. ANALIZA POLOŽAJA SAMOZAPOSLENIH V KULTURI TER NOVA GOSPODARSKA SITUACIJA

32. Katerega leta ste **prvič pridobili status** samozaposlenega v kulturi?

33. Kakšen je bil vaš status, **preden ste dobili status** samozaposlenega/samozaposlene v kulturi?

34. Ali imate od takrat status samozaposlene(ga) v kulturi ves čas **brez prekinitev**? Iz **kakšnih razlogov** je prišlo do prekinitve oziroma prekinitev in koliko časa je trajala oziroma so trajale?

35. Zakaj ste sprejeli **odločitev, da vložite vlogo** za pridobitev statusa samozaposlenega v kulturi?

36. V kolikšni meri je **status** samozaposlenega/samozaposlene v kulturi **koristil vaši karieri**?

37. Koliko je po vašem mnenju **ustrezen aktualni način državne podpore** samozaposlenih v kulturi?

38. Ali ste seznanjeni z določili **v avgustu 2012 spremenjene Uredbe** o samozaposlenih v kulturi?

39. Kako bo **nova uredba** MIKZŠ za samozaposlene v kulturi vplivala na vaš status in položaj? Ali boste na boljšem ali slabšem?

40. Kaj mislite o **vpeljavi kriterija vrhunskosti** pri ocenjevanju dosežkov samozaposlenih in dodeljevanju državne podpore?²⁵

41. Kaj pa dejstvo, da se pri oceni vrhunskosti večjih nagrad/priznanj **ne bo upoštevalo več kot tri leta**? Ali dosegate te kriterije? Si jih zastavljate kot cilj? So vam dodatni motiv za kreativnost?

42. Ali ste že razmišljali o tem, kako bodo vaš aktualni status in s strani države plačani prispevki vplivali na **vašo upokožitev**?

43. Kakšni so vaši **predlogi za izboljšanje** ureditve položaja samozaposlenih v kulturi? Kakšni so vaši predlogi za učinkovito socialno podporo in delitev sredstev pristojnega ministrstva?

44. V kolikšni meri čutite posledice nove gospodarske situacije pri vašem delu?

45. Ali ste seznanjeni s pobudo **Slovenia Coworking** ter ali v njej aktivno sodelujete, saj cilja pobuda na predstavnike kreativnih industrij?

46. V kolikšni meri **poznanstva in socialna mreža** vplivajo na pridobitev posla na vašem področju?

Č. PRAVNA ZAŠČITA

47. Ali ste **član/-ica** kakšnega **stanovskega društva, organizacije**? Ali ta organizacija dovolj učinkovito ščiti vaše interese?

48. Se vam zdi, da **država prisluhne vašim težavam**? Jih naslovite nanjo?

²⁵ Opomba in pojasnilo. Raziskovalna skupina, ko je pripravljala izhodišča za vodila za osebne intervjuje, ni bila seznanjena s spremembo 2. člena Uredbe (Uradni list RS. Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201264&stevilka=2588>), ki v prvem odstavku 9. člena besedo »vrhunsko« nadomešča z besedo »izjemno«, zato je v osebnih intervjujih pri 5. vprašanju še spraševala o vpeljavi kriterija vrhunskosti namesto o pogledu respondenta na kriterij izjemnosti, dikcija, ki jo uveljavlja Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe.

D. POLOŽAJ, RAZVOJ IN INFRASTRUKTURA UMETNOSTI V SLOVENIJI

49. Kako ocenjujete **položaj umetnosti** v Sloveniji?

50. Ali je mogoče v Sloveniji **preživeti kot umetnik/umetnica**? Na katerih področjih bolj?

51. Kako ocenjujete **položaj vašega področja** dela v Sloveniji?

52. Poznate **razmere za vaše področje v tujini**? Poznate kakšen primer dobre prakse?

53. Kako ocenjujete **infrastrukturo umetnosti** v Sloveniji?

10. Kako ocenjujete **infrastrukturo na vašem področju** dela v Sloveniji?

E. USTVARJALNOST, AKTIVNOST

54. Kako delovne, ekonomske in življenske razmere vplivajo na vašo **ustvarjalnost**?

55. Opišite vaše **razstavne aktivnosti** oziroma na primerljiv način opišite obseg vašega dela v letih 2011 in 2012.

10 PRILOGA 2: Spletni vprašalnik

Spoštovani,

raziskovalci s Filozofske fakultete in Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani smo združili moči in se pod vodstvom prof. dr. Ksenije Vidmar Horvat lotili raziskovanja **položaja samozaposlenih v kulturi v Sloveniji**. Cilj našega raziskovalnega projekta je oblikovanje strateških smernic ter konkretnih predlogov za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer samozaposlenih v kulturi.

Anketa je anonimna; zbrane podatke bomo javnosti predstavili zgolj v agregirani obliki. Vljudno vas vabimo, da s klikom na povezavo <http://www.1ka.si/a/18543> izkoristite možnost povedati svoje mnenje oblikovalcem relevantnih politik.

Z lepimi pozdravi,

Lejla Perviz v imenu članov projektne skupine

Vprašalnik za samozaposlene v kulturi

Survey short title: Vprašalnik za
samozaposlene v kulturi

Question number: 86

Active from: 20.09.2012

Active until: 31.12.2012

Author: lejla perviz

Edited: lejla perviz

Date: 05.09.2012

Date: 20.09.2012

Description:

Q1 - I. Za začetek vljudno prosimo, da nam poveste nekaj o sebi.

Q2 - 1. Prosimo, označite svoj spol in vpišite letnico rojstva.

Q3 - a) Spol:

- ☐ Ženski
- ☐ Moški

Q4 - b) Letnica rojstva:

- ☐ 1920
- ☐ 1921
- ☐ 1922
- ☐ 1923
- ☐ 1924
- ☐ 1925
- ☐ 1926
- ☐ 1927
- ☐ 1928
- ☐ 1929
- ☐ 1930
- ☐ 1931
- ☐ 1932
- ☐ 1933
- ☐ 1934
- ☐ 1935
- ☐ 1936
- ☐ 1937
- ☐ 1938

- ☐ 1939
- ☐ 1940
- ☐ 1941
- ☐ 1942
- ☐ 1943
- ☐ 1944
- ☐ 1945
- ☐ 1946
- ☐ 1947
- ☐ 1948
- ☐ 1949
- ☐ 1950
- ☐ 1951
- ☐ 1952
- ☐ 1953
- ☐ 1954
- ☐ 1955
- ☐ 1956
- ☐ 1957
- ☐ 1958
- ☐ 1959
- ☐ 1960
- ☐ 1961
- ☐ 1962
- ☐ 1963
- ☐ 1964
- ☐ 1965
- ☐ 1966
- ☐ 1967
- ☐ 1968
- ☐ 1969
- ☐ 1970
- ☐ 1971

- ☐ 1972
- ☐ 1973
- ☐ 1974
- ☐ 1975
- ☐ 1976
- ☐ 1977
- ☐ 1978
- ☐ 1979
- ☐ 1980
- ☐ 1981
- ☐ 1982
- ☐ 1983
- ☐ 1984
- ☐ 1985
- ☐ 1986
- ☐ 1987
- ☐ 1988
- ☐ 1989
- ☐ 1990
- ☐ 1991
- ☐ 1992
- ☐ 1993
- ☐ 1994
- ☐ 1995
- ☐ 1996
- ☐ 1997

Q5 - 2. Kakšen je vaš zakonski stan?

- ☐ Samski/-a
- ☐ Zunajzakonska skupnost
- ☐ Poročen/-a
- ☐ Ločen/-a

☐ Ovdovel/-a

IF (1) Q5 = [2, 3]

Q6 - Ali ima vaš/-a partner/-ica status samozaposlene(ga) v kulturi?

☐ Da

☐ Ne

Q7 - 3. Koliko ljudi živi v vašem gospodinjstvu?

Q8 - 4. Koliko vzdrževanih oseb živi v vašem gospodinjstvu?

Q9 - 5. Koliko otrok (v starosti od 0 do 14 let) živi v vašem gospodinjstvu?

Q10 - 6. Kakšna je vaša zadnja končana formalna stopnja izobrazbe?

☐ Osnovna šola

☐ 2-letna ali 3-letna poklicna srednja šola

☐ 4-letna srednja šola ali gimnazija

☐ Višja oziroma visoka strokovna šola

☐ Univerzitetni študij

☐ Specialistični študij

☐ Magistrski študij

☐ Doktorski študij

☐ Ne želim odgovoriti

Q11 - 7. Kaj ste po poklicu?

- ☐ Animator lutk
- ☐ Antikvar
- ☐ Aranžer glasbe
- ☐ Arheolog
- ☐ Arhitekt
- ☐ Arhivist
- ☐ Avtor radijskih oddaj
- ☐ Avtor stripov
- ☐ Avtor televizijskih oddaj
- ☐ Bibliotekar
- ☐ Direktor filma
- ☐ Direktor fotografije
- ☐ Dirigent
- ☐ Dramatik (avtor radijskih iger)
- ☐ Dramaturg
- ☐ Filmski animator
- ☐ Fotograf
- ☐ Galerist
- ☐ Glasbeni opremljevalec
- ☐ Grafik
- ☐ Igralec
- ☐ Ilustrator
- ☐ Industrijski oblikovalec
- ☐ Instrumentalist
- ☐ Interdisciplinarni ustvarjalec sodobne umetnosti
- ☐ Intermedijski umetnik
- ☐ Interpretator kulturne dediščine
- ☐ Izdelovalec glasbil
- ☐ Kipar
- ☐ Konservator
- ☐ Konservator - restavrator
- ☐ Koreograf
- ☐ Korepetitor

- ☐ Kostumograf
- ☐ Krajinski arhitekt
- ☐ Kritik/recenzent
- ☐ Kurator
- ☐ Kustos
- ☐ Leksikograf
- ☐ Lektor (gledališki lektor)
- ☐ Mešalec slike
- ☐ Mešalec zvoka
- ☐ Moderator/voditelj
- ☐ Montažer
- ☐ Napovedovalec (radijski, televizijski)
- ☐ Oblikovalec maske
- ☐ Oblikovalec svetlobe
- ☐ Oblikovalec tekstilij in oblačil
- ☐ Oblikovalec vidnih sporočil
- ☐ Oblikovalec zvoka
- ☐ Pedagog
- ☐ Performer (performer, cirkuški artist, iluzionist, kaskader, klovn, lajnar, mimik/pantomimik, pravljicar/pripovedovalec, ...)
- ☐ Pesnik
- ☐ Pevec
- ☐ Pisatelj
- ☐ Pisec glasbenih besedil
- ☐ Plesalec
- ☐ Prevajalec v slovenski jezik in iz slovenskega jezika v tuj jezik (literarna, humanistična, družboslovna dela in filmi)
- ☐ Producent
- ☐ Režiser
- ☐ Režiser zvoka
- ☐ Scenarist
- ☐ Scenograf
- ☐ Skladatelj

- ☐ Slikar
- ☐ Snemalec (filmski, videa, za elektronske medije)
- ☐ Teatrolog
- ☐ Uглаševalec glasbil
- ☐ Unikatni oblikovalec
- ☐ Urednik (redaktor)
- ☐ Videast
- ☐ Zborovodja
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (2) Q11 = [73]

Q12 -

Q13 - 8. Na katerih od spodaj navedenih področij delujete v letu 2012? Označite vsa, ki so relevantna.

- ☐ Knjiga
- ☐ Arhitektura in oblikovanje
- ☐ Uprizoritvena umetnost
- ☐ Glasbena umetnost
- ☐ Likovna umetnost
- ☐ Intermedijska umetnost
- ☐ Mediji in avdiovizualna kultura
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

Q14 - 9. Prosimo vas, da izberete tudi ustrezno področje vašega delovanja po mednarodni standardni klasifikaciji dejavnosti NACE.

- ☐ J58.11 Izdajanje knjig
- ☐ J58.12 Izdajanje imenikov in adresarjev
- ☐ J58.13 Izdajanje časopisov

- ☐ J58.14 Izdajanje revij in druge periodike
- ☐ J58.19 Drugo založništvo
- ☐ J58.21 Izdajanje računalniških iger
- ☐ J58.29 Drugo izdajanje programja
- ☐ J59.11 Produkcija filmov, video filmov, televizijskih oddaj
- ☐ J59.12 Post produkcijske dejavnosti pri izdelavi filmov, video filmov, televizijskih oddaj
- ☐ J59.13 Distribucija filmov, video filmov, televizijskih oddaj
- ☐ J59.14 Kinematografska dejavnost
- ☐ J59.20 Snemanje in izdajanje zvočnih zapisov in muzikalij
- ☐ J60.10 Radijska dejavnost
- ☐ J60.20 Televizijska dejavnost
- ☐ R90.01 Umetniško uprizarjanje
- ☐ R90.02 Spremljajoče dejavnosti za umetniško uprizarjanje
- ☐ R90.03 Umetniško ustvarjanje
- ☐ R90.04 Obratovanje objektov za kulturne prireditve
- ☐ R91.01 Dejavnost knjižnic in arhivov
- ☐ R91.02 Dejavnost muzejev
- ☐ R91.03 Varstvo kulturne dediščine
- ☐ R91.04 Dejavnost botaničnih in živalskih vrtov, varstvo naravnih vrednot
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (3) Q14 = [23]

Q15 -

Q16 - 10. Vpišite prvo števko iz poštne številke kraja, v katerem živite. *Primer: Če je poštna številka kraja, v katerem živite, 2314, vpišite števko 2.*

Q17 - 11. Ali imate v kraju, v katerem živite, stalno prebivališče?

☐ Da

☐ Ne

IF (4) Q17 = [2]

Q18 - Vpišite prvo številko iz poštne številke kraja vašega stalnega prebivališča. *Primer: Če je poštna številka kraja vašega stalnega prebivališča 2314, vpišite številko 2.*

Q19 - 12. Koliko prebivalcev ima kraj, v katerem živite?

☐ Nad 100.000

☐ Od 10.000 do 100.000

☐ Pod 10.000

Q20 - 13. Katero slovensko regionalno središče je v letu 2012 najpomembnejše z vidika vašega ustvarjanja?

☐ Ljubljana

☐ Maribor

☐ Celje

☐ Murska Sobota

☐ Novo mesto

☐ Koper

☐ Nova Gorica

☐ Drugo, prosimo, navedite, katero:

☐ V letu 2012 poteka večji del mojega ustvarjanja v tujini.

Q21 - 14. Kje živite?

- ☐ V večstanovanjski zgradbi
- ☐ V enodružinski hiši
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

Q22 - 15. Kakšen je vaš status glede na lastništvo nepremičnine, v kateri živite?

- ☐ Lastnik/-ca
- ☐ Tržni najemnik/-ca
- ☐ Neprofitni najemnik/-ca
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

Q23 - 16. Ali imate na voljo prostor/-e za opravljanje dejavnosti samozaposlene(ga) v kulturi?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (5) Q23 = [1]

Q24 - Ali je ta prostor oziroma ali so ti prostori del vaših bivanjskih prostorov v kraju, kjer živite?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (6) Q24 = [2]

Q25 - Kakšen je vaš status glede na lastništvo prostora/-ov za opravljanje dejavnosti samozaposlene(ga) v kulturi?

- ☐ Lastnik/-ca
- ☐ Tržni najemnik/-ca
- ☐ Neprofitni najemnik/-ca
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

Q26 - II. V nadaljevanju vas prosimo za nekaj informacij o vašem sodelovanju z resornim ministrstvom.

Q27 - 17. Katerega leta ste prvič pridobili status samozaposlene(ga) v kulturi?

- ☐ 1945
- ☐ 1946
- ☐ 1947
- ☐ 1948
- ☐ 1949
- ☐ 1950
- ☐ 1951
- ☐ 1952
- ☐ 1953
- ☐ 1954
- ☐ 1955
- ☐ 1956
- ☐ 1957
- ☐ 1958
- ☐ 1959
- ☐ 1960
- ☐ 1961
- ☐ 1962
- ☐ 1963
- ☐ 1964
- ☐ 1965
- ☐ 1966
- ☐ 1967
- ☐ 1968
- ☐ 1969
- ☐ 1970
- ☐ 1971
- ☐ 1972
- ☐ 1973

- ☐ 1974
- ☐ 1975
- ☐ 1976
- ☐ 1977
- ☐ 1978
- ☐ 1979
- ☐ 1980
- ☐ 1981
- ☐ 1982
- ☐ 1983
- ☐ 1984
- ☐ 1985
- ☐ 1986
- ☐ 1987
- ☐ 1988
- ☐ 1989
- ☐ 1990
- ☐ 1991
- ☐ 1992
- ☐ 1993
- ☐ 1994
- ☐ 1995
- ☐ 1996
- ☐ 1997
- ☐ 1998
- ☐ 1999
- ☐ 2000
- ☐ 2001
- ☐ 2002
- ☐ 2003
- ☐ 2004
- ☐ 2005
- ☐ 2006

- ☐ 2007
- ☐ 2008
- ☐ 2009
- ☐ 2010
- ☐ 2011
- ☐ 2012

Q28 - 18. Ali imate od takrat status samozaposlene(ga) v kulturi ves čas brez prekinitev?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (7) Q28 = [2]

Q29 - Iz kakšnih razlogov je prišlo do prekinitve oziroma prekinitev in koliko časa je trajala oziroma so trajale?

Q30 - 19. Ali vam je v avgustu 2012 resorno ministrstvo plačalo prispevke za socialno varnost?

- ☐ Da
- ☐ Ne

Q31 - 20. Ali ste seznanjeni z določili v avgustu 2012 spremenjene Uredbe o samozaposlenih v kulturi?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (8) Q31 = [1]

Q32 - Če imate v zvezi s spremenjeno uredbo kakšen komentar, ki bi ga želeli posredovati pristojnim, ga, prosimo, navedite.

Q33 - III. Sedaj pa nas zanima vaše delovanje v stanovskih organizacijah.

Q34 - 21. Ali ste član/-ica katere od stanovskih organizacij (društev, združenj, ...) z vašega področja ustvarjanja?

☐ Da

☐ Ne

IF (9) Q34 = [1]

Q35 - Prosimo, navedite, v katere stanovske organizacije ste včlanjeni v letu 2012:

IF (9) Q34 = [1]

Q36 - Ali v kateri od teh organizacij v letu 2012 aktivno delujete kot član/-ica njihovih organov?

☐ Da

☐ Ne

IF (10) Q36 = [1]

Q37 - V katerih?

Q38 - 22. Ali ste seznanjeni z obstojem društva Asociacija?

☐ Da

☐ Ne

IF (11) Q38 = [1]

Q39 - Ali ste seznanjeni s cilji delovanja društva Asociacija?

☐ Da

☐ Ne

IF (11) Q38 = [1]

Q40 - Če imate v zvezi z delovanjem društva Asociacija kakšen komentar, ki bi ga želeli posredovati pristojnim, ga, prosimo, navedite.

Q41 - **23. Ali ste v letu 2012 včlanjeni v sindikat Glosa?**

☐ Da

☐ Ne

IF (12) Q41 = [1]

Q42 - Ali ste seznanjeni s cilji delovanja sindikata Glosa?

☐ Da

☐ Ne

IF (12) Q41 = [1]

Q43 - Če imate v zvezi z delovanjem sindikata Glosa kakšen komentar, ki bi ga želeli posredovati pristojnim, ga, prosimo, navedite.

Q44 - **24. V kolikšni meri ste zadovoljni z aktualnim načinom državne podpore samozaposlenim v kulturi?**

- ☐ 1 - Zelo nezadovoljen/-a
- ☐ 2 - Nezadovoljen/-a
- ☐ 3 - Niti nezadovoljen/-a niti zadovoljen/-a
- ☐ 4 - Zadovoljen/-a
- ☐ 5 - Zelo zadovoljen/-a

Q45 - IV. V nadaljevanju nas zanima vaše sodelovanje z javnimi zavodi s področja kulture ter pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture.

Q46 - 25. V kolikšni meri ste v zadnjih petih letih sodelovali z javnimi zavodi s področja kulture?

- ☐ Sploh ne
- ☐ V manjši meri
- ☐ V večji meri
- ☐ V zadnjih petih letih sem sodeloval/-a izključno z javnimi zavodi s področja kulture.

IF (13) Q46 = [2, 3, 4]

Q47 - S koliko javnimi zavodi s področja kulture ste sodelovali v zadnjih petih letih?

IF (13) Q46 = [2, 3, 4]

Q48 - V koliko različnih projektih?

IF (13) Q46 = [2, 3, 4]

Q49 - Kateri je bil prevladujoči način plačila, ki ste ga prejeli od javnega zavoda / javnih zavodov s področja kulture?

- ☐ Plačilo na osnovi avtorske pogodbe

- ☐ Plačilo na osnovi pogodbe o delu
- ☐ Plačilo računa
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (14) Q46 = [4]

Q50 - Kakšna je bila običajna dinamika plačil, ki ste jih prejeli od javnega zavoda / javnih zavodov s področja kulture?

- ☐ Mesečna
- ☐ Trimesečna
- ☐ Polletna
- ☐ Letna
- ☐ Plačilo sem prejel/-a po zaključku projekta.
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (13) Q46 = [2, 3, 4]

Q51 - Kakšna je plačilna disciplina javnih zavodov s področja kulture v letu 2012?

- ☐ Plačila so večinoma izvršena v dogovorjenem roku.
- ☐ Plačila so večinoma izvršena v mesecu dni po dogovorjenem roku.
- ☐ Plačila so večinoma izvršena v treh mesecih po dogovorjenem roku.
- ☐ V letu 2012 za že opravljeno delo od javnih zavodov s področja kulture še nisem prejel/-a nobenega plačila.
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (13) Q46 = [2, 3, 4]

Q52 - Če je zaostrena gospodarska situacija v letu 2012 prinesla še kakšne spremembe, ki so pomembno vplivale na vaše sodelovanje z javnimi zavodi s področja kulture, jih, prosimo, navedite.

Q53 - 26. V kolikšni meri ste v zadnjih petih letih sodelovali s pravnimi osebami zasebnega prava (npr. nevladne organizacije, gospodarske družbe, samostojni

podjetniki) s področja kulture?

- ☐ Sploh ne
- ☐ V manjši meri
- ☐ V večji meri
- ☐ V zadnjih petih letih sem sodeloval/-a izključno s pravnimi osebami zasebnega prava.

IF (15) Q53 = [2, 3, 4]

Q54 - S koliko pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture ste sodelovali v zadnjih petih letih?

IF (15) Q53 = [2, 3, 4]

Q55 - V koliko različnih projektih?

IF (15) Q53 = [2, 3, 4]

Q56 - Kateri je bil prevladujoči način plačila, ki ste ga prejeli od pravne osebe / pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture?

- ☐ Plačilo na osnovi avtorske pogodbe
- ☐ Plačilo na osnovi pogodbe o delu
- ☐ Plačilo računa
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (16) Q53 = [4]

Q57 - Kakšna je bila običajna dinamika plačil, ki ste jih prejeli od pravne osebe / pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture?

- ☐ Mesečna
- ☐ Trimesečna
- ☐ Polletna

- ☐ Letna
- ☐ Plačilo sem prejel/-a po zaključku projekta.
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (15) Q53 = [2, 3, 4]

Q58 - Kakšna je plačilna disciplina pravnih oseb zasebnega prava s področja kulture v letu 2012?

- ☐ Plačila so večinoma izvršena v dogovorjenem roku.
- ☐ Plačila so večinoma izvršena v mesecu dni po dogovorjenem roku.
- ☐ Plačila so večinoma izvršena v treh mesecih po dogovorjenem roku.
- ☐ V letu 2012 za že opravljeno delo od pravnih oseb zasebnega prava še nisem prejel/-a nobenega plačila.
- ☐ Drugo, prosimo, navedite, kaj:

IF (15) Q53 = [2, 3, 4]

Q59 - Če je zaostrena gospodarska situacija v letu 2012 prinesla še kakšne spremembe, ki so pomembno vplivale na vaše sodelovanje s pravnimi osebami zasebnega prava s področja kulture, jih, prosimo, navedite.

Q60 - V. V nadaljevanju imamo še nekaj splošnih vprašanj o vašem poslovanju in finančnem načrtovanju.

Q61 - 27. V kolikšni meri so v zadnjih petih letih za vas pomembna nadomestila (npr. knjižnično in podobna) kot vir dohodka?

- ☐ Sploh niso pomembna
- ☐ V manjši meri
- ☐ V večji meri
- ☐ Nadomestila so v zadnjih petih letih moj edini vir dohodka.

Q62 - 28. V kolikšni meri so v zadnjih petih letih za vas pomembne različne oblike

podpor (npr. dotacije, subvencije, štipendije, ...) kot vir dohodka?

- ☐ Sploh niso pomembne
- ☐ V manjši meri
- ☐ V večji meri
- ☐ Različne oblike podpor so v zadnjih petih letih moj edini vir dohodka.

Q63 - 29. Ali ste za leto 2011 prejeli izračun o odmeri dohodnine?

- ☐ Da
- ☐ Ne

Q64 - 30. Ali v letu 2012 vodite poslovne knjige?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (17) Q64 = [1]

Q65 - Ali si sami vodite poslovne knjige?

- ☐ Da
- ☐ Ne

IF (18) Q65 = [2]

Q66 - Kdo vam jih vodi?

- ☐ Profesionalni računovodski servis (podjetje ali samostojni podjetnik)
- ☐ Druga pravna ali fizična oseba

IF (19) Q65 = [1]

Q67 - Koliko vas to obremenjuje?

- ☐ Sploh ne
- ☐ V manjši meri

☐ Zelo

IF (19) Q65 = [1]

Q68 - Ali opazate v letu 2012 spremembo v razmerju med administrativnim in ustvarjalnim delom?

☐ Da

☐ Ne

IF (20) Q68 = [1]

Q69 - V kateri smeri?

☐ Razmerje se je spremenilo v korist administrativnega dela.

☐ Razmerje se je spremenilo v korist ustvarjalnega dela.

Q70 - 31. Ali v letu 2012 varčujete za čas po upokojitvi?

☐ Da

☐ Ne

Q71 - 32. Ali v letu 2012 osebne prihodke prejimate še v kateri drugi dejavnosti poleg kulturne oziroma umetniške?

☐ Da

☐ Ne

IF (21) Q71 = [1]

Q72 - V kateri?

--

Q73 - VI. Za konec vas prosimo, da odgovorite še na dve odprti vprašanji.

Q74 - 33. Kateri dejavniki vplivajo na vašo ustvarjalnost v pozitivnem smislu?

Q75 - 34. Kateri dejavniki vplivajo na vašo ustvarjalnost v negativnem smislu?

Za vaše sodelovanje v spletni anketi se vam iskreno zahvaljujemo. Mnogih vsebinskih sklopov žal v njej nismo mogli zajeti, npr. vprašanj, kako doživljate svoje delovne, ekonomske in življenjske razmere; koliko prostega časa imate in kako ga preživljate; kako skrbite za svoje zdravje; kako bi na splošno ocenili kakovost svojega življenja in podobno. Zato vas vljudno vabimo k sodelovanju v kvalitativni raziskavi. Če ste pripravljeni opraviti osebni razgovor z enim od članov naše projektne skupine, vas vljudno prosimo, da to po elektronski pošti sporočite prof. dr. Ireni Ograjenšek na e-naslov irena.ograjensek@ef.uni-lj.si. Na isti e-naslov lahko posredujete tudi morebitna vprašanja ali komentarje, povezane s spletno anketo oziroma nas obvestite, če bi želeli prejeti povzetek rezultatov raziskovanja.

11 PRILOGA 3: Vloga za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi

Priloga III: Vloga za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi

Na podlagi 82. člena Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10 in 20/11) vlagam

zahtevo za vpis v razvid samozaposlenih v kulturi

I. Podatki o vlagatelju/vlagateljici

Ime in priimek: _____
EMŠO: _____
Kraj rojstva: _____
Državljanstvo: _____
Davčna številka: _____
Sedež opravljanja dejavnosti: _____
Stopnja izobrazbe: _____
Naziv poklicne oziroma strokovne izobrazbe; _____
strokovni oziroma znanstveni naslov: _____

Podatki o stalnem prebivališču

Ulica in hišna številka: _____
Poštna številka: _____ Kraj: _____
Izpostava davčnega urada: _____

Podatki o začasnem prebivališču

Ulica in hišna številka: _____
Poštna številka: _____ Kraj: _____
Izpostava davčnega urada: _____

Telefon (GSM): _____
E-naslov: _____

II. Podatki o specializiranih poklicih

Specializiran poklic, za katerega želim biti vpisan/vpisana v razvid:

1. _____
2. _____
3. _____

- ☐ s polnim delovnim časom
☐ s polovičnim delovnim časom
☐ drugo: _____

III. Izjave vlagatelja/vlagateljice

Izjavljam, da ne prejemam pokojnine v smislu prve alineje prvega odstavka 2. člena Uredbe o samozaposlenih v kulturi (Uradni list RS, št. 45/10, 43/11 in 64/12).

Izjavljam, da so vsi podatki, navedeni v tej vlogi, resnični, točni in popolni, za kar prevzemam materialno in kazensko odgovornost. Ministrstvu, pristojnemu za kulturo, dovoljujem, da vse podatke, navedene v zahtevi, preveri pri upravljavcih zbirk osebnih podatkov.

Samozaposleni mora sporočiti vsako spremembo podatkov, ki vpliva na vpis v razvid samozaposlenih v kulturi, v 15 dneh po njenem nastanku.

Datum: _____

Podpis: _____

Priloge:

1. dokazilo o strokovni izobrazbi, ki je pridobljena v tujini,
2. življenjepis, bibliografija (po možnosti izpis iz COBISS) oziroma po letih ločen seznam del ali umetniških dosežkov ter kritike oziroma objave v strokovni literaturi v zadnjem triletnem obdobju (če obstajajo).

Priloge, ki jih pridobi ministrstvo od pristojnega organa samo (vlagatelj jih lahko priloži tudi sam):

1. dokazilo o strokovni izobrazbi, ki je pridobljena v Republiki Sloveniji,
2. potrdilo o stalnem prebivališču v Republiki Sloveniji (zadostuje fotokopija osebnega dokumenta),
3. potrdilo o državljanstvu (zadostuje fotokopija osebnega dokumenta),
4. veljavno dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji (za tujca),
5. obrazec prijave poslovnih subjektov v poslovni register Slovenije (PRS-1).